

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ**

**ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ
РОБОТИ ПСИХОЛОГА ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ**

Монографія

НАЦІОНАЛЬНА ГВАРДІЯ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ
РОБОТИ ПСИХОЛОГА ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Монографія

Харків
2022

УДК [159.9:355/351.74]:616.895

I 74

А в т о р и:

Байда М. С. (вступ; розд. 2); *Побережний А. А.* (розд. 3); *Шендра Т.О.* (розд. 3); *Горєлишев С. А.*, канд. техн. наук (розд. 2; 3); *Приходько І. І.*, д-р психол. наук, професор (розд. 1); *Колесніченко О. С.*, д-р психол. наук, старший науковий співробітник (розд. 1, висновки); *Чижевський С. О.* (розд. 2)

*Рекомендовано до видання вченою радою Національної академії
Національної гвардії України (рішення № 20 від 03.11.2021 р.)*

Інформаційно-психологічна модель роботи психолога військової частини Національної гвардії України : монографія / М. С. Байда та ін.
I 74 Харків : НА НГУ, 2022. 108 с.

ISBN 978-966-8671-75-3

Подано аналіз існуючих підходів та моделей організації та реалізації психологічної роботи у професійній діяльності екстремального профілю. Представлена концепція і загальна структура автоматизації робочого місця психолога Національної гвардії України. Надані практичні рекомендації використання автоматизації робочого місця психолога військової частини Національної гвардії України.

Для практичних психологів Національної гвардії України, викладачів, слухачів магістратури, аспірантів, ад'юнктів, курсантів та студентів вищих навчальних закладів – майбутніх психологів, а також слухачів курсів підвищення кваліфікації офіцерського складу психологічного профілю.

Лл. 58. Бібліогр. 133 назви.

УДК [159.9:355/351.74]:616.895

Р е ц е н з е н т и:

В. І. Осводло, начальник гуманітарного інституту Національного університету оборони України ім. І. Черняхівського, Заслужений працівник освіти України, доктор психологічних наук, професор;

С. О. Ларіонов, начальник кафедри психології та педагогіки Національної академії Національної гвардії України, кандидат психологічних наук, доцент

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	6
1.1 Аналіз існуючих моделей організації та реалізації психологічної роботи у професійній діяльності екстремального профілю	6
1.1.1 Аналіз підходів реалізації службово-бойової діяльності фахівців психологічного забезпечення Національної гвардії України	7
1.1.2 Аналіз використання автоматизованих робочих місць в практичній діяльності фахівців різних напрямків	24
1.2 Загальна характеристика психологічної роботи психолога Національної гвардії України	27
1.3 Організація та зміст роботи психолога Національної гвардії України	31
1.4 Нормативно-правове забезпечення психологічної роботи психолога Національної гвардії України	52
Розділ 2. КОНЦЕПЦІЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ РОБОТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	62
2.1 Загальна структура моделі автоматизації психологічної служби Національної гвардії України	62
2.2 Концепція автоматизованого робочого місця психолога військової частини Національної гвардії України	66
Розділ 3. РОЗРОБЛЕННЯ ПЛОТНОГО ПРОЄКТУ АВТОМАТИЗОВАНОГО РОБОЧОГО МІСЦЯ ПСИХОЛОГА ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ...	70
3.1 Структура баз даних та їх логічний взаємозв'язок в автоматизованому робочому місці психолога військової частини Національної гвардії України	70
3.2 Розроблення програмної частини модулів автоматизованого робочого місця психолога військової частини Національної гвардії України	82
Розділ 4. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНОГО РОБОЧОГО МІСЦЯ ПСИХОЛОГА ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ...	89
ВИСНОВКИ	97
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	99

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

АРМ	–	автоматизоване робоче місце;
АСУ	–	автоматизовані системи управління;
АТО	–	антитерористична операція;
БД	–	база даних;
ГППУ	–	група посиленої психологічної уваги;
ГУ НГУ	–	Головне управління Національної гвардії України;
ДПСУ	–	Державна прикордонна служба України;
ДСНС	–	Державна служба з надзвичайних ситуацій;
ЗВО	–	заклади вищої освіти;
ЗСУ	–	Збройні сили України;
НА НГУ	–	Національна академія Національної гвардії України;
НГУ	–	Національна гвардія України;
ООС	–	операція Об'єднаних сил;
ПЗ	–	психологічне забезпечення;
ППВ	–	професійно-психологічний відбір;
ПТСР	–	посттравматичний стресовий розлад;
СБД	–	службово-бойова діяльність;
СБЗ	–	службово-бойові завдання;
СПК	–	соціально-психологічний клімат;
США	–	Сполучені Штати Америки

ВСТУП

Важливою відмінністю сучасного етапу розвитку нашого суспільства є процес його інформатизації. На сьогоднішній день ефективну роботу будь-якої організації неможливо уявити без використання різних програмних та технічних засобів, які направлені на автоматизацію всіх сфер її діяльності. Саме технічні та програмні засоби реалізації стали останнім часом обов'язковим атрибутом будь-якої професійної діяльності. Не є виключенням і служба психологічного забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України. Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.02.2017 № 100-р «Про схвалення Концепції розвитку НГУ на період до 2020 року» визначено пріоритетним завданням ПЗ СБД НГУ впровадження новітніх технологій (комп'ютерна автоматизація) у систему психологічного супроводження СБД НГУ, а саме: облік психологічної інформації за результатами проведеної психологічної роботи, подальший її моніторинг; аналіз, підготовка висновків з прогнозами щодо оптимізації соціально-психологічного клімату у військових колективах; ефективний розподіл та залучення особового складу до виконання СБЗ та його подальше відновлення; опрацювання результатів психологічного вивчення особистості за рейтингом; безперервне ведення обліку психологічної інформації; координування дій між суб'єктами ПЗ НГУ; зменшення часу, похибки під час обрахунку результатів психологічного вивчення особистості (кандидатів на службу та посаду) та ін.

Таким чином, з одного боку, подальше удосконалення системи ПЗ СБД НГУ неможливе без впровадження нових інформаційних, комп'ютерних технологій. З іншого боку, нові технічні засоби мають строго відповідати потребам практичної роботи. Отже, проблема розроблення автоматизації ПЗ у підрозділах НГУ є вкрай актуальною як серед наукової так і практичної роботи.

Розділ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Сучасний розвиток психологічної служби НГУ йде шляхом розроблення та впровадження комп'ютерних технологій для ефективного здійсненні заходів ПЗ СБД НГУ. Цей напрям розвитку дозволить підвищити продуктивність психологічної роботи, скоротити час виконання службових завдань, знизить кількість похибок, збільшить точність і стабільність операцій, які виконують фахівці підрозділів ПЗ НГУ.

Саме розуміння процесу автоматизації у системі психологічного забезпечення СБД НГУ потребує розгляду існуючих моделей організації та реалізації психологічної роботи, напрямків ПЗ, за якими психолог створює свою професійну діяльність, загального змісту психологічної роботи фахівців підрозділів ПЗ НГУ, нормативно-правової бази, що регулює як службово-бойову так і професійну діяльність цих підрозділів. Розгляд усіх, без винятку, складових ПЗ СБД НГУ надасть змогу більш цілеспрямовано та коректно розробити програмний продукт, який би відповідав вимогам сьогодення, що висувають до фахівців підрозділів ПЗ.

1.1 Аналіз існуючих моделей організації та реалізації психологічної роботи у професійній діяльності екстремального профілю

У вітчизняній науці за останні двадцять років вирішенню проблем психологічного забезпечення професійної діяльності в екстремальних умовах приділялася значна увага. Зокрема це були дослідження: психофізіологічного забезпечення працездатності корабельних спеціалістів в екстремальних умовах (М. С. Корольчук, 1997), морально-психологічного стану військ та його оцінки (М. Й. Варій, 1996), акмеологічного аспекту управлінської діяльності військових кадрів (О. Д. Сафін, 1997), теорії і практики психологічної допомоги потерпілим від катастроф (С. І. Яковенко, 1998), професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ (ОВС) (В. С. Медведєв, 1997), професійного стресу працівників ОВС (О. В. Тімченко, 2003), конфліктів у діяльності працівників ОВС та шляхи їх подолання (І. В. Ващенко, 2002), теоретико-психологічних засад управління персоналом ОВС (В. І. Барко, 2003), соціально-психологічних основ збереження психічного здоров'я військових (Є. М. Потапчук, 2004), психологічних закономірностей адаптації особистості до особливих умов діяльності (О. Р. Охременко, 2005), соціально-психологічного забезпечення функціонування аеромобільних військових підрозділів в умовах збройних конфліктів (В. В. Стасюк, 2005), психологічного впливу командира на підлеглих у військово-професійної діяльності (О. А. Матеюк, 2006),

психологічних аспектів саморегуляції рятівників (Г. С. Гребенюк, 2007), професійного розвитку фахівців екстремального профілю (В. О. Лефтеров, 2008), психології стресостійкості особистості (В. М. Корольчук, 2009), психології професійного становлення офіцера (В. І. Осьодло, 2012), психологічної безпеки фахівців екстремальних видів діяльності (І. І. Приходько, 2013), морально-психологічного забезпечення миротворчих підрозділів (В. І. Алещенко, 2008), акмеологічних аспектів розвитку правоохоронців (О. І. Кудерміна, 2014), екстреної психологічної допомоги постраждалим в умовах надзвичайної ситуації (Н. В. Оніщенко, 2014), психологія бойової травматизації військовослужбовців Національної гвардії України (О. С. Колесніченко, 2018) та багато ін. У працях науковців визначено основні принципи, методи, засоби, заходи, технології проведення психологічної роботи з персоналом ризиконебезпечних професій у звичайних та екстремальних умовах. Однак питання створення Міжвідомчого центру психологічного супроводу (МЦПС) професійної діяльності фахівців екстремального профілю та наукового обґрунтування його функціонального призначення не було предметом спеціального дослідження.

1.1.1 Аналіз підходів реалізації службово-бойової діяльності фахівців психологічного забезпечення Національної гвардії України

Під час здійснення психологічного супроводження бойової діяльності військовослужбовців ЗСУ офіцери-психологи відштовхуються від визначення психологічного забезпечення як системи узгоджених, цілеспрямованих заходів, які ґрунтуються на досягненнях сучасної психологічної науки і проводяться в інтересах підготовки та застосування військ (сил), формування, підтримання та відновлення психологічної стійкості, психологічної готовності особового складу, збереження психічного здоров'я військовослужбовців, членів їх сімей, цивільного персоналу, резервістів ЗСУ (В. В. Стасюк, 2006).

Основними завданнями психологічної служби є психологічне забезпечення виконання завдань за призначенням військами (силами) та психологічне супроводження військово-професійної діяльності персоналу ЗСУ, які включають:

- моніторинг, аналіз, оцінку та прогнозування розвитку чинників, що впливають на ефективність діяльності особового складу під час виконання завдань за призначенням;
- підтримання та розвиток психологічної стійкості особового складу, налаштування на безумовне виконання завдань за різних умов обстановки;
- організацію професійно-психологічного відбору особового складу, оцінку психологічної придатності окремих військовослужбовців, екіпажів (розрахунків) до виконання завдань за призначенням (крім вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів);

- організацію та керівництво системою психологічної підготовки особового складу з урахуванням особливостей професійної діяльності за видами (родами) військ, здійснення її методичного забезпечення;

- психологічну допомогу особовому складу під час ведення бойових (навчально-бойових) дій та повсякденної діяльності (психодіагностика як система використання методів виявлення та вимірювання ступеня психотравмованості військовослужбовців;

- психологічне консультування, психопрофілактика, психокорекція; психічна реабілітація як система медико-психологічних і соціальних заходів, спрямованих на поновлення, корекцію та компенсацію психотравматичних ефектів, створення позитивних мотиваційних настроїв до виконання бойових (навчально-бойових) завдань);

- вивчення СПК у військових колективах з метою визначення основних чинників, що впливають на діяльність особового складу та надання консультативної допомоги та пропозицій до управлінських рішень керівникам усіх рівнів; індивідуальну та групову консультативну роботу з членами сімей військовослужбовців;

- проведення психопрофілактичної роботи, спрямованої на зміцнення та відновлення відповідного позитивного психічного стану військовослужбовців та працівників ЗСУ, запобігання виникненню дезадаптації;

- формування та підтримку стійкої мотивації особового складу до виконання завдань за призначенням;

- виявлення чинників, що призводять до виникнення соціально-психологічних проблем у службово-бойовій діяльності військовослужбовців.

Складовими психологічного забезпечення є: прогнозування морально-психологічного стану особового складу військ (сил), здійснення психологічної підготовки, психологічного супроводження бойової діяльності, психологічної реабілітації психотравмованих військовослужбовців.

Процес функціонування психологічного забезпечення розглядають у вузькому та широкому значенні. У вузькому значенні охоплює комплекс заходів, що стосуються окремих об'єктів, які діють у конкретній обстановці. Він являє собою систему заходів, спрямованих на вивчення, формування, корекцію та відновлення психологічних якостей окремих об'єктів впливу та їх соціально-психологічних характеристик. Його метою є створення в об'єкті такого психологічного ресурсу, який дозволив би своєчасно та якісно вирішувати поставлені перед ним завдання, зберігати своє життя та психічне здоров'я за будь-яких умов обстановки. У широкому значенні процес її функціонування розглядають як безперервно функціонуючу систему заходів, що здійснюються на всіх рівнях управління й націлюються на побудову процесу всебічної підготовки і застосування військ (сил) із урахуванням психологічних закономірностей поведінки та дій (діяльності) об'єктів впливу (Положення про Психологічну службу Збройних Сил України, 2014).

Діяльність фахівців психологічної системи пронизує всі сторони життєдіяльності військ (сил), який передбачає: урахування психологічних

закономірностей під час розроблення законодавчих та інших нормативно-правових документів; підготовку командування до урахування умов і факторів впливу на морально-психологічний стан особового складу; проведення ретельного професійно-психологічного відбору кандидатів на військову службу, а також для виконання конкретних завдань відповідно до вимог, що пред'являються майбутньою військовою діяльністю до їх психологічних якостей; загальну психологічну підготовку об'єктів ПЗ; розгортання та організацію функціонування системи психологічної реабілітації й соціально-психологічної реадaptaції з урахуванням прогнозованих обсягів психотравмованих та потреби у психологічній корекції.

Із досвіду сучасних військових конфліктів, психологічне забезпечення, зазвичай, здійснюється штатними і залученими силами й засобами, спрямовується на формування в особового складу психічної стійкості, готовності до ведення бойових дій, зниження психогенних втрат, надання своєчасної психологічної допомоги і проведення заходів психологічної реабілітації. Складовими процесу функціонування ПЗ є: прогнозування психологічного змісту умов майбутньої діяльності, виявлення вимог до психофізіологічних, психологічних та соціально-психологічних якостей об'єктів; психологічний відбір об'єктів, здатних опанувати та потенційно виконати певну діяльність; розподіл об'єктів по військових колективах з урахуванням їх психологічної сумісності, професійної підготовленості; психологічна підготовка об'єктів до дій у конкретних соціально-політичних, інформаційних та інших умовах; психологічна допомога об'єктам у подоланні психотравмуючих чинників обстановки, що склалася, психологічна реабілітація індивідів, які отримали бойові психічні травми; соціально-психологічна реадaptaція, безкризове повернення учасників діяльності в систему зв'язків та відносин мирного часу.

Проблемами ПЗ у системі органів внутрішніх справ (ОВС) України досліджували чимало вітчизняних науковців, а саме: Д. Александров (2015), О. М. Бандурка (2006), В. І. Барко (2007), І. І. Приходько (2017), В. С. Медведєв (1997), О. В. Тімченко (2003), І. В. Ващенко (2002), О. І. Кудерміна (2014) та ін.

Служба ПЗ діяльності підрозділів ОВС покликана здійснювати якісне виконання оперативно-службових завдань та ефективне функціонування всієї системи Міністерства внутрішніх справ (МВС) України; зводити до мінімуму шкоду від впливу на працівників небезпечних для життя та здоров'я психогенних факторів; сприяти збереженню людського потенціалу, підтримувати високий рівень професійної готовності й боєздатності працівників (І. М. Слюсар, 2010).

Систему ПЗ поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти (ЗВО) із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, слід розглядати як комплекс організаційних, методичних, просвітницьких, психопрофілактичних, практичних, психологічних заходів, спрямованих на запобігання впливу ризиконебезпечних чинників професійної діяльності, збереження фізичного та

психічного здоров'я, підвищення психологічної стійкості, надійності та готовності (Д. А. Горбенко, 2017).

Організація системи ПЗ здійснюється відповідно до Конституції України, Законів України «Про Національну поліцію», «Про охорону праці», «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про психіатричну допомогу», Кримінального процесуального кодексу України, Указу Президента України від 09.12.2015 р. № 691 «Про перелік посад, які можуть бути заміщені поліцейськими в державних органах, установах та організаціях», Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 878, Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 877.

На відміну від ПЗ в НГУ суб'єктами системи ПЗ в Національній поліції є:

- керівники структурних підрозділів центрального органу управління поліцією, начальники територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, їх територіальних (відокремлених) підрозділів, міжрегіональних територіальних органів поліції, закладів та установ, що належать до сфери управління поліції, керівники їх структурних підрозділів;

- керівники підрозділів ПЗ, психологи (головні, старші), працівники, до повноважень яких віднесено функцію ПЗ Національної поліції України;

- ректори, керівники структурних підрозділів ЗВО;

- керівники підрозділів ПЗ, психологи (старші, головні), фахівці з ПЗ ЗВО;

- лікарі-психіатри, лікарі-психологи, практичні психологи закладів охорони здоров'я та реабілітації МВС України .

Об'єктами системи психологічного забезпечення є:

- поліцейські, працівники поліції, які перебувають на штатних посадах в органах поліції, а також члени їх сімей (за потреби);

- кандидати на службу до Національної поліції України;

- курсанти, слухачі денної форми навчання, які здобувають освітній ступінь магістра за державним замовленням у ЗВО, ад'юнкти, докторанти денної форми навчання, а також поліцейські, які проходять первинну професійну підготовку в ЗВО та державних установах (зкладах) Національної поліції, що діють для забезпечення організації відповідної спеціальної підготовки поліцейських, уперше прийняті на службу в поліції;

- поліцейські, які відряджені до МВС, державних установ та організацій, що належать до сфери управління МВС, та заміщують посади.

Завдання системи ПЗ:

- психологічне вивчення об'єктів системи психологічного забезпечення;

- психологічна підготовка об'єктів системи психологічного забезпечення;

- психопрофілактична робота щодо об'єктів системи психологічного забезпечення;

- підтримка та оптимізація СПК у колективах;

- психологічне супроводження службової діяльності працівників поліції, у тому числі в ході проведення ними оперативних заходів та слідчих дій;
- психологічне супроводження освітнього процесу у ЗВО та установах (закладах) Національної поліції, які здійснюють професійну підготовку поліцейських.

Завдання системи ПЗ:

- психологічне вивчення об'єктів системи ПЗ;
- психологічна підготовка об'єктів системи ПЗ;
- психопрофілактична робота щодо об'єктів системи ПЗ;
- підтримка та оптимізація СПК у колективах;
- психологічне супроводження службової діяльності працівників поліції, у тому числі в ході проведення ними оперативних заходів та слідчих дій;
- психологічне супроводження освітнього процесу у ЗВО та установах (закладах) Національної поліції, які здійснюють професійну підготовку поліцейських.

Напрямки, за якими суб'єкти ПЗ здійснюють свою професійну діяльність та їх коротка характеристика:

- психологічне вивчення об'єктів системи ПЗ, реалізується шляхом психологічного дослідження з використанням формалізованих методик (тести, опитувальники, проєктивні та психофізіологічні методики) і малоформалізованих методик (спостереження, бесіди, інтерв'ю, аналіз продуктів інтелектуальної діяльності індивіда);

- психологічна підготовка об'єктів системи ПЗ реалізується шляхом проведення навчальних, практичних занять із використанням інноваційних методів, технологій, інтерактивних форм навчання (ділові ігри, моделювання ситуацій, тренінги);

- психопрофілактична робота щодо об'єктів системи ПЗ реалізується шляхом комплексу психологічних, діагностичних, просвітницьких, практичних заходів та передбачає проведення цільових психодіагностичних досліджень, експрес-діагностики, консультування, заходів психокорекції, функціонування психотренінгових комплексів, кімнат психологічної саморегуляції, сприяння в організації та проведенні психологічної реабілітації працівників поліції, які перебували в екстремальних ситуаціях;

- підтримка та оптимізація СПК в колективах реалізується шляхом анкетування працівників поліції, курсантів (слухачів), поліцейських ЗВО, здійснення моніторингу стану СПК в колективах, виявлення чинників, що негативно позначаються на ефективності діяльності, працездатності колективів, методом оцінки взаємин членів колективу, узагальнення та аналізу отриманих даних, що оформлюється довідкою про результати проведення опитування працівників поліції, поліцейських ЗВО, курсантів (слухачів), а також проведення заходів корекції внутрішньокolleктивних відносин, надання відповідних рекомендацій для підвищення ефективності професійної діяльності колективів;

– психологічне супроводження службової діяльності працівників поліції, у тому числі в ході проведення ними оперативних заходів та слідчих дій реалізується шляхом надання психологічних консультацій працівникам поліції, складання психологічних портретів підозрюваних, обвинувачених осіб, надання необхідної психологічної допомоги в ході проведення допитів, у тому числі неповнолітніх осіб;

– психологічне супроводження освітнього процесу у ЗВО реалізується шляхом здійснення відповідних психологічних заходів (анкетування, спостереження, індивідуальні та групові консультування, проведення тренінгів, навчання курсантів (слухачів) основним психологічним методам та прийомам саморегуляції для формування навичок ефективної адаптації до умов подальшої професійної діяльності).

Як зазначає Д. А. Горбенко (2017) існують певні труднощі, пов'язані з використанням наявного кадрового та наукового потенціалу психологічної служби, що досі не відповідає сучасним потребам системи МВС України та діючим міжнародним стандартам. Зокрема проблеми, що наявні у сфері адміністративно-правового регулювання розвитку служби психологічного забезпечення МВС України, негативно впливають на ефективність діяльності та імідж Національної поліції України в суспільстві. Вирішення зазначених проблем вимагає застосування науково обґрунтованих підходів, а також використання відповідного досвіду роботи, що напрацьований у поліцейських системах зарубіжних держав.

Щодо ПЗ в підрозділах Державної прикордонної служби України, то у 2008 році наказом Державного комітету у справах охорони державного кордону України № 179 від 09.03.2021 р. «Про затвердження Положення про організацію психологічного забезпечення діяльності Державної прикордонної служби України» було створено психологічну службу прикордонного відомства. Необхідність створення психологічної служби обґрунтовувалась потребою розгортання системи вивчення та аналізу соціально-психологічних чинників, які впливають на ефективність оперативно-службової діяльності персоналу, стан дисципліни та правопорядку; створення системи моніторингу психологічного стану персоналу; надання прикордонникам та членам їх сімей психологічної допомоги; проведення заходів психологічної просвіти військовослужбовців; здійснення ПЗ управлінської діяльності керівного складу органів та підрозділів; ПЗ усього циклу кадрової роботи тощо. Актуальність проблем психологічного характеру підтверджують дослідження психологів органів Державної прикордонної служби України, які проводилися з 2005 р. під керівництвом О. М. Хайруліна (2013). Їх результати показали, що певна частина персоналу категорій офіцерів, прапорщиків та військовослужбовців за контрактом потребує цілеспрямованої професійної психологічної допомоги на підставі наявності ознак професійної деформації, зокрема професійного вигорання, що може створювати проблеми у процесі службової діяльності та поза службою, негативно позначатись на ефективності службової діяльності та поведінці прикордонників, бути підґрунтям погіршення стосунків з найближчим соціальним оточенням.

Під ПЗ в структурі ДПСУ слід розуміти сукупну узгоджену діяльність його суб'єктів, спрямовану на досягнення психологічної готовності та оптимальної працездатності військовослужбовців, державних службовців та працівників за трудовим договором Державної прикордонної служби України до виконання завдань з охорони державного кордону, підвищення ефективності оперативно-службової діяльності персоналу, формування, зміцнення та відновлення його оптимального психологічного стану, забезпечення соціально-психологічного благополуччя та збереження психічного здоров'я персоналу, запобігання виникненню професійної деформації персоналу шляхом цілеспрямованого використання науково обґрунтованих форм, методів і засобів психологічної науки (О. М. Хайрулін, 2015).

Психологічне забезпечення діяльності персоналу ДПСУ має такі складові:

- ПЗ оперативно-службової діяльності персоналу, що включає в себе моніторинг психологічного стану особового складу, СПК в колективах підрозділів, психологічну профілактику негативних станів і ненормативної поведінки персоналу, що виникають внаслідок виконання службових завдань та дій зовнішніх факторів і умов служби, здійснення психокорекційних заходів;

- ПЗ діяльності з підтримання правопорядку та дисципліни, включає в себе визначення соціально-психологічних та індивідуально-психологічних передумов порушень дисциплінарних норм, застосування відповідних профілактичних заходів, профілактику та попередження професійних деформацій персоналу, психокорекцію девіантної поведінки;

- ПЗ кадрової роботи, включає в себе здійснення професійного психологічного відбору персоналу, психологічний моніторинг посадових осіб кадрового резерву, надання відповідних рекомендацій, проведення професіографічної роботи;

- ПЗ соціальної роботи з військовослужбовцями, працівниками та членами їх сімей включає проведення консультування вказаних осіб, поширення психологічних знань серед прикордонників та членів їх сімей, забезпечення збереження психічного здоров'я громадян.

Складовими психологічного забезпечення визначаються:

- ПЗ оперативно-службової діяльності персоналу органів та підрозділів;
- психопрофілактична робота з персоналом Державної прикордонної служби України (ПЗ правопорядку та дисципліни, запобігання розвитку професійної деформації персоналу, психогігієна умов діяльності персоналу);

- ПЗ роботи з кадрами в ДПСУ (професійна орієнтація кандидатів для проходження військової служби за контрактом (навчання), професійно-психологічний відбір (ППВ) та ПЗ управлінської діяльності керівного складу органів (підрозділів);

- професійно-психологічна підготовка персоналу ДПСУ;

- психологічна просвіта та консультативна допомога персоналу Державної прикордонної служби України з питань, не пов'язаних з професійною діяльністю.

Для реалізації вищевказаних завдань у прикордонному відомстві була створена відповідна структура, що складається з таких підрозділів та посадових осіб:

- відділ ПЗ управління по роботі з персоналом Департаменту по роботі з особовим складом Адміністрації ДПСУ;
- офіцери-психологи регіональних управлінь ДПСУ;
- офіцери-психологи управлінь прикордонних загонів, загонів морської охорони, центрів підготовки молодших спеціалістів, органів забезпечення;
- відділ ПЗ та ППВ Національної академії ДПСУ ім. Б. Хмельницького, психологи навчальних факультетів;
- регіональні кабінети ППВ.

ПЗ діяльності персоналу, в межах компетенції, здійснюється посадовими особами керівного складу органів охорони державного кордону, органів морської охорони та забезпечення всіх рівнів, штабами, органами по роботі з особовим складом, кадровими та стройовими органами, фахівцями медичної служби.

Результати діяльності психологічної служби прикордонного відомства з часу її створення свідчать про те, що розвиток системи ПЗ діяльності персоналу Державної прикордонної служби України проходить усталено, з нарощуванням можливостей психологічної служби.

Щодо проблем ПЗ діяльності Державної служби з надзвичайних ситуацій (ДСНС), то вивченням питань в цій галузі займалися В. Г. Панок (2016), Л. А. Перелигіна, М. Ю. Ситник (2013), О. В. Тімченко (2009), О. А. Олійников, Н. В. Оніщенко, О. В. Тімченко, Д. С. Тітаренко, В. Є. Христенко (2011). Ними був визначений ряд основоположних напрямків ПЗ діяльності фахівців ризиконебезпечних спеціальностей. ПЗ важлива складова державної політики у сфері цивільного захисту. Психологи відіграють провідну роль у забезпеченні надійності персоналу – здійснюють ППВ на службу (навчання), психологічне супроводження службової діяльності, вивчення СПК в підрозділах, заходи первинної психопрофілактики тощо, а також залучаються до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Успішність ПЗ залежить від ефективної взаємодії з усіма службами ДСНС України, насамперед, з підрозділами кадрового забезпечення, блоком реагування на надзвичайні ситуації та цивільного захисту. Психологічна служба включає психологів територіальних органів управління, спеціальних регіональних центрів швидкого реагування, підрозділів центрального підпорядкування та навчальних закладів системи ДСНС України і функціонує відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України, Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, наказів МВС України: № 747 від 31.08.2017 р. «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі надзвичайних ситуацій», від 03.12.2003 р. № 466 «Про затвердження Інструкції про порядок поглибленого обстеження кандидатів на керівні посади територіальних органів управління МНС України та Методичних рекомендацій з вивчення СПК в колективах апаратів і підрозділів МНС України», № 103 від 10.04.2003 р. «Про

затвердження Положення про кабінет психологічного розвантаження особового складу державної пожежної охорони», № 148 від 27.02.2008 р. «Про створення позаштатних мобільних груп екстреної психологічної допомоги МНС».

Основними завданнями психологічної служби є:

- організація та проведення ППВ кандидатів для проходження служби цивільного захисту, роботи (для рятувальників) та навчання у навчальних закладах ДСНС;

- організація та проведення психологічної підготовки осіб рядового і начальницького складу з урахуванням специфіки та умов виконання завдань за призначенням;

- оцінка рівня індивідуально-психологічних якостей осіб рядового і начальницького складу, які враховують під час проведення їх атестації;

- надання допомоги керівникам органів і підрозділів цивільного захисту з питань створення ефективної системи психологічної готовності осіб рядового і начальницького складу та рятувальників до виконання завдань за призначенням;

- впровадження новітніх психологічних і психотренінгових технологій, зокрема за напрямками службової діяльності, у тому числі із застосуванням комп'ютерної техніки (автоматизованих психодіагностичних комплексів), для вивчення, оцінки і прогнозування професійної діяльності;

- вивчення та моніторинг СПК у колективах, рейтингу посадових осіб та надання допомоги керівникам у згуртуванні колективу;

- підготовка рекомендацій щодо попередження суїцидів, здійснення психологічного аналізу їх причин;

- проведення психопрофілактичної роботи, спрямованої на збереження, зміцнення й відновлення психологічної безпеки та психічного здоров'я осіб рядового і начальницького складу, рятувальників та працівників, попередження виникнення соціально-психологічної та особистісної дезадаптації;

- надання психологічної допомоги та підтримки особам рядового і начальницького складу, рятувальникам та працівникам, які перебували в екстремальних умовах та постраждали внаслідок дії стрес-факторів;

- надання екстреної психологічної допомоги постраждалим унаслідок надзвичайних ситуацій;

- науково-дослідницьке та методичне супроводження діяльності психологічної служби; ПЗ діяльності персоналу ДСНС України здійснюється в повсякденних умовах та в умовах надзвичайної ситуації.

У повсякденних умовах ПЗ діяльності персоналу включає професійну орієнтацію, ППВ на службу та навчання, психологічне супроводження молодих фахівців, визначення можливості кваліфікаційного росту (просування по службі), підтримання оптимального рівня морально-психологічного клімату в колективах та забезпечення психологічної готовності до виконання завдань за призначенням (індивідуальна та групова робота). В умовах надзвичайної ситуації – прогнозування виникнення відстрочених стресових реакцій та

надання рекомендацій щодо оптимального режиму роботи та своєчасне надання психологічної допомоги як постраждалим, так і працівникам ДСНС.

Організаційно-методичне керівництво, координацію та контроль ПЗ в органах і підрозділах цивільного захисту здійснює Центр психологічного забезпечення підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту (Комплектування вакантних посад здійснюється особами з фаховою вищою (психологічною) освітою після попереднього погодження).

Досвід роботи під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій показав, що у разі надзвичайних ситуацій регіонального та державного рівня штатної чисельності практичних психологів територіальних органів та підрозділів недостатньо для ефективного забезпечення надання екстреної психологічної допомоги як рятувальникам, так і населенню. Найбільш дієвим є залучення фахівців-психологів суміжних галузей (освіта, медицина) і формування на їх основі позаштатних мобільних груп екстреної психологічної допомоги. З цією метою впроваджено наказ МНС від 27.02.2008 р. № 148 «Про створення позаштатних мобільних груп екстреної психологічної допомоги МНС». Крім того, у кожному територіальному органі ДСНС України є співробітники, які мають вищу психологічну освіту та входять до позаштатних територіальних мобільних груп.

Описуючи світовий досвід ПЗ, а саме армії США, можна прийти до висновку, що хоча опубліковано багато матеріалів про психологічні наслідки бойових дій і відрядження за кордон, існує досить мало літератури та наукових публікацій саме про функції, систему та організацію ПЗ відділами охорони психічного здоров'я, офіцерів із охорони психічного здоров'я, як у пунктах постійної дислокації підрозділів так і під час відрядження за кордон. Так, наказ Армії США «Психоневрологія і психічне здоров'я» № 40-216, базовий нормативно-правовий документ з охорони психічного здоров'я, не оновлювався з 1984 р. У ньому лише визначено, що психіатр очолює відділ охорони психічного здоров'я, служить консультантом з психоневрологічних проблем і разом зі своїм відділом надає допомогу солдатам з психоневрологічними проблемами (US Department of the Army, 1959). Функції та обов'язки дивізійних психіатрів, а також заходи із охорони психічного здоров'я визначено наказом Армії США «Психоневрологія і психічне здоров'я» № 40-216 від 1957 р. (US Department of the Army, 1959). Дивізійний психіатр здійснює керівництво відділом охорони психічного здоров'я (DMHA – Division mental health activity), що покликаний допомогти командуванню контролювати бойовий стрес через навчання, консультації та відновлення (US Department of the Army, 1998).

Донедавна у цьому відділі було три фахівці (психіатр, психолог і соціальний працівник), яким допомагали шість фахівців із когорт молодшого персоналу. Однак у процесі ведення глобальної антитерористичної війни в Армії США розпочалася найбільша після Другої світової реструктуризація, у межах якої значна увага приділялася не дивізіям, а бригадним бойовим групам (ББГ) (ВСТ – brigade combat team) (US Department of the Army, 1998). Ця робота з реструктуризації спрямовувалася на те, щоб зробити армію більш мобільною,

ефективною та боєздатною, збільшити у ній кількість ВСТ (US Department of the Army, 2004).

Окрім реструктуризації також відбувались реорганізація та збільшення кількості фахівців з охорони психічного здоров'я, прикомандированих до кожного відділу. Нова структура не мала формального централізованого підпорядкування і передбачала модульний характер відділів охорони психічного здоров'я. Нова модульна структура відділів (рис. 1.1) складалася з дивізійного психіатра та старшого уорент-офіцера, які підпорядковувались дивізійному хірургу при штабі дивізії; офіцерів з охорони психічного здоров'я у бригадах (ВСТ ВНО – brigade behavioral health officer; психологи або соціальні працівники); та фахівців із охорони психічного здоров'я, прикомандированих до кожної бригади.

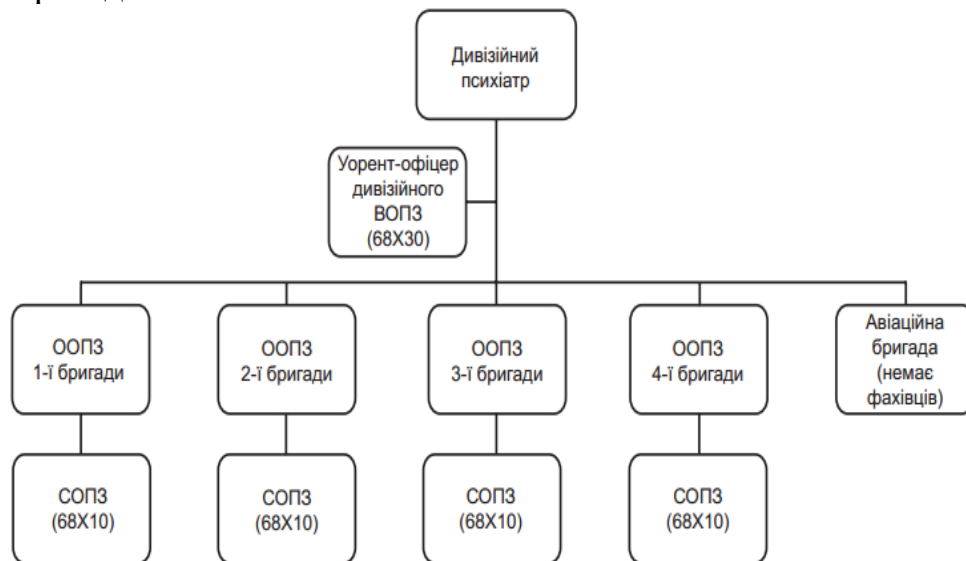

Рисунок 1.1 – Поточна структура відділу охорони психічного здоров'я в армії США: ВОПЗ – відділ охорони психічного здоров'я; ООПЗ – офіцер із охорони психічного здоров'я; СОПЗ – спеціаліст із охорони психічного здоров'я (англ. ВНО)

До складу дивізії входять різні бригади, тож до відділу психічного здоров'я приписано 5–6 фахівців з надання психіатричних послуг (психіатрів, психологів, соціальних працівників). Ця нова модульна структура має більше фахівців і дає змогу командирам на нижчих рівнях (наприклад, батальйону і роти) використовувати ресурси. Швидке розширення й еволюція відділу охорони психічного здоров'я сприяли урізноманітненню ролі фахівця в сфері надання психіатричних послуг. Аналіз комплексних наслідків для солдатів від участі в бойових діях засвідчив важливість контролю бойового стресу під час направлення військ за кордон та потребу у відстеженні питань охорони психічного здоров'я після повернення (Hoge CW, Castro CA, Messer SC, McGurk D, Cotting DI, Koffman RL, 2004; Hoge CW, Auchterlonie JL, Milliken CS., 2006; Southwick SM, Morgan CA, Darnell A, et al., 1995; Grieger TA, Cozza SJ, Ursano RJ, et al., 2006; Appenzeller GN, Warner CH, Grieger T., 2007). Це стало причиною нещодавнього оновлення доктрини Армії США, в якій, на жаль, недостатньо відображена роль відділів охорони психічного здоров'я

(Department of the Army, 2006). Проте, деяка, інформація щодо завдань та функцій, покладених на дивізійних психіатрів та бригадних офіцерів охорони здоров'я все ж таки відображена. Дивізійний психіатр або ВСТ ВНО є експертами у своїх підрозділах із питань наслідків впливу бойових дій або направлення за кордон на психічне здоров'я. Тому вони обов'язково мають проходити службу в штабі для того, щоб надавати командуванню рекомендації з розташування та використання ресурсів охорони психічного здоров'я як у гарнізоні, так і під час відрядження за кордон.

У період до відправлення за кордон дивізійний психіатр має розробити та впровадити навчальну програму для базового медичного персоналу, а також офіцерів та уорент-офіцерів, які не є медичними працівниками. Навчання має зосереджуватися на профілактиці та лікуванні бойового стресу та інших проблем психічного здоров'я, які можуть виникнути під час відправки за кордон.

Під час розгортання військ основними обов'язками дивізійного психіатра та ВСТ ВНО є оцінка загроз психічному здоров'ю, які можуть виникнути через умови перебування, та співпраця з хірургом у визначенні, яким чином розгорнуті та як використовуються ресурси охорони психічного здоров'я під час військової операції. Джерелами інформації можуть бути: історичні дані з попередніх конфліктів, що стались у підрозділі або у цьому районі; рівень бойового стресу в інших підрозділах, які беруть участь в операції; поширеність проблем психічного здоров'я в підрозділі під час його перебування у гарнізоні; результати тестування із визначення психологічного профілю, пов'язані із сильними бойовими характеристиками особистості. Дивізійні психіатри чи ВСТ ВНО можуть надати рекомендації відповідним командирам, яким чином використовувати ресурси у підрозділі. Більше того, дивізійний психіатр має розробляти стандартні робочі процедури для охорони психічного здоров'я в дивізії, план підтримки після травмуючої події, а також надавати рекомендації з використання методики оцінки психічного здоров'я підрозділу та інших форм оцінки. На додачу до цього вони зобов'язані координувати свої дії з іншими структурами, наприклад, підрозділами з контролю бойового стресу, що діють у районі проведення військової операції.

Під час планування та розподілу ресурсів до уваги беруть такі основні параметри, як безпечність, наявність охорони і близькість до підрозділів, що піддаються найбільшому ризику реакцій бойового стресу. Це передбачає залучення не лише дивізійного психіатра, а й ВСТ ВНО, який має розробити план про порядок надання медичним закладом первинної допомоги у районі проведення військової операції підрозділу, що потребує відповідної транспортної підтримки.

Одна із важливих функцій ВСТ ВНО – консультування командування та медичного персоналу.

Існує багато сфер, де психіатр або ВНО у бригаді може надати експертну пораду. Три ключові сфери – це профілактика, реагування на критичні події та громадську думку. Профілактичні поради стосуються визначення важливості тих загроз, що були ідентифіковані. В цьому разі медичному персоналу і

командирам надають рекомендації щодо заходів, до яких доцільно вдатися, та тих ділянок, на які потрібно звернути увагу. Це передбачає відстеження тенденцій звертання за допомогою до відділу охорони психічного здоров'я; рівнів госпіталізації з психіатричними діагнозами; випадків насилля над дітьми або подружжям; звітів про керування автомобілем у нетверезому стані; результатів тестування на наявність психоактивних речовин; результатів оцінки стану здоров'я до та після відправки за кордон. Крім цього, лонгітюдний аналіз мають проводити через значний проміжок часу для унаочнення поточних трендів та оцінки тих індикаторів психічного здоров'я, які зібрані під час поточної та попередньої відправки за кордон. Наявність важливої, прогностичної інформації може допомогти у розміщенні та використанні обмежених доступних ресурсів. Відстеження цих трендів має бути регулярним і здійснюватись у співпраці з головним хірургом. Командування має отримувати оновлену інформацію щомісяця.

Для досягнення успіху в цьому питанні потрібні хороші комунікативні навички, знання та розуміння сучасної медичної літератури, а також гарні стосунки із командирами підрозділів і структурами забезпечення.

У відділах охорони психічного здоров'я виникло чимало проблем, коли посилилась увага громадськості до питань психічного здоров'я під час військових операцій та впровадження в Армії США більш модульних підходів. На відділ були покладені обов'язки, що передбачають наявність клінічно компетентних фахівців, які з легкістю можуть виконувати різні завдання та приймати рішення. З нещодавними змінами в Армії США та зростанням обсягу діяльності з охорони психічного здоров'я на рівні дивізії стало критично важливим, щоб на відповідних посадах перебували здібні, гарно підготовлені психіатри, психологи та соціальні працівники.

Зараз, як ніколи раніше, важливою є роль відділу охорони психічного здоров'я. За нової модульної структури бригад ресурси з охорони психічного здоров'я переміщено на нижчий рівень і ближче до передової. Це дає змогу розвивати довготривалі консультативні та лікувальні взаємини на рівні батальйонів і рот. Подібна структура допомагатиме зміцнювати психологічну стійкість до відправлення за кордон і після повернення, акцентувати на навчанні фахівців з надання психіатричних послуг. Підтримання робочої взаємодії між дивізійними ресурсами охорони психічного здоров'я та підрозділами з контролю бойового стресу в прийнятті рішень щодо конкретних пацієнтів і спільної політики дає змогу послідовно навчати та проводити просвітництво, консультувати і лікувати у період поза військовими операціями, тоді як під час операцій з'являються додаткові ресурси з охорони психічного здоров'я.

Досвід створення системи охорони психічного здоров'я військовослужбовців армії Ізраїлю також має певні особливості та свою історію. Так, введення штатної посади військового психолога у Військово-медичний корпус ізраїльської армії відбулося в рамках детального аналізу досвіду ведення бойових дій у різних країнах. Дослідження показали, що як серед військовослужбовців, так і демобілізованих були відзначені масові

випадки суїциду, причому частіше – після демобілізації, ніж під час активних бойових дій.

Оскільки Ізраїль постійно знаходиться в стані війни, необхідність створення армійської системи охорони психічного здоров'я не підлягала сумніву. В цьому разі була поставлена задача створити таку систему, з якою військовослужбовець зміг би отримати психологічну допомогу на всіх етапах несення служби і після демобілізації.

За основу були взяті напрацювання американських військових психологів. Також фахівці Армії оборони Ізраїлю врахували досвід інших країн, розробивши військово-медичну стратегію з урахуванням етнічних, лінгвістичних і культурологічних особливостей військовослужбовців.

Ізраїльська система охорони психічного здоров'я включає п'ять напрямків:

- система діагностики, профілізації та профорієнтації;
- система психологічної підтримки військовослужбовця;
- система реабілітації та роботи з демобілізованих;
- служба підтримка цивільного населення в кризових ситуаціях;
- служба по роботі з сім'ями постраждалих.

Успіх роботи психологічної служби Армії оборони Ізраїлю оцінюється за такими критеріями:

- кількість людей, яким згодом потрібна була госпіталізація, внаслідок прояву гострих форм психіатричної патології;
- кількість суїцидів;
- кількість девіантних дій, викликаних тією або іншою формою психічних відхилень.

Основою роботою ізраїльських психологів є вербальне обстеження всіх військовослужбовців, що проходять службу в армії як на постійній основі, так і резервістів, з подальшим розробленням рекомендацій (психотерапія у спеціальних центрах, різні форми відпочинку, групові заняття). Ця методика визнана найякіснішим методом обстеження, що знижує перераховані вище показники практично до «нуля» (Bleich A, Chen E, Levy A., 1986).

Становлення системи психологічної допомоги військовослужбовцям та психологічної реабілітації демобілізованих в Ізраїлі створювалась одночасно із формуванням збройних сил країни. Спочатку армійські (військові) психологи лише забезпечували реабілітацію військовослужбовців після поранень. Однак уже на самому ранньому етапі з'явилася ідея про те, що у медичний корпус необхідно ввести систему психологічної допомоги військовим, які так чи інакше стикаються з агресією. Перед психологами була поставлена задача не тільки виявляти симптоми, які вказують на необхідність реабілітації військовослужбовця під час активних дій, але і контролювати і коригувати його стан у мирний час (коли він служить в армії, але немає військових дій).

У 1960-ті рр. в штаті було менше ніж 150 військових психологів. Поступово їх кількість збільшувалася і на цей момент досягла понад 2500 фахівців (разом із соціальними працівниками відповідної кваліфікації). В цьому разі під час активних військових дій на службу призивають ще й

резервістів. В цілому встановлений норматив військових психологів і соціальних працівників має наближатися до показника один фахівець на 70–90 військовослужбовців (Uzi Ben-Shalom and Shaul Fox, 2006).

Слід зазначити, що військових психологів в Ізраїлі дослівно називають «офіцер душевного здоров'я», для того щоб не було можливих спекуляцій з приводу психічної повноцінності військовослужбовців.

У 2004–2006 рр. посаду «офіцер душевного здоров'я» набула остаточного статусу: кількість армійських психологів в структурі системи було значно зменшено, але при цьому в чотири рази збільшили число соціальних працівників з педагогічною або психологічною освітою, які виконували суміжні функції.

Мета цих змін – адаптувати систему для потреб військовослужбовців і підвищити частоту звернення за психологічною та психіатричною допомогою в умовах типового для ізраїльського суспільства небажання відвідувати психологів (психіатрів). У результаті був збільшений штат соціальних психологів і працівників у системі збройних сил і основна робота з військовослужбовцями з виявлення симптомів дезадаптації була покладена на них. Військові психологи і психіатри займаються виявленням клінічних випадків.

За результатами вивчення всі потенційні військовослужбовці отримують медичну карту (на кшталт картки психологічного супроводження), яка супроводжує військових упродовж проходження служби (Motty Safray, 2004).

Перший етап – система діагностики і профорієнтації. Призовник приходить до військкомату у віці 15 років і проходить медкомісію, в яку включено глибинне психологічне тестування, що складається з спеціально адаптованих лінгвістичних і культурологічних тестів для кожної категорії населення Ізраїлю.

Ці тести діляться на три групи: методики інтелектуальної оцінки, методики оцінки адаптації психологічних якостей і методики пошукових інтелектуальних здібностей (оцінка здібностей до сприйняття мови). В рамках цього тестування визначають ступінь психічного здоров'я і профіль призовника. Кожен призовник в 16 років отримує свій профіль, до 18 років цей профіль може змінитися, після 18 років він змінюється в рідкісних випадках.

Кожен потенційний військовослужбовець отримує медичний профіль, який є сукупною оцінкою його фізичного і психічного здоров'я за 100-бальною шкалою. Абсолютно здорова людина отримує 97 балів. Підлітки, які отримали менше 21 бала, звільняються від військової служби.

У 18 років людей з низькими балами на їх прохання можуть обстежити ще раз, щоб змінити цей параметр. Військовозобов'язаних, що отримали від 22 до 97 балів розподіляють в різні роди військ, залежно від того, куди людина більше всього підходить. Ця методика дуже ефективна, нею користуються також у збройних силах США, Франції та Великобританії.

Посткризове тестування є обов'язковим після проведення будь-якої військової операції або навчань, на яких стався хоча б один травматичний випадок. Тестування проходять всі особи, які контактували з подією.

Посткризове тестування включає безпосередній контакт з фахівцем: спочатку з соціальним працівником, а потім, якщо буде потрібно, із психологом, у ході якого проводять вербальні співбесіди, тестування за спеціально підготовленими бланками, згідно із висновками яких направляють на подальше обстеження, на реабілітацію або повертають до проходження військової служби.

Подібне посткризове тестування проводять під час деяких подій у військових частинах – у разі порушення статуту, заміщення командира, виходу командира у відставку і т. д. Ще один привід до проведення посткризового тестування – факт двох і більше звернень військовослужбовців з одного підрозділу в спеціальні психологічні центри, наприклад, у центр з сексуального насильства. У цьому випадку проводять стовідсоткове тестування всього підрозділу з використанням такого інструментарію:

- лінгвістично і культурологічно-орієнтовані батареї тестів;
- шкали діагностики (вербальні і проєктні);
- методики візуальної діагностики та спостереження;
- опитувальні листи для командирів;
- поведінковий.

В обов'язки підрозділу психологічної підтримки військовослужбовців входять поточна психологічна допомога для формування й підтримки стійкості особового складу, психологічна підготовка військовослужбовців до виконання бойових завдань, а також допомогу військовослужбовцям та членам їх сімей, які зазнали впливу екстремальних факторів службово-бойової діяльності.

З цією метою розроблена система контролю і профілактики, проводять семінари і групові заняття, використовують особистісно-орієнтовані методики. Велику роль приділяють навчанню командирів ургентної діагностики та основам надання психологічної допомоги.

Оскільки саме бойові командири кожен день знаходяться безпосередньо біля військовослужбовців, для них на досить високому рівні розроблені навчальні програми, під час яких вони отримують необхідні знання і можуть своєчасно рекомендувати військовослужбовцю звернутися до психолога. Подібну підготовку проходять й військовослужбовці інших звань та посад.

Психологічна підготовка військовослужбовців до ведення бойових дій включає два основних аспекти поведінки військовослужбовців перед і в ході бойових дій. Її частково виконують командири, які повинні навчити підлеглих візуальної діагностики основних психологічних проблем із подальшою евакуацією або захистом проблемного бійця на полі бою та вміють виконувати її самі.

В цьому разі велику увагу приділяють підготовці командирів до впливу бойового шоку, зброї, бойового зіткнення й т. д. У вигляді психологічного моделювання опрацьовують різні ситуації, багато уваги приділяють візуальним і аудіальним елементам бойового шоку і травмам. Аналогічні знання (на рівні обов'язкових до заучування та відпрацювання алгоритмів дій) отримують і самі військовослужбовці, щоб мати можливість надати допомогу товаришеві по службі.

Психологічна допомога на полі бою. Важливий момент цього етапу психологічної допомоги – це ургентна діагностика бойового шоку, психологічної травми, що безпосередньо виникають у момент бою, і посттравматичного психологічного синдрому.

Бойовий шок і психологічну травму в обов'язковому порядку діагностують безпосередньо на полі бою, що пов'язано з дуже високою вразливістю бійця в цьому стані внаслідок таких явищ як ступор, дезорієнтовані активні дії, які роблять його відмінною мішенню для ворога. Людей в такому стані відразу ж евакуюють з поля бою як поранених і далі їх направляють на обов'язкову реабілітацію.

Кожен бойовий підрозділ (30–50 чол.) під час висування на поле бою супроводжує штатний військовий лікар з бригадою, в якій завжди є людина, що знає методи виявлення гострої психічної травми і сортує постраждалих військових за ступенем травми, її характером, а також визначає необхідність медикаментозної корекції.

На полі бою або на етапі евакуації за межі зони військової операції, у разі необхідності, проводять ургентний вплив. Якщо в ньому немає потреби – всю психологічну реабілітацію проводять вже у госпіталі (це 90 % випадків). Спеціалізованих військових госпіталів в Ізраїлі немає, оскільки кожен медичний заклад сам по собі є військовим госпіталем.

Від військових лікарів бійців, зазвичай, направляють до звичайних цивільних лікарів у систему охорони здоров'я, де лікарі реалізують всі свої терапевтичні методи, технології і протоколи, виходячи з вимог, які пред'являють до звичайного пацієнта. Але у кожному із цих процесів обов'язково бере участь система військової психологічної реабілітації з використанням такого інструментарію: контроль і профілактика; семінари та групові заняття – підготовка до бойових зіткнень (рольові ігри, аудіовізуальні тренінги і т. д.); особистісно-орієнтовані методики; навчання командирів методам ургентної діагностики; психологічна допомога на полі бою.

У рамках служби по роботі з сім'ями військовослужбовців, які постраждали, функціонують бригади інформування та ургентної підтримки сімей, поранених і загиблих військовослужбовців, служба психологічної підтримки сімей поранених і загиблих, соціальна служба реабілітації родичів військовослужбовців жертв бойових дій. Співробітники цього підрозділу на високому рівні володіють спеціальними методиками боротьби з шоком (горем), а також методиками реабілітації осіб з посттравматичними стресовими реакціями.

У своїй роботі вони використовують діагностичні шкали виявлення реакцій на шок і медикаментозні методи переривання особливо важких станів. Також в їх обов'язки входить навчання родичів жертв способам адаптації та реабілітації, методам діагностики пограничних станів.

Тут критично важливо орієнтуватися в питанні психології горя, розуміти її етапність, знати правильну методіку боротьби з феноменом горя і мати чітке розуміння того, що на кожному етапі мають робити відповідні служби.

У цій службі також є так звана група оповіщення родичів про загибель військового, до неї входять сім осіб – два психологи (чоловік і жінка), високопоставлений військовий командир, два лікарі (один лікар загальної практики і один лікар-реабілітолог) і два соціальні працівники (чоловік і жінка). Завдання соціального працівника – турбота про дітей загиблого до моменту, коли мати зможе повернутися до своїх обов'язків. Для кожного випадку заздалегідь складається план.

У цілому оповіщення проводять в найближчі дві години після упізнавання. До моменту повідомлення сім'ї жодні засоби масової інформації (ЗМІ) ніякої інформації про жертви та їх кількості не озвучує. ЗМІ, які завчасно озвучили цю інформацію, може бути оштрафовано або закрито. Підтримку сімей загиблих проводить спеціальна служба упродовж десяти років.

Щодо відповідальності психологів, то у першу чергу вона визначається його базовою підготовкою, рівнем кваліфікації, допуском до певних дій і посадою. Ситуації, коли психологічна допомога необґрунтовано переривається, не фіксується спеціальним протоколом і записом в історії хвороби, а також використання невалідних методик – неприпустимі і заборонені.

За належне виконання своїх функціональних обов'язків фахівці несуть серйозну відповідальність, особливо у разі, якщо стався суїцид. Кожен випадок суїциду піддається розгляду конфліктною комісією, яка визначає винних, що отримують реальні терміни ув'язнення у військовій в'язниці, стягнення, пониження в званні й т. д. Навіть спроба суїциду призводить до серйозного розгляду, в якому беруть участь військові прокурори і військові суди.

Відповідальність за неякісний «профіль» сувора. Відомий випадок притягнення до кримінальної відповідальності 12 осіб (включно з усіма членами відповідної комісії). Можлива симуляція (психічного) розладу тлумачиться на користь визнання непридатним до служби (Motty Safrai, 2004).

1.1.2 Аналіз використання автоматизованих робочих місць в практичній діяльності фахівців різних напрямків

Сучасні підприємства і фірми являють собою складні організаційні системи, окремі складові яких – основні та оборотні фонди, трудові та матеріальні ресурси й інші постійно змінюються і знаходяться у складній взаємодії один із одним. Функціонування підприємств і організацій різного типу в умовах ринкової економіки поставило нові завдання щодо удосконалення управлінської діяльності на основі комплексної автоматизації управління всіма виробничими і технологічними процесами, а також трудовими ресурсами.

Наявність системи, що автоматизує збір, підготовку і обробку інформації, є одним із необхідних умов, що визначають кінцевий успіх діяльності підприємства.

Автоматизоване робоче місце (АРМ) можна визначити як комплекс інформаційних ресурсів, програмно-технічних та організаційно-технологічних засобів індивідуального та колективного користування, об'єднаних для виконання певних функцій професійного працівника управління.

Одним із перших прикладів системного застосування ЕОМ у світовій практиці були так звані адміністративні системи обробки даних: автоматизація банківських операцій, бухгалтерського обліку, резервування і оформлення квитків і т. д. Вирішальне значення для ефективності систем подібного роду має та обставина, що вони спираються на автоматизовані інформаційні бази. Це означає, що в пам'яті ЕОМ постійно зберігається інформація, необхідна для вирішення тих завдань, на які розрахована система. Вона і становить вміст інформаційної бази відповідної системи (А. М. Вендров, 2000).

Під час вирішення чергового завдання система потребує у введенні тільки невеликої порції додаткової інформації, інше береться з інформаційної бази. Кожна порція знову введеної інформації змінює інформаційну базу системи. Ця база (інформаційна або база даних) знаходиться, таким чином, у стані безперервного оновлення, відображаючи всі зміни, що відбуваються в реальному об'єкті, з яким має справу система.

У міру свого подальшого розвитку адміністративні системи обробки даних переростають в автоматизовані системи управління (АСУ) відповідними об'єктами в яких, зазвичай, не обмежуються однією ЕОМ, а в складі двох і більше ЕОМ об'єднують в обчислювальний комплекс (ОК).

Автоматизована система управління – це людино-машинна система, в якій за допомогою технічних засобів забезпечується збір, накопичення, обробка інформації, формулювання оптимальної стратегії управління певними компонентами і видача результатів людині або групі людей, що приймають рішення з управління. Під оптимальною стратегією розуміється стратегія, яка мінімізує або максимізує деякі характеристики об'єкта.

З метою забезпечення можливості взаємодії людини з ЕОМ в інтерактивному режимі з'являється необхідність реалізувати у рамках АСУ, так зване АРМ – автоматизоване робоче місце. АРМ являє собою сукупність програмно-апаратних засобів, що забезпечують взаємодію людини з ЕОМ, тобто такі функції як можливість введення інформації в ЕОМ; можливість виведення інформації з ЕОМ на екран монітора, принтер або інші пристрої виведення (на сьогоднішній час цей перелік досить широкий – графопобудівники і т. д.).

Так звані інтелектуальні АРМ у свою чергу також містять в своєму складі ЕОМ, тим або іншим способом з'єднані з центральною ЕОМ (ОК) АСУ. Пристрої введення також мають забезпечувати широкий спектр інформації, що вводиться: текстової, координатної, факсимільної і т. д. Тому АРМ оснащують у разі необхідності універсальною або спеціальною клавіатурою, пристроями введення координатної інформації (типу «миші»), різного роду сканерами і т. д.

З метою підвищення спектру форм представлення інформації, що виводиться з ЕОМ, АРМ оснащують кольоровими моніторами, засобами створення та управління звуковими сигналами аж до можливості створення й відтворення мовних сигналів (Н. А. Гайдамакін, 2002).

Використання автоматизованих робочих місць АРМ набуло широкого розвитку в практичній діяльності, пов'язаної, в основному, з обробкою великого обсягу статистичної та управлінської інформації. На цей час є розробки комплексів АРМ для конкретних фахівців (керівників, економістів, статистиків, бухгалтерів, секретарів, юристів, лікарів) у структурі підприємства (І. Л. Кантарь, 2008; І. Т. Балабанов, 1994; Мескон М., Альберт М., Хедоурі Ф., 1994).

Проблематика використання комп'ютерних технологій для прикладних психологічних досліджень вивчається у низці публікацій. Так, Н. Сивріковою (2014) проведено аналіз переваг і недоліків існуючих комп'ютерних програм, подано класифікацію цих програм, що застосовують для автоматизації процесу збирання, оброблення й аналізу даних психологічних досліджень.

Питання щодо необхідності застосування інформаційних технологій у практиці психолого-педагогічного супроводу підготовки офіцерських кадрів висвітлені у праці Є. Гречушкіна (2011). Автором розроблено показники потенційного ефекту від упровадження апаратно-програмних психодіагностичних комплексів.

Деякі російські державні відомства і силові структури наразі також мають певний досвід запровадження та використання АРМ у практиці психологічної роботи. Міністерство оборони РФ запровадило у практику роботи АРМ професійно-психологічного відбору 83т79м, АРМ «Відбір-В» і АРМ ВП83т379; ФСБ РФ широко застосовує психодіагностичний комплекс АПК «Граніт»; МВС і ФСКН РФ у психологічній роботі використовують АППДК «Мультипсихометр» та низку інших комплексів (Жильцова В. А., Мараковський З. Г., Островський Н. П., 2005). Для визначення професійної придатності військовослужбовців військової служби за контрактом Збройних Сил України у військкоматах використовують тестовий програмний комплекс «Військкомат – контракт» (Злепко С. М., 2010).

Функціональна класифікація, що найбільш точно відображає існуючу на сьогодні структуру інформаційних підсистем у підрозділах Національної поліції України, складається з:

а) автоматизованої інформаційно-пошукової системи «Армор», функції – пошукові, облікові, довідкові, прогнозуючі;

б) інформаційно-аналітичної системи «Сова», функції – аналітичні, плануючі, діагностичні;

в) інтегрованої біометричної системи «Аргус» – окрім функцій цих систем у цій системі реалізовані можливості біометричної ідентифікації людини за зображенням обличчя (Цимбалюк В. І., 2020).

У НГУ впроваджено у практичну діяльність психолога автоматизований психодіагностичний комплекс для визначення професійної придатності кандидатів на військову службу за контрактом (АПДК «Психодіагностика»)

(Воробйова І. В., Приходько І. І., Полторак С. Т. та ін., 2012). Провівши аналіз наукових публікацій, у цій роботі ми будемо використовувати поняття автоматизоване робоче місце як сукупність інформаційно-програмно-апаратних ресурсів, що забезпечують обробку даних у реальному масштабі часу та автоматизацію управлінських функцій діяльності фахівців на всіх її рівнях.

Виходячи із цього інформаційно-психологічна модель роботи психолога являє собою сукупність психологічних підходів щодо організації психологічної роботи та сучасних методів реалізації управлінських функцій психолога за допомогою інформаційних ресурсів.

1.2 Загальна характеристика психологічної роботи психолога Національної гвардії України

Сьогодні поняття «психологічна робота» і «психологічне забезпечення» включені у нормативні документи. Разом із тим одночасне введення в обіг на початку 90-х рр. ХХ ст. близьких за змістом термінів вимагає уточнення їх співвідношення.

Термін «психологічна робота», як більш широкий, застосовується до діяльності відповідних фахівців як у мирний, так і у воєнний час, фіксуючи спрямованість на діяльність, завдання і на людину, її психічне здоров'я.

Психологічна робота – це діяльність, яку проводять в мирний і воєнний час командири, офіцери органів по роботі з особовим складом, психологи та спеціально створювані структури (підрозділи) і включає комплекс заходів ПЗ.

Психологічна робота являє собою найважливіший елемент системи морально-психологічного забезпечення різних аспектів життєдіяльності військовослужбовців і здійснюється на оперативному й тактичному організаційних рівнях.

Психологічне забезпечення – комплекс психодіагностичних, психоформуючих, психопрофілактичних і психокорекційних заходів, спрямованих на вивчення, формування та розвиток в особового складу НГУ професійно важливих психічних якостей, підтримання та відновлення оптимальних психічних станів, необхідних для успішного виконання службово-бойових завдань, збереження високого рівня психологічної безпеки та психологічного стану, запобігання виникненню професійної деформації.

Система психологічного забезпечення в НГУ складається з таких елементів: суб'єкти, об'єкти, напрямки.

Суб'єктами психологічного забезпечення в НГУ є підрозділи психологічної служби (відділ, відділення, служби) та посадові особи, які входять до їх складу. Обов'язки суб'єктів психологічного забезпечення розробляють відповідно до масштабу і специфіки психологічних проблем і зумовлених ними завдань, змістовної специфіки взаємодії посадових осіб, що беруть участь у вирішенні цих завдань, їхньої професійної компетенції і професійної кваліфікації.

Об'єктами психологічного забезпечення в НГУ є військовослужбовці та працівники, резервісти НГУ, члени їх сімей, а також кандидати для проходження військової служби (навчання) та служби у військовому резерві НГУ.

Напрямами психологічного забезпечення визначають: професійно-психологічний відбір; професійно-психологічна підготовка; психологічний супровід виконання службово-бойових завдань; вивчення СПК у військових колективах, психологічна оцінка надзвичайних подій; психопрофілактика, психологічна допомога та реабілітація, професійна підтримка психологів.

Більш детально розглянемо напрями психологічного забезпечення, за якими психолог створює свою професійну діяльність на рисунку 1.2.

Основними завданнями психологічного забезпечення є:

- організація та проведення ППВ кандидатів для проходження військової служби в НГУ, для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки в складі національного персоналу або національного контингенту, навчання у вищих військових навчальних закладах [навчальних військових частинах (центрах)], військовослужбовців перед призначенням на вищі посади;

- надання допомоги командирам військових частин з питань створення ефективної системи підтримання психологічної готовності, стійкості та надійності особового складу для виконання службово-бойових завдань;

- організація та проведення професійно-психологічної підготовки особового складу з урахуванням специфіки та умов виконання завдань служби;

- впровадження новітніх психологічних і психотренінгових технологій, зокрема за напрямами службово-бойової діяльності, у тому числі із застосуванням комп'ютерної техніки, для вивчення, оцінки і прогнозування професійної діяльності особового складу;

- проведення соціометричних та соціально-психологічних досліджень військових колективів, вивчення та моніторинг СПК у військових колективах, рейтингу і стилю керівництва посадових осіб та надання рекомендацій командирам (начальникам) щодо формування обстановки високої вимогливості і взаємодопомоги;

- здійснення психологічного аналізу причин та умов травматизму, суїцидів, загибелі особового складу НГУ та підготовка рекомендацій щодо їх попередження;

- проведення психопрофілактичної роботи, спрямованої на збереження, зміцнення й відновлення психологічної безпеки та психологічного здоров'я особового складу, попередження виникнення соціально-психологічної та особистісної дезадаптації;

- виконання комплексу заходів психологічної допомоги, підтримки та реабілітації військовослужбовців, які постраждали внаслідок дії службово-бойових стрес-факторів, перебували в екстремальних (бойових) умовах, застосовували зброю на ураження;

- науково-дослідницьке та методичне супроводження виконання основних завдань підрозділами психологічної служби.

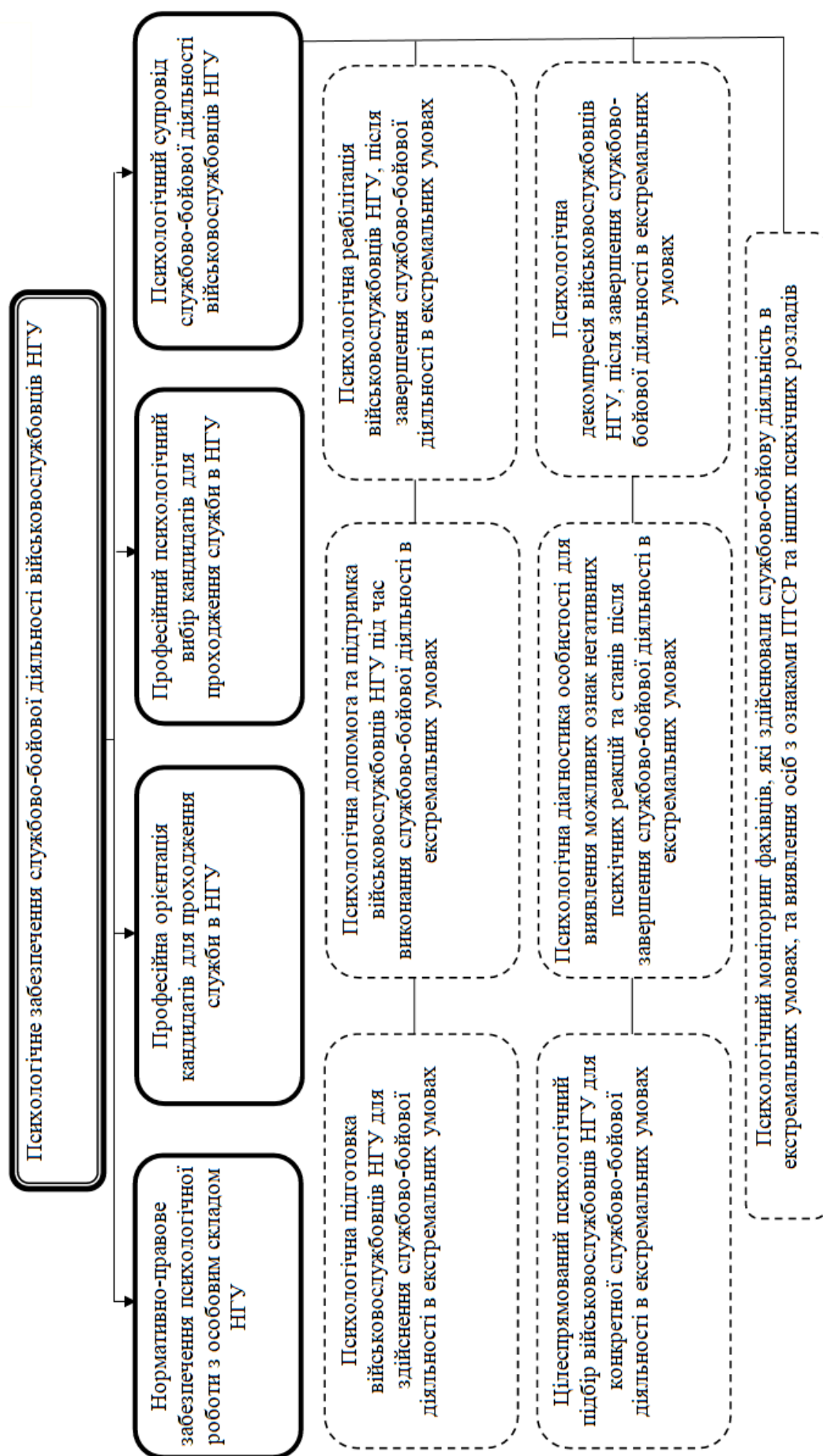

Рисунок 1.2 – Напрями психологічного забезпечення, за якими психолог створює свою професійну діяльність

Вирішення цих завдань можливе за тісної взаємодії посадових осіб, які реалізують у своїй діяльності широкий арсенал методів і засобів психологічної роботи на двох методичних рівнях її організації та проведення:

– на рівні застосування спеціалізованих методів і процедур психологічного вивчення і впливу, здійснюваних кваліфікованими фахівцями, які мають відповідну психологічну освіту й досвід діяльності;

– на рівні заходів, реалізованих посадовими особами у рамках традиційної організаторської діяльності, роботи з особовим складом та навчання особового складу й на основі врахування інформації, отриманої від психолога.

Крім методичних рівнів, що відбивають специфіку застосування тих або інших засобів і прийомів психологічного вивчення і впливу на військовослужбовців, виділяються також організаційні рівні. Організаційні рівні психологічної роботи (стратегічний, оперативний, тактичний) поділяються за масштабом і специфікою завдань, розв'язуваних за допомогою цього виду діяльності.

На думку І. І. Ліпатова, І. І. Приходька, Л. Ф. Шестопалової та ін. основною умовою ефективності психологічної роботи є вихідні базові положення – принципи, система яких включає досить широкий набір вимог до її організації і проведення (Приходько І. І., Ліпатов І. І., Шестопалова Л. Ф. та ін., 2012).

Психологічна служба – один із важливих елементів системи морально-психологічного забезпечення життєдіяльності НГУ, що являє собою мережу спеціалізованих органів, підрозділів і посадових осіб, об'єднаних в єдину організаційну структуру, зміст діяльності яких визначається поняттям «психологічна робота».

Значний внесок у розроблення теоретичних та практичних основ проведення психологічного забезпечення у військах протягом останніх десятиріч внесли такі фахівці військової психології як М. С. Корольчук (1997), М. Й. Варій (1996), О. Д. Сафін (1997), С. І. Яковенко (1998), В. С. Медведєв (1997), О. В. Тімченко (2003), І. В. Ващенко (2002), В. І. Барко (2003), Є. М. Потапчук (2004), О. Р. Охременко (2005), В. В. Стасюк (2005), О. А. Матеюк (2006), Г. С. Гребенюк (2007), В. О. Лефтеров (2008), В. М. Корольчук (2009), В. І. Осьодло (2012), І. І. Приходько (2013), В. І. Алещенко (2008), О. І. Кудерміна (2014), Н. В. Оніщенко (2014), О. С. Колесніченко (2018) і багато інших.

Сучасний етап становлення психологічної служби НГУ характеризується відокремленням від відділень по роботі з особовим складом та створення окремих служб та відділень ПЗ бригад, полків та прирівняних до них підрозділів НГУ, а також відкриттям центрів з психологічної підготовки і центрів медико-психологічної реабілітації Нові Санжари, науково-дослідних підрозділів і центрів, що проводять дослідження з найактуальніших проблем психологічного забезпечення СБД НГУ.

1.3 Організація та зміст роботи психолога Національної гвардії України

Структурними підрозділами психологічної служби в НГУ є:

- відділ психологічного забезпечення Головного управління (ГУ) НГУ;
- відділення (групи) психологічного забезпечення, психологи військових частин НГУ;
- науково-дослідна лабораторія психологічного супроводження СБД НГУ науково-дослідного центру Національної академії (НА) НГУ.

Керівництво відділом психологічного забезпечення Головного управління (ГУ) НГУ здійснює начальник, який підпорядковується заступникові командувача НГУ (з персоналу).

Відділення (групу) ПЗ, психологічну службу військової частини НГУ очолює начальник, який підпорядковується заступникові командира (начальника) військової частини по роботі з особовим складом, а з питань ПЗ – начальникові відділу психологічного забезпечення ГУ НГУ.

Керівництво підрозділом психологічної служби, що здійснює начальник відділу (відділення, групи), полягає в:

- організації та забезпеченні діяльності підрозділу психологічної служби, виконанні ним законодавства;
- інформаційному та науково-методичному забезпеченні заходів ПЗ СБД;
- вивченні, узагальненні та поширенні передового досвіду з питань ПЗ СБД та своєчасному вжитті відповідних заходів;
- підборі, професійній підготовці, атестації психологів.

Свою діяльність підрозділи психологічної служби НГУ організують на підставі планів ПЗ СБД військової частини на рік. Службові документи, рекомендації та висновки психологів, які містять інформацію про результати ППВ, кількісний склад, причини зарахування особового складу до групи посиленої психологічної уваги та роботи, що здійснюється з цією категорією, вивчення СПК у військових колективах, індивідуально-психологічних особливостей особового складу, є інформацією з обмеженим доступом та мають гриф «Для службового користування».

Для здійснення професійної діяльності психологам повинні виділяти окремі робочі кабінети, персональну електронно-обчислювальну техніку, аудіо- та відеотехніку, засоби зв'язку та організаційну техніку, програмне забезпечення, допоміжні технічні засоби згідно з нормами належності. Та, ураховуючи всі реалії сьогодення, робочими кабінетами та технічними засобами, згідно із нормами належності, забезпечені далеко не всі психологи, а деякі з них взагалі працюють на власних електронно-обчислювальних машинах.

У часи насиченого зростання інформаційних технологій та комп'ютеризації, наявність технічних засобів, комп'ютерів і т. д. це не потреба, а необхідність.

Як ми вже зазначали вище професійну діяльність психолога можна розбити на п'ять основних напрямків ПЗ.

Нижче розглянемо категорійно-понятійний апарат основних напрямків ПЗ, за якими психологи здійснюють свою службово-професійну діяльність та їх короткий зміст.

Професійно-психологічний відбір – безперервний керований процес, що включає комплекс психодіагностичних заходів щодо виявлення рівня розвитку професійно важливих якостей особистості та визначення рівня придатності кандидатів для проходження військової служби за контрактом та служби у військовому резерві, участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки у складі національного персоналу або національного контингенту, навчання у вищих військових навчальних закладах (навчальних військових частинах (центрах), призначення кандидатів на керівні посади, а також прогнозування подальшої СБД військовослужбовців за обраною військовою спеціальністю. ППВ проводять з кандидатами:

- для проходження військової служби за контрактом;
- для призначення на керівні посади та посади, за якими передбачено виконання обов'язків з обліку товарно-матеріальних цінностей;
- з числа цивільної молоді та військовослужбовців, які виявили бажання навчатися у вищих військових навчальних закладах та навчальних військових частинах (центрах) НГУ;
- для проходження служби у військовому резерві;
- з числа військовослужбовців, які виявили бажання проходити службу в складі підрозділів, що залучаються до міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки в складі національного персоналу або національного контингенту.

ППВ проводять шляхом поглибленого психологічного вивчення кандидатів з використанням методів соціально-психологічного вивчення, психологічного та психофізіологічного обстеження. Поглиблене психологічне вивчення – цілісне вивчення особистості військовослужбовця з метою виявлення індивідуально-психологічних особливостей, які можуть стати причиною кризових станів, визначення відповідності вимогам професії та спеціальності, рівня психологічної готовності до СБД з використанням декількох психологічних методик (тестів). Поглиблене психологічне вивчення проводять за етапами:

- узагальнення соціально-демографічних даних і особливостей соціалізації особистості кандидата;
- вивчення стилю керівництва та особливостей СПК у підпорядкованому військовому колективі (в разі призначення на керівну посаду);
- інструктаж перед проходженням психологічного тестування кандидата та отримання письмової згоди щодо проходження поглибленого психологічного вивчення;
- психологічне інтерв'ю кандидата для визначення мотивів призову на військову службу за контрактом, проходження навчання (призначення на посаду), а також установа психотравмуючих факторів та наслідків їх впливу на особистість;
- психологічне тестування;

- узагальнення результатів психологічного тестування та підготовка довідки з висновком і рекомендаціями;

- доповідь про результати ППВ кандидата на атестаційній комісії військової частини, надання довідки представнику кадрового органу військової частини під підпис;

- облік результатів ППВ в картці психологічного супроводу кандидата, військовослужбовця.

Психолог, який проводить ППВ, зобов'язаний:

- зберігати конфіденційність інформації, яку він отримує в процесі психологічного обстеження кандидата, надавати її у формі, яка виключає її використання проти законних прав та свобод громадянина, збирати та використовувати інформацію про кандидата лише у тому обсязі, який необхідний для виконання покладених на нього службових завдань;

- проводити ППВ відповідно до чинного законодавства і професійних вимог до проведення психологічного обстеження;

- проводити ППВ за умови безпеки для здоров'я кандидата;

- не допускати суб'єктивізму в оцінках кандидата, який проходить обстеження, особистого до нього ставлення, нав'язування власних поглядів.

Психолог несе відповідальність за результати своєї діяльності відповідно до чинного законодавства.

Психолог, який проводить ППВ, має право:

- отримувати конфіденційну інформацію про психологічні особливості, біографічні відомості кандидатів, які проходять ППВ, відповідно до вимог чинного законодавства;

- надавати рекомендації щодо оптимізації СБД кандидата, який проходить обстеження;

- брати участь у роботі атестаційної комісії військової частини під час розгляду питань щодо прийняття кандидата, який проходив ППВ, на військову службу, призначення на посаду, направлення на навчання, проходження служби у складі підрозділів, що залучаються до міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки у складі національного персоналу або національного контингенту.

Також одним із видів ППВ, що здійснює психолог, може бути залучення до обласних збірних пунктів, у складі робочої групи від частини із надання допомоги у формуванні команд для НГУ. Такі групи створюють додатковим наказами, розпорядженнями та телеграмами начальники територіальних управлінь, НА НГУ, командири військових частин у період призовного періоду два рази на рік протягом двох місяців.

Під час роботи на обласних збірних пунктах психолог зобов'язаний:

- ознайомитися із відомостями карток професійного відбору громадян, що підлягають приписці до призовних дільниць та призову на строкову військову службу, зокрема із висновками психологічного тестування, які виносять психологи Збройних сил України (ЗСУ);

- провести інтерв'ю з призовниками для комплектування команд до військових частин НГУ, результати обліковувати у журналі обліку психологічного вивчення призовників;

- щоденно до 17.00 надавати до відділу ПЗ ГУ НГУ відомості за результатами психологічного вивчення;

- надати рекомендації старшому групи від військової частини НГУ, старшому робочої групи НГУ, яка працює на збірному пункті обласного (міського) військового комісаріату щодо психологічної готовності громадянина до проходження строкової військової служби в НГУ.

З метою проведення психологічного вивчення військовослужбовців строкової служби під час проведення навчального збору з підготовки поповнення складають графік проведення заходів психологічної роботи з особовим складом навчальних зборів, який додають до наказу про організацію навчального збору з підготовки поповнення.

У графіку проведення заходів психологічної роботи з особовим складом навчального збору визначають:

- психологічне тестування (до двох годин, протягом перших трьох діб після прибуття їх до військової частини);

- вивчення особистих документів;

- індивідуальні бесіди (протягом навчальних зборів);

- спостереження за поведінкою військовослужбовців;

- оформлення карти психологічного супроводу;

- обрахунок та узагальнення результатів психологічного вивчення, підготовка рекомендацій.

Результати психологічного вивчення військовослужбовців строкової служби психолог обліковує в протоколі узагальнених результатів, який у 5-денний термін після його складання надсилає до відділу ПЗ ГУ НГУ.

Облік, збереження результатів ППВ та звітність психолог здійснює відповідно до чинного законодавства. Результати професійно-психологічного вивчення кандидатів заносять до:

- карти психологічного супроводу військовослужбовця;

- журналу обліку результатів ППВ (журнал обліку психологічного вивчення).

Про кожний негативний результат психологічного тестування кандидата на військову службу психолог зобов'язаний: до 17.00 підготувати висновки та доповіді начальникові служби соціально-психологічного моніторингу та аналізу відділу ПЗ ГУ НГУ, а також опублікувати їх у журналі обліку результатів ППВ. Цей захід проводять для формування так званого «чорного списку кандидатів», яких не рекомендували психологи для проходження військової служби та у подальшому не змогли протягом певного часу повторно проходити ППВ в інших підрозділах НГУ. Узагальнену інформацію про результати ППВ за півріччя психолог відображає в підсумковому огляді про стан роботи психологів військової частини щодо ППВ кандидатів на військову службу (навчання) та у терміни до 15 січня та до 15 липня відповідно надсилають до відділу ПЗ ГУ НГУ.

Професійно-психологічна підготовка – комплекс взаємопов'язаних заходів, що здійснюються у загальній системі бойової та спеціальної (професійної) підготовки особового складу НГУ і безпосередньо у процесі СБД та спрямовані на формування й розвиток психологічних та фізіологічних якостей військовослужбовців для ефективного виконання ними СБЗ з урахуванням їх специфіки та умов.

Професійно-психологічна підготовка особового складу здійснюється з метою психологічної просвіти особового складу щодо психофізіологічних процесів, які відбуваються в організмі людини в умовах небезпеки, загрози життю, формування навичок регуляції (саморегуляції) психоемоційного стану, порядку отримання (надання) психологічної допомоги (самодопомоги), а також психологічної стійкості до впливу характерних для СБД психотравмуючих факторів формування згуртованості військового колективу додаткового психофізіологічного вивчення якостей військовослужбовців в умовах психічного та фізичного навантаження.

Основні завдання професійно-психологічної підготовки полягають у:

- навчанні особового складу методам розпізнавання негативних психологічних станів (розладів), прийомам самоконтролю та саморегуляції власного психоемоційного стану;

- формуванні у військовослужбовців психологічної готовності та стійкості до психотравмуючих факторів екстремальних (бойових) умов;

- профілактиці колективних форм страху, асоціальної поведінки;

- згуртуванні військового колективу підрозділу, військового наряду;

- створенні передумов високої бойової активності особового складу;

- адаптації військовослужбовців до екстремальних (бойових) умов, їх навчанні основним способам психологічного самозахисту;

- підвищенні рівня теоретичних знань, удосконаленні практичних умінь та навичок військовослужбовців з надання першої психологічної допомоги (самодопомоги) щодо попередження психотравмування, виявленні ознак психологічних травм;

- реадаптації, фізичному та психологічному відновленні особового складу після виконання СБЗ в екстремальних умовах.

Основні форми професійно-психологічної підготовки

1. Практичне тренінгове заняття – проводять у загальній системі бойової і спеціальної підготовки в межах установленого часу. Мета: формування і згуртування військового колективу підрозділу для більш якісного та ефективного виконання особовим складом СБЗ, а також формування психологічної готовності до виконання СБЗ за призначенням. Метод проведення: тренінгове заняття. Тривалість: 2–6 год протягом одного дня.

2. Психологічний лекторій – проводять у години проведення заходів роботи з особовим складом (для військовослужбовців строкової військової служби – в першу неділю (понеділок) місяця). Мета: цілеспрямоване надання інформації щодо закономірностей функціонування людської психіки в екстремальних умовах діяльності, можливих психічних реакцій на стрес-фактори професійної діяльності тощо. Під час проведення психологічного

лекторію не менше 30 % часу виділяти на практичний блок щодо формування навичок психофізичної саморегуляції, контролю бойового (службового) стресу та надання першої психологічної само- і взаємодопомоги. Методи проведення: показ (демонстрація презентаційного матеріалу), усний виклад (інформування). Тривалість: 30 хв (для військовослужбовців строкової військової служби – 50 хв).

3. Психологічне моделювання – проводять керівники занять за участю психологів у ході проведення занять з бойової і спеціальної підготовки. Мета: підготовка військовослужбовців до дій в умовах сучасного бою, у першу чергу – в умовах міста, в природно-географічних і погодно-кліматичних умовах регіону майбутніх дій. Метод проведення: моделювання (шляхом опрацювання ввідних) реалістичного образу противника, тактики його дій, бойових можливостей озброєння і військової техніки; реалістичної багатовимірної картини сучасного бою, умов виконання СБЗ з відповідними фізичним і психоемоційним навантаженням та стрес-факторами (небезпека, відповідальність, дефіцит часу, інформаційно-психологічний вплив тощо). Тривалість: 5–20 хв.

4. Психологічне інформування (інструктивне заняття) – проводять в загальній системі інформування безпосередньо командири (начальники), старші груп, військових нарядів, команд, розрахунків перед виконанням конкретного СБЗ з урахуванням специфіки підрозділів (військових частин). Мета: формування у військовослужбовця образу майбутніх дій, створення необхідної психологічної установки, готовності, емоційного настрою на ефективне вирішення СБЗ, зняття надмірного психологічного напруження. Метод проведення: інструктаж. Тривалість: 5 хв.

5. Психологічний тренінг – проводять психологи за окремим планом або за запитами військовослужбовців, командирів (начальників) з окремими категоріями особового складу або підрозділами. Метод проведення: тренінгове заняття. Мета: формування професійно необхідних психологічних умінь і навичок; корекція і розвиток системи відносин особистості та її перцептивних здібностей; підвищення рівня стресостійкості. Тривалість: 2–4 год.

Професійно-психологічна підготовка особового складу НГУ здійснюється окремо за категоріями військовослужбовців, військовими спеціальностями та з урахуванням специфіки СБД, час проведення різних форм професійно-психологічної підготовки буде відрізнятися, тому напевно сказати скільки часу буде витратити психолог на ту чи іншу форму неможливо.

Планування, облік професійно-психологічної підготовки на цей час здійснюються в загальній системі бойової і спеціальної підготовки особового складу НГУ.

Психологічний супровід професійної діяльності фахівців екстремального профілю – це система психологічних заходів, спрямованих на формування психологічної готовності та психологічної стійкості особистості до впливу стресових факторів, психологічної надійності під час виконання завдань в екстремальних умовах, запобігання виникнення негативних психічних реакцій та станів, надання необхідної екстреної психологічної допомоги, збереження та

відновлення високого рівня психологічної безпеки особистості фахівців екстремального профілю (Приходько І. І., Колесніченко О. С., Тімченко О. В. та ін., 2016).

Структурними елементами цієї системи є:

- психологічна підготовка фахівців для здійснення професійної діяльності у звичайних та екстремальних умовах;
- цілеспрямований психологічний підбір фахівців для конкретної професійної діяльності в екстремальних умовах;
- психологічна допомога та підтримка фахівців під час виконання професійної діяльності в екстремальних умовах;
- психологічна діагностика особистості для виявлення можливих ознак негативних психічних реакцій та станів після завершення професійної діяльності в екстремальних умовах;
- психологічна допомога та психологічна реабілітація фахівців, які цього потребують, після завершення професійної діяльності в екстремальних умовах;
- психологічна експертиза осіб, які цього потребують, для подальшого здійснення професійної діяльності в екстремальних умовах;
- психологічний моніторинг фахівців, які здійснювали професійну діяльність в екстремальних умовах, та виявлення осіб з ознаками ПТСР та інших психічних розладів (Приходько І. І., Колесніченко О. С., Тімченко О. В. та ін., 2016).

Психологічний супровід службово-бойової діяльності військовослужбовців НГУ в екстремальних умовах організують *на трьох етапах*: підготовки до виконання СБЗ, під час виконання та після завершення виконання СБЗ з урахуванням чисельності особового складу та специфіки завдань служби, у тому числі розташування підрозділів (Приходько І. І., Колесніченко О. С., Мацегора Я. В. та ін., 2014).

Для проведення заходів психологічного супроводу у районах виконання СБЗ (за межами ППД) призначають *мобільні групи психологічної підтримки*, а у пунктах тимчасової дислокації військових частин (підрозділів) розгортають *пункти психологічної допомоги* та призначають їх адміністрацію (Приходько І. І., 2015). Так, до складу мобільних груп психологічної підтримки в районі проведення ООС, адміністрації пунктів психологічної допомоги призначають військових психологів, а також можуть призначати капеланів, лікарів-психіатрів НГУ.

Для виконання завдань, покладених на мобільні групи психологічної підтримки, використовують *мобільні центри психологічного супроводу СБД військовослужбовців НГУ*, які призначені для проведення таких *основних заходів*:

- забезпечення належних умов проведення психологічної роботи поза ППД;
- психологічного вивчення (психодіагностики) особового складу, який планують залучати до виконання СБЗ поза межами ППД, із використанням автоматизованого психодіагностичного мультимодального комплексу «Психодіагностика»;

- цільової психологічної підготовки військовослужбовців до виконання СБЗ в екстремальних умовах;
- визначення психологічної готовності військовослужбовців до виконання СБЗ в екстремальних умовах (ризик) з використанням методик експрес-діагностики;
- вивчення особливостей соціально-психологічного клімату у військових колективах;
- психологічної підтримки та психологічної допомоги (індивідуальне та групове консультування, проведення дебрифінгів) особовому складу, що виконують СБЗ в екстремальних умовах, який цього потребує;
- участь у проведенні розслідувань надзвичайних подій зі складанням довідки про психологічні аспекти надзвичайної події;
- психологічної експертизи військовослужбовців для визначення професійної придатності до подальшого виконання СБЗ в екстремальних умовах;
- психодіагностики військовослужбовців після виконання СБЗ в екстремальних умовах та визначення осіб, які потребують посиленої психологічної уваги;
- психологічного відновлення особового складу після виконання СБЗ в екстремальних умовах для підвищення рівнів психологічної безпеки особистості та психологічної готовності особового складу для виконання СБЗ в екстремальних умовах.

Для виконання вищевказаних заходів психологічної роботи на замовлення психологічної служби Головного управління НГУ у 2017 р. науково-дослідним центром (НДЦ) службово-бойової діяльності НГУ були розроблені та науково обґрунтовані засоби, які структурно включені до мобільного центру психологічного супроводу (МЦПС) СБД військовослужбовців НГУ (рис. 1.3).

Рисунок 1.3 – Мобільний центр психологічного супроводу службово-бойової діяльності військовослужбовців НГУ

МЦПС створювали шляхом переобладнання автобуса (БАЗ «Еталон», «Богдан»), він обладнаний організаційно-офісною технікою, персонально-обчислювальною технікою, приладами біологічного зворотного зв'язку (рис. 1.4).

Рисунок 1.4 – Обладнання мобільного центру психологічного супроводу службово-бойової діяльності військовослужбовців НГУ

Зовнішня обшивка автобуса залишилася без змін, але був змінений колір, який став камуфльованим під штатну автомобільну техніку військової частини НГУ. Технічна експлуатація МЦПС дозволяє його щорічне цілодобове використання та забезпечує можливість роботи за різних кліматичних умов, притаманних території України, та за температури навколишнього середовища від -40°C до $+50^{\circ}\text{C}$.

Салон автобуса обладнаний кліматичним устаткуванням (комбінованою системою опалювання, системою кондиціювання та іонізації повітря) для забезпечення комфортного проведення заходів психологічної роботи та максимального досягнення їх ефективності. В салоні автобуса були демонтовані штатні сидіння та поручні для пасажирів, а також перероблено на більш м'яке освітлення салону (рис. 1.5).

Рисунок 1.5 – Салон мобільного центру психологічного супроводу службово-бойової діяльності військовослужбовців НГУ

Підлога (сірого кольору, прорезинена, неслизька) була вирівняна по всій площині, стіни та стеля обшиті ковроліном (м'яким матеріалом) світлого кольору, облаштовані додатково шумо-теплоізоляцією товщиною не менше 50 мм. Вікна штатні з травмобезпечного скла, тоновані з прозорістю не більше 10 %, із захисними ролетами світлого кольору. Робоча зона водія та старшого машини відгороджена від салону стаціонарною перегородкою, яка забезпечена надійним кріпленням та пофарбована у колір салону. Додатково у салоні була розміщена меблева шафа із комплектацією: одним електричним чайником та одноразовим посудом (на 150 осіб), автомобільним холодильником (для збереження продуктів харчування: фруктів, печива, цукерок тощо).

Салон поділений на дві зони для проведення: індивідуальної психологічної роботи (№ 1) та групової психологічної підготовки (№ 2).

В зоні № 1 салону МЦПС були установлені персональні електронно-обчислювальні машини (ПЕОМ), офісна оргтехніка (ноутбук, багатофункціональний пристрій (БФП), мультимедійний проектор, стереоакустична система), які комутовані таким чином, щоб забезпечувати:

- створення єдиної мережі (через wi-fi), з можливістю підключення один до одного;
- виведення інформації на друк БФП;
- одночасну трансляцію матеріалу з центрального комп'ютера;
- прийом сигналу інтернет-зв'язку;
- збереження всієї інформації на переносному жорсткому диску на 2 Тб, який обладнаний захистом ArmoG A65 та перевірений на ударостійкість американського військового стандарту MIL-STD-810G 516.6;
- подачі аудіосигналу з ноутбука назовні, а також використання назовні радіомікрофонів.

В зоні № 2 салону МЦПС було встановлено та обладнано:

- інтернет із wi-fi роутером (рекомендовано CDMA3/4G «Інтертелеком»);
- уздовж задньої стіни меблева шафа для книг, канцелярського приладдя, а також: ручна канатна лебідка з вантажопідйомністю понад 1500 кг; комплект мотузок (статичні, страховочні, альпіністські, виготовлені із стовідсоткового капрону) діаметром 8 мм–50 м; 10 мм–100 м; 12 мм–100 м; комплект складальних стендів на брезентовій основі із кріпленням на металевій конструкції (розміром 1,5 м на 1 м, сірого кольору) – 4 од.; комплект металевої конструкції літнього навчального класу із кріпленням брезентового даху (кольору хакі) з можливістю одночасного розміщення до 15 осіб на складних рибацьких кріслах, переносного проектору з екраном, проектору;
- на протилежній стороні від задніх дверей тумба з відсіками для вертикального розміщення 15 ноутбуків (10 дюймів, у м'яких сумках-чохлах), відсік замикається встановленим зверху БФП (принтером, сканером, копіром) лазерним, чорно-білим, wi-fi (із забезпеченням його надійного кріплення);
- по центру стіл (із заокругленими кутами);
- навколо столу м'які дивани;
- автомобільна магнітола (з підтримкою навігації GPS, програмне

забезпечення «Навітел» з картою України) з установленою акустикою по салону;

- ноутбук (з функціональним призначенням щодо опрацювання графіки та відеоматеріалу) 15 дюймів, з веб-камерою);
- складні крісла (рибацького типу у чохлах зеленого кольору) – 15 од.;
- похідні (складні, туристичні) столики – 4 од.;
- килимок (кареMAT) 180x55 см, 8 мм – 20 од.;
- мобільна автономна акустика (мобільні колонки PMQ15AMFQ-V2BP-VT – з USB/SD роз'ємом, п'ять смуг еквайзера, ЖК-дисплеєм, FM-радіо, акумулятором, Bluetooth, двома безпроводними мікрофонними системами, дистанційне управління, потужність 300 Вт) – 2 од.;
- трансформатор напруги до 6 кВт;
- екран, який закріплений на задній торцевій частині салону із механізмом повернення;
- екран 120-дюймовий мобільний переносний на тринозі;
- портативний мультимедійний проєктор (з wi-fi та підключенням до акустики салону автобусу), який кріпиться всередині салону на стелі, можливістю швидкого демонтажу та установлення на штативі назовні;
- цифрова фотокамера із сумкою для транспортування, штативом, комплектом карт пам'яті 2 шт. по 64 Гб;
- фільтр-подовжувач електричної мережі (на п'ять споживачів), 10 м – 3 од.;
- побутовий подовжувач електричної мережі на катушці (на чотири користувача) 40 м – 2 од.;
- мегафон (рупор) – 2 од.;
- переносний фліпчарт – 1 од. (з комплектом кольорових фломастерів та магнітів).

Крім того, штатні відсіки для багажу були обладнані висувними ящиками для розміщення (рис. 1.6):

- перетворювача напруги (ємкісного) для забезпечення автономного функціонування електричного обладнання;
- дизельного генератора з потужністю, що забезпечує якісну роботу обладнання;
- блоку автоматичного перетворення та розподілу напруги;
- комплекту шанцевого інструменту: сокира, ножівка для дерева, лопата та ін.

Рисунок 1.6 – Засоби для забезпечення роботи та автономного функціонування електричного обладнання мобільного центру психологічного супроводу (підтримки) службово-бойової діяльності військовослужбовців НГУ

Отже, на першому етапі психологічного супроводу СБД військовослужбовців НГУ з використанням МЦПС можуть проводити такі основні заходи психологічної роботи.

1. Психологічна підготовка:

– з використанням ПЕОМ та мультимедійного обладнання (відеофільми, презентації) проводиться навчання особового складу (о/с): розпізнаванню основних ознак негативних психічних реакцій та станів; аутогенним способам психологічної підтримки, прийомам самоконтролю та саморегуляції психоемоційного стану; прийомам першої психологічної само- та взаємодопомоги; про можливість виникнення негативних психічних наслідків бойової діяльності для психіки у майбутньому та шляхів їх подолання;

– використання психологічної смуги перешкод у рамках проведення занять з бойової та спеціальної підготовки (комплект мотузок альпіністський);

– у ППД на вибір проводять авторські тренінги «Формування та відновлення психологічної безпеки особистості», «Мотиваційні ресурси життєстійкості», «Формування психологічної готовності до екстремальної діяльності», «Формування психологічної готовності до ризику» (Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., Приходько І. І. та ін., 2016);

– у польових умовах психологічний тренінг «Створення команди» для об'єднання колективу, проведення групової роботи, надання взаємодопомоги [8].

2. Перевірку психологічної готовності особового складу до виконання СБЗ в екстремальних умовах психодіагностику військовослужбовців з метою визначення психологічної готовності до екстремальної діяльності, готовності до ризику проводять (за наявністю часу) у ППД в автоматизованому режимі (у комплекті є 15 ПЕОМ). Для цього у науково-дослідному центрі (НДЦ) розроблений автоматизований психодіагностичний мультикомплекс «Психодіагностика», складовими якого є субкомплекси «Професійний психологічний відбір» для визначення психологічного профілю особистості (Воробйова І. В., Приходько І. І., Полторак С. Т. та ін., 2012), «Психологічна готовність особистості до екстремальної діяльності» (Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., Воробйова І. В. та ін., 2016), «Психологічна готовність особистості до ризику» (Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., Приходько І. І. та ін., 2017). За результатами проведеної роботи психологи пропонують рекомендації командирам підрозділів з формування складу взводних опорних пунктів, блокпостів, військових нарядів, варт, екіпажів бойових машин та інших підрозділів.

У разі ліміту часу для визначення психологічної готовності військовослужбовців до виконання СБЗ в екстремальних умовах можна проводити експрес-діагностику вже у польових умовах. Для цього в НДЦ розроблені експрес-методики «Психологічна готовність особистості до екстремальної діяльності» (Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., Воробйова І. В. та ін., 2016) і «Психологічна готовність особистості до ризику» (Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., Приходько І. І. та ін., 2017). Перша містить 25 тверджень, достатньо п'яти хвилин для заповнення, на обробку результатів

витрачається до 1 люд./хв, інтерпретація проводиться за такими шкалами: «Мотивація обов'язком»; «Професійна стійкість»; «Взаємодопомога та довіра»; «Професійна компетентність»; «Вольове зусилля». Сумарно за всіма шкалами визначають загальний показник психологічної готовності особистості до екстремальної діяльності.

Експрес-методика «Психологічна готовність особистості до ризику» містить 32 твердження, до п'яти хвилин для її проведення, на обробку до 1 люд./хв, інтерпретація проводиться по таким шкалам: «Здатність до вольового зусилля»; «Військове товариство»; «Професійна ідентичність»; «Самовладання». Також вираховується загальний показник психологічної готовності особистості до ризику як сума за всіма шкалами. Відзначимо, що у процесі розроблення цих методик була проведена їхня відповідна стандартизація, апробація та практична реалізація.

Із завершенням цієї роботи психологи дають рекомендації командирам з формування складу підрозділів: так, військовослужбовців з високим і середнім рівнем психологічної готовності до екстремальної діяльності, ризику рекомендується використовувати у бойових підрозділах, з низьким рівнем – у небойових (тилових) підрозділах, також з останніми проводять цільову психологічну допідготовку та надалі відбувається спостереження молодшими командирами за їхньою діяльністю.

На другому етапі психологічного супроводу СБД військовослужбовців в екстремальних умовах з використанням обладнання МЦПС проводять такі основні заходи психологічної роботи:

- моніторинг психологічного стану особового складу;
- експрес-психодіагностика в особового складу ознак дезадаптації, динаміки рівня психологічної безпеки особистості, стійкості до бойової психологічної травматизації особистості;
- психологічна підтримка комбатантів, надання екстреної психологічної допомоги особового складу, хто цього потребує (індивідуальне та групове консультування, проведення дебрифінгів) (Пасічник В. І., Ліпатов І. І., Шестопалова Л. Ф. та ін., 2011);
- участь у проведенні розслідувань надзвичайних подій зі складанням довідки про психологічні аспекти надзвичайної події (Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., Приходько І. І. та ін., 2016);
- участь у визначенні придатності до подальшої СБД особового складу, в яких виявлені ознаки бойової психічної травми;
- психологічні рекомендації командирам підрозділів для покращення СБД та матеріально-побутових умов перебування особового складу в екстремальних умовах, підтримання відповідних норм службового навантаження, контролю бойового стресу;
- відновлення рівня психологічної безпеки особистості, підтримка позитивного психоемоційного стану у військовослужбовців після бойових дій та інші заходи психологічної роботи.

Для роботи в польових умовах для проведення експрес-психодіагностики у НДЦ розроблено методики «Деадаптивність» (Приходько І. І., Мацегора Я. В., Колесніченко О. С. та ін., 2017), «Оцінка травматичності бойового досвіду у комбатантів» (Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., Приходько І. І., 2017), «Експрес-діагностика психологічної безпеки особистості» (Приходько І. І., 2012), «Стійкість до бойової психологічної травматизації» (Колесніченко О. С., 2017).

Після двох тижнів перебування в районі проведення ООС та виконання СБЗ у військовослужбовців проводять експрес-діагностику процесу адаптації до таких умов з використанням методики «Деадаптивність» (Приходько І. І., Мацегора Я. В., Колесніченко О. С. та ін., 2017). Під час її розроблення за основу була взята відома методика «Багаторівневий особистісний опитувальник» А. Г. Маклакова, версія «Адаптивність-200». Після проведення відповідної стандартизації та практичної апробації в зоні ООС розроблена методика «Деадаптивність» містить 45 тверджень, які об'єднані в такі шкали: «Щирість», «Порушення поведінкової регуляції», «Вірогідність вчинення суїцидальних спроб», «Втрата комунікативного потенціалу», «Порушення моральної нормативності». Час для проведення тесту 10 хв, обробки результатів 1 люд./хв, розраховують загальний показник рівня адаптивності особистості до екстремальних умов.

Разом із тестом «Деадаптивність» для визначення особливостей травматичності бойового досвіду використовують відповідну методику, яка містить 39 тверджень, об'єднаних у 5 шкал: «Несприятливі соціальні умови виконання бойових завдань», «Характеристики участі в бойових діях, що стають джерелом травматизації», «Загальна несприятлива ситуація участі в бойових діях», «Власні ресурси стійкості, які дає професійна та психологічна підготовка, поєднані зі свідомим ставленням до участі в бойових діях», «Зовнішній ресурс – дружба, повага, впевненість в економічному благополуччі родини» (Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., Приходько І. І., 2017). Час для проведення тесту 8–10 хв, обробки результатів 3 люд./хв, потім сумарно за усіма шкалами розраховують загальний показник травматичності бойового досвіду у комбатантів.

За 7–10 днів до закінчення ротації проводять експрес-діагностику рівня психологічної безпеки особистості, методика містить 28 тверджень, які об'єднані в шкали «Морально-комунікативна», «Мотиваційно-вольова», «Ціннісно-сміслова», «Внутрішній комфорт» (Приходько І. І., 2012). Час для проведення тесту 5 хв, обробки результатів 1 люд./хв, розраховують інтегративний показник рівня психологічної безпеки особистості.

Разом із тестом «Експрес-діагностика рівня психологічної безпеки особистості» проводять методику «Стійкість до бойової психологічної травматизації», вона містить 45 тверджень, які об'єднані в шкали «Очікування від участі в бойових діях», «Подолання стресової ситуації», «Реалізація набутого бойового досвіду» (Колесніченко О. С., 2017). Час для проведення тесту 10 хв, обробки результатів 3 люд./хв, розраховують загальний показник рівня стійкості до бойової психологічної травми особистості.

Всі розроблені експрес-методики пройшли відповідну стандартизацію та практичну апробацію в умовах ООС та показали високу ефективність у проведенні психодіагностики військовослужбовців.

Третій етап. Завершення виконання СБЗ охоплює період від отримання наказу командирів (начальників) щодо завершення виконання СБЗ та вибуття до пунктів постійної дислокації, триває протягом 72 год від часу прибуття особового складу до пункту постійної дислокації (місця тимчасового розташування). Заходи психологічного супроводу проводять в безпечному місці із забезпеченням умов ізоляції від надлишкової уваги оточуючих.

Як було сказано вище, бойові дії накладають помітний відбиток на перебіг психічної діяльності і поведінку військовослужбовців-учасників бойових дій. Бойовий стрес, зігравши свою позитивну роль у збереженні цілісності організму і особистості воїна в екстремальних умовах, виступає причиною подальшої дезадаптації та психотравматизації учасників бойових подій. По суті, саме стресові пристосувальні трансформації за межами життєзагрозової ситуації виявляються негативними, дезадаптивними і утворюють осьову симптоматику бойових стресових розладів.

Практика показує, що за сприятливих умов виведення військ з бойових дій необхідно, до їх повернення в умови мирної обстановки, організувати спеціальний період життєдіяльності частин і підрозділів, своєрідний «психологічний карантин» або «психологічну дезінфекцію». Тому психологічну реабілітацію військовослужбовців за програмою «Декомпресія» слід проводити саме на останньому етапі психологічного супроводу СБЗ. Відбір військовослужбовців на участь у цих заходах проводить психолог, що забезпечував супровід СБЗ. В основному, це будуть військовослужбовці підрозділу, які були причетні до безпосередньої загрози для життя та здоров'я (перебували під обстрілами, були свідками загибелі, поранення, травмування товаришів, залучалися до роботи з рештками тіл загиблих), тобто переживали гострий стресовий розлад, а також військовослужбовці, які тривалий час перебували у районах проведення ООС, але не стикалися з такими ситуаціями, тобто переживання накопиченого стресу.

Він відноситься до числа заходів ПЗ, які здійснюються на тактичному (в з'єднаннях) і оперативному рівнях. Якщо зробити порівняння психологічних наслідків інших бойових дій, які є в світі, то слід зазначити, що у більшій мірі військовослужбовці інших держав виконують СБЗ не у своїй державі, тому час повернення їх додому є довгим, що дозволяє їм вилити один одному душу, ділитися болем за загиблими товаришами із товаришами по службі, земляками. Удома їх зустрічають як героїв, надають різноманітні знаки уваги. Все це сприяє зняттю бойової напруги, заспокоєнню, швидкої адаптації до мирних умов життя. Стосовно військовослужбовців-учасників бойових дій НГУ, час повернення складає декілька годин, а інколи вийшовши з чергового бою, опиняються у мирній, але психологічно ворожій обстановці. Можна спрогнозувати, що чисельність військовослужбовців-учасників бойових дій у майбутньому значно зросте, адже їм не вистачило часу для того, щоб

поділитися своїми почуттями з товаришами по зброї і відійти від стресу бойових дій.

На маршруті слідування із зони екстремальних (бойових) умов (за її межами) – до пунктів постійної дислокації) для військовослужбовців НГУ рекомендується застосування Програми «Декомпресія (закінчення виконання СБЗ)» тривалістю 3-4 дні.

Психологічна декомпресія – форма психологічної реабілітації військовослужбовців, які перебували в екстремальних (бойових) умовах СБД, що складається із комплексу заходів фізичного і психологічного відновлення організму людини. Мета проведення декомпресії: зупинка механізмів адаптації до екстремальних (бойових) дій; керування стресом – заспокоєння; поступова реадаптація до нормальних умов; фізичне та психічне відновлення; запобігання розвитку психологічних травм шляхом виявлення військовослужбовців, в яких виникають труднощі.

Для проведення декомпресії наказом командувача НГУ, начальника територіального управління формують робочу групу із числа офіцерів ГУ НГУ, територіальних управлінь, військових частин у кількості пропорційній кількості особового складу військової частини (підрозділу), що проходить декомпресію.

Не рекомендується до складу робочої групи включати психологів, лікарів, які разом із особовим складом виконували СБЗ в екстремальних (бойових) умовах, цей захід вони проходять на загальних підставах для всього особового складу. За організацію та проведення декомпресії відповідає старший робочої групи із числа офіцерів ГУ НГУ, який подає на затвердження заступникові командувача (з персоналу) план роботи, розпорядок дня, тощо.

Мінімальна тривалість декомпресії три доби, рішення на продовження приймає старший робочої групи, залежно від досягнення мети її проведення. Узагальнена інформація за результатами проведеної роботи відноситься до категорії «Для службового користування».

Членів сімей військовослужбовців, представників громадських організацій до заходів декомпресії не залучають.

Психологічне вивчення, заходи психоемоційного розвантаження, психопрофілактичної роботи здійснюють психологи НГУ (два психологи – до 30 осіб).

Психоемоційне розвантаження та відновлення психологічної безпеки особистості військовослужбовців включає в себе комплекс групових та індивідуальних методів роботи:

– дебрифінг, проводять з метою переключення психіки військовослужбовців із зони екстремальних умов до звичного режиму життя, отримання полегшення, зниження відчуття унікальності і ненормальності власних реакцій, зменшення внутрішнього напруження, зниження тяжкості психологічних наслідків після пережитого стресу;

- сеанси психоемоційної саморегуляції;
- заходи терапії;
- індивідуальні психологічні консультавання.

Протягом періоду декомпресії військовослужбовці мають бути залучені в динамічну, ненудну і нескладну діяльність (бойове навчання, робота із обслуговування бойової техніки і зброї, підготовка обмундирування, спорядження, культурно-масові та спортивні заходи). Досвід свідчить, якщо військовослужбовці нічого не будуть робити у цей період – значить це багато у чому буде сприяти розвитку індивідуальних і негативних групових переживань, станів і проступків, пияцтва, наркоманії тощо.

Вивчення СПК у військових колективах та психологічна оцінка надзвичайних подій

Вивчення СПК у військових колективах підрозділів НГУ здійснюють психологи НГУ із використанням визначених методів соціально-психологічних досліджень з метою встановлення сукупності психологічних факторів, що активно впливають на ефективність СБД підрозділу, характеристик стану групової психіки, ставлення військовослужбовців до умов і характеру СБД підрозділу, товаришів по службі, командирів (начальників), стилю керівництва, групового згуртування, а також надання консультативної допомоги командирам у формуванні необхідного сприятливого СПК.

Вивчення СПК у підрозділах проводять психологи НГУ із використанням таких методів соціально-психологічних досліджень.

1. Анкетне опитування – це метод збирання соціологічної інформації про досліджуваний об'єкт під час опосередкованого спілкування (анкетування) того, хто опитує респондента. Проводять з метою виявлення ставлення особового складу підрозділу або окремої категорії, групи до основних характеристик СПК військового колективу, зокрема ступеня задоволеності умовами проходження військової служби, стосунками з колегами та із командирами (начальниками) тощо.

2. Експеримент – це сукупність дослідів, об'єднаних однією системою їх постановки, взаємозв'язком результатів і способом їх обробки. У військових колективах вивчення СПК проводять з елементами зміни оперативної, бойової обстановки.

3. Інтерв'ю – це бесіда, побудована за певним планом через безпосередній контакт інтерв'юера з респондентом (за письмовою згодою) з обов'язковою фіксацією відповідей, яку проводять для з'ясування їх суб'єктивної оцінки характеристик СПК у військовому колективі підрозділу з невеликою чисельністю.

4. Контент-аналіз – це якісно-кількісний метод вивчення документів. Проводять шляхом порівняльного аналізу змісту документів з метою отримання опосередкованої інформації про характеристику СПК у військовому колективі (плинність кадрів, частоту та характер конфліктів, кількість за видами порушень військової дисципліни, участь посадових осіб у дисциплінарній практиці, проведенні заходів згідно із розпорядком дня або тих, які передбачені посадовими обов'язками тощо), установлення показників, критеріїв СБД підрозділу, дослідження мотивації військовослужбовців до виконання завдань служби.

5. Психологічне тестування – це вимірювання індивідуально-психологічних відмінностей. Проводять з метою встановлення характеристик конфліктності в колективі, стилю керівництва посадових осіб, групового згуртування тощо.

6. Референтометрія – один із соціометричних методів, спрямований на виявлення референтності членів групи для кожного індивіда, який входить в цю групу. Проводять з метою виявлення референтних груп (угруповань, мікрогруп, особистостей), оцінки значущості цього колективу для кожного військовослужбовця).

7. Соціометричні дослідження (соціометрія) – це метод дослідження структури міжособистісних відносин у малій соціальній групі шляхом вивчення виборів, зроблених членами групи за тими чи іншими соціометричними критеріями. Проводять з метою визначення внутрішнього компонента міжособистісної взаємодії у військовому колективі, структури міжособистісної взаємодії, емоційних, когнітивних якостей взаємодії.

8. Спостереження – це метод наукового дослідження, спрямований на з'ясування особливостей внутрішньокolleктивних зв'язків, міжгрупових стосунків, установлення сукупності психологічних факторів, що активно впливають на ефективність СБД підрозділів, сукупності характеристик стану групової психіки, ставлення військовослужбовців до умов і характеру СБД підрозділу.

Вивчення СПК військового колективу проводять за етапами:

- аналіз результатів вивчення СПК, що проводилося протягом останніх двох років;
- ознайомлення з результатами СБД, станом військової дисципліни особового складу військової частини (підрозділу);
- ознайомлення зі зверненнями особового складу на адресу командування військової частини;
- проведення соціально-психологічних досліджень;
- узагальнення результатів вивчення СПК;
- доповідь командирові (начальникові) військової частини про результати вивчення СПК та надання пропозицій щодо його оптимізації;
- проведення загальних зборів з особовим складом військових колективів, які підлягали вивченню, з наданням командуванню військової частини відповідей на проблемні питання.

Психологічна оцінка надзвичайних подій здійснюється психологами НГУ шляхом їх залучення до проведення службового розслідування за фактами:

- суїцидів і суїцидальних спроб (далі – суїцид) серед особового складу;
- виникнення конфліктних відносин у колективі, що містять ознаки загрози життю та здоров'ю військовослужбовців, які можуть перешкоджати виконанню службових завдань.

Вивчення психологічних аспектів надзвичайних подій складається з таких етапів:

- аналіз документів (ознайомлення з особовою справою особи, яка скоїла суїцид чи причетна до конфлікту, копіями медичних довідок, висновками

психологічних обстежень та вивчення СПК у військових колективах, службовою характеристикою цієї особи, попередніми результатами медичної експертизи про причини смерті);

- аналіз інформації про причини, умови, обставини суїциду чи конфлікту;

- вивчення механізму скоєння суїциду (у хронологічній послідовності);

- аналіз стану психопрофілактичної роботи з особовим складом підрозділу;

- складання психологічного портрета особи, яка скоїла суїцид чи причетна до конфлікту;

- складання довідки про психологічні аспекти суїциду чи конфлікту, яка долучається до матеріалів службового розслідування.

Психопрофілактика, психологічна допомога та реабілітація

Заходи психопрофілактики, психологічної допомоги та реабілітації дуже важко виокремити як самостійний напрямок психологічного забезпечення, адже він тісно переплітається з напрямками психологічного супроводу СБЗ та ППВ. Аналіз виконання СБЗ особовим складом НГУ у зоні проведення операції об'єднаних сил (антитерористичної операції) об'єктивно відзначає погіршення стану психологічного та фізичного здоров'я військовослужбовців та членів їх сімей.

Найбільше занепокоєння викликає психологічний стан військовослужбовців, які зазнали впливу бойових стрес-факторів [перебували під обстрілом, застосовували зброю на ураження живої сили противника, поранені, були свідками загибелі, поранення людей, залучалися до роботи з рештками тіл загиблих, полоненні (заручники)] і, як наслідок, у майбутньому є висока імовірність виникнення посттравматичних стресових розладів.

Звісно заходи психологічної реабілітації військовослужбовців за програмою «Декомпресія», яку проводять на завершальному етапі психологічного супроводу СБЗ, повинні зменшити можливість виникнення ПТСР, але й заходами з моніторингу ПТСР у військовослужбовців, що пройшли цю програму, ні в якому разі не можна нехтувати та треба проводити в обов'язковому порядку.

Згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 № 497 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів щодо психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції» до державної бази осіб, що потребують психологічної реабілітації, включено 899 гвардійців, учасників АТО, але ця кількість постійно зростає. Не зважаючи на проведені заходи щодо удосконалення ПЗ СБД підрозділів НГУ, викликає серйозне занепокоєння зростання суїцидальної активності серед військовослужбовців-учасників АТО, особливо серед військовослужбовців військових частинах, які мають умовний кордон із зоною проведення АТО, зокрема 37 відсотків від загальної їх чисельності за 2014–2016 роки.

Протягом останніх років у спеціалізованих медичних установах психоневрологічному стаціонарі проходило лікування 306 військовослужбовців,

із них: 152 – офіцери, відомобілізовані та військової служби за контрактом; 72 – військовослужбовці строкової служби; 82 звільнено за станом здоров'я.

Командуванням НГУ за підтримки комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки та оборони України було ініційовано прийняття Закону України від 03.11.2015 № 742-VIII про внесення змін до статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», який передбачає обов'язкову, безкоштовну психологічну реабілітацію військовослужбовців після виконання завдань служби в екстремальних (бойових) умовах.

З метою якісного проведення психологічної реабілітації співробітники науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження СБД НГУ у співпраці із фахівцями психологічної служби НГУ розробили програму психологічної реабілітації особового складу НГУ (Колесніченко О. С., 2018).

Розроблена програма психологічної реабілітації особового складу НГУ враховує наші попередні емпіричні дослідження щодо вивчення особливостей психологічної травматизації військовослужбовців НГУ під час бойових дій. В основу програми покладено концепцію психологічної безпеки особистості, розроблену професором І. І. Приходьком (2013). Програма являє собою поєднання заходів, спрямованих на зниження негативних переживань, групових занять з саморегуляції, психологічних консультацій з актуальних питань, в тому числі сімейних стосунків і сексуального здоров'я та спеціально адаптованого до завдань психологічної реабілітації тренінгу відновлення психологічної безпеки особистості.

Мета: відновлення психічного здоров'я, підвищення рівня психологічної безпеки особистості та ефективної соціальної поведінки.

Програма передбачає як групові форми роботи, так й індивідуальні консультації. Запропоновані заходи забезпечують двотижневий курс психологічної реабілітації на базі медичного центру НГУ «Нові Санжари» у доповнення до програми медичної реабілітації (Приходько І. І., 2013).

Заходи медико-психологічної реабілітації проводять фахівці медичних реабілітаційних центрів (лікарі-психотерапевти, лікарі-психологи та практичні психологи НГУ), із використанням наявного і придбаного обладнання з урахуванням обсягу виділеного бюджетного фінансування відповідно до національних стандартів надання медико-психологічної реабілітації (в разі їх затвердження) або тимчасових протоколів рекомендованих МОЗ України.

Розподіл функцій між фахівцями медичного реабілітаційного центру:

– психолог-консультант – для індивідуальних консультацій та інших занять, які спрямовані на формування навиків саморегуляції та десенсибілізації, вступна лекція, діагностика; у тому числі й релаксаційні заходи кожного дня (крім тих, що йдуть в рамках тренерів);

– психолог-тренер для проведення тренінгу відновлення психологічної безпеки особистості у військовослужбовців з ознаками ПТСР;

– сімейний психолог (групові та індивідуальні заняття);

– сексолог / сексопатолог (групові та індивідуальні заняття).

Завданнями програми психологічної реабілітації є:

- реалізація заходів, що сприятимуть психологічній адаптації військовослужбовців до ситуацій мирного життя;
- психологічна просвіта, спрямована на інформування військовослужбовців щодо специфіки постстресових розладів, мотивування на освоєння навичок самодопомоги;
- психологічна діагностика військовослужбовців з метою виявлення осіб, що потребують медичної допомоги, осіб із розладами адаптації та залежностями від психоактивних речовин;
- реалізація заходів, що сприятимуть реасоціалізації, реадаптації військовослужбовців (спортивні і культурні заходи, зустрічі з представниками громадськості, організація функціонування груп підтримки для осмислення подій минулого тощо; організація духовного супроводу із залученням представників духовенства).

Реалізація завдань програми психологічної реабілітації здійснюється через:

- психокорекцію порушень емоційної, особистісної та поведінкової сфери військовослужбовців;
- оптимізацію стану психічного здоров'я, відновлення стану психологічної безпеки, рівня якості життя з метою підвищення їх соціальної адаптації в родині, військовому колективі та суспільстві;
- профілактику ранніх пограничних розладів психічного регістру (у тому числі проявів суїцидальної поведінки);
- навчання методам саморегуляції (зняття напруги, тривоги, агресивності, контроль залежної поведінки, навчання засобам самомотивації);
- формування конструктивних навичок соціальної взаємодії в суспільстві;
- моніторинг стану військовослужбовців, які беруть участь у заходах психологічної реабілітації;
- мобілізацію психологічних можливостей військовослужбовців у подоланні наслідків поранень, травм, інвалідності, купірування больових відчуттів, психологічну підготовку постраждалих до операції та післяопераційний період.

Програма психологічної реабілітації включає:

- обов'язкові заходи, які включають: презентацію програми психологічної реабілітації та інформаційний брифінг, психодіагностику, дебрифінг, тренінги оптимізації внутрішнього потенціалу та відновлення психологічної безпеки особистості, ігрову діяльність, психологічні лекторії, навчання засобам саморегуляції тощо; метою проведення обов'язкових заходів є розрив між психотравматичними ситуаціями і звичайними умовами життя;
- заходи за вибором, які включають: перегляд фільмів, відпочинок (плавання, сауна, джакузі, караоке, риболовля), масаж, індивідуальні консультації, прогулянки, заняття в тренажерному залі тощо; метою проведення заходів за вибором є зняття психічного напруження, реадаптація;
- час організованого відпочинку, що включає перегляд концертних програм, екскурсії, зустрічі з науковцями, представниками творчої інтелігенції, відвідування бібліотеки тощо.

Напрямами реалізації програми психологічної реабілітації є:

- психологічний – психологічне розвантаження та відновлення психологічної безпеки особистості військовослужбовців, консультаційна робота, індивідуальна та групова робота із психологом (психотерапевтом), психологічна діагностика (індивідуальна, групова, експрес до та після реабілітації);
- корекційно-відновлювальна та розвивальна робота (ділові ігри, тренінги, майстер-класи);
- спортивний – оздоровчі фізичні вправи, спортивні ігри, робота на кардіостатичних тренажерах, плавання тощо;
- соціальний – відвідування культурно-просвітницьких заходів, консультації з питань соціального захисту та проходження військової служби, задоволення духовних потреб;
- просвітницько-методичний – організаційно-методична та підтримуюча робота для психологів, підвищення їх кваліфікації (навчально-методичні семінари, майстер-класи, тренінги, супервізія), навчальна діяльність (лекторії, програма самоуправління ПТСР, розвиток саморегуляції тощо).

Підсумовуючи роботу психологів НГУ, можна з упевненістю говорити, що ця діяльність досить різнопланова та різностороння, вона супроводжується великим фізичним та емоційним навантаженням, а з початком АТО (ООС) в Донецькій та Луганській області ще й небезпечною для їх життя та здоров'я. Крім того, як зазначають фахівці в галузі ПЗ НГУ, однією з головних проблем в їх діяльності є велика кількість часу, яку психологи витрачають на «паперову роботу» [формування та реєстрацію довідок, складання різного роду звітів, в яких досить часто повторюється інформація, що вже відображена в інших звітах або взагалі вимагається інформація, якою не володіє відділення (служба) ПЗ]. Час, який витрачають на формування певної інформації, з легкістю можна було витратити на основний вид ПЗ – безпосередньо роботу з особовим складом. Все це можливо завдяки впровадженню в діяльність психологів НГУ комп'ютерної, електронної бази, що чітко формалізована та організована вищим командуванням, строгим виконанням своїх функціональних та службових обов'язків, які стосуються безпосередньо ПЗ.

1.4 Нормативно-правове забезпечення психологічної роботи психолога Національної гвардії України

Визначення нормативно-правових засад ПЗ СБД НГУ неможливе без розгляду основних положень самої системи нормативно-правового забезпечення НГУ.

Так ст. 4 Закону України «Про Національну гвардію України», яка має назву «Правові засади діяльності НГУ», зазначає, що НГУ у своїй діяльності керується Конституцією України, цим та іншими законами України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана

Верховною Радою України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них нормативно-правовими актами МВС України, іншими нормативно-правовими актами.

Правовою основою діяльності НГУ є сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини, які виникають у процесі організації й функціонування НГУ, а також визначають її завдання, функції, повноваження та базові елементи організації. Зазначені правові норми закріплюються у відповідних нормативно-правових актах різної юридичної сили. Слід також зазначити, що до таких нормативних актів, відповідно до закону, відносяться міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Серед законодавчих актів, що регламентують СБД НГУ, слід віднести:

– Закон України «Про Національну гвардію України», який визначає правові засади організації та порядку діяльності НГУ, її загальну структуру, функції та повноваження;

– Закон України «Про Національну поліцію», адже у разі залучення до виконання завдань щодо охорони громадського порядку на військовослужбовців НГУ поширюються права та обов'язки, передбачені Законом України «Про Національну поліцію»;

– Закон України «Про державну службу», тому що соціальний захист та трудові відносини працівників НГУ забезпечується на загальних підставах відповідно до законодавства та про державну службу;

– Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», який визначає правові засади організації та здійснення демократичного цивільного контролю над ЗСУ та іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями, а також над правоохоронними органами держави;

– Закон України «Про запобігання корупції», оскільки стосовно осіб, які претендують на зарахування для проходження служби на відповідних посадах у НГУ, за їх письмовою згодою проводиться спеціальна перевірка у порядку, встановленому Законом України «Про запобігання корупції» тощо;

– Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу», відповідно до якого здійснюється комплектування НГУ військовослужбовцями та проходження ними військової служби;

– Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», який регулює питання правових і соціальних гарантій військовослужбовців НГУ тощо.

Також питання застосування адміністративного примусу військовослужбовцями НГУ регулює Кодекс України, питання урегулювання трудових відносин працівників НГУ вирішує Кодекс законів України про працю, відповідно до Кримінального кодексу України військовослужбовці НГУ можуть бути притягнуті до відповідальності за вчинення протиправних діянь.

Застосування заходів фізичного впливу, а за необхідності й спеціальні засоби, вогнепальну зброю, озброєння та бойову техніку в порядку та у випадках, передбачає Закон України «Про Національну гвардію України», а під

час несення внутрішньої та вартової служб – відповідно Статуту внутрішньої служби та Статуту гарнізонної та вартової служб ЗСУ, крім того на НГУ поширюється дія Дисциплінарного статуту ЗСУ.

Серед указів Президента України, які регламентують СБД НГУ, слід віднести Положення про проходження громадянами України військової служби у ЗСУ, яким визначається порядок проходження громадянами України військової служби у ЗСУ та регулюються питання, пов'язані з проходженням такої служби під час виконання громадянами військового обов'язку в запасі. Це Положення застосовується також до відносин, що виникають у зв'язку з проходженням у ЗСУ кадрової військової служби особами офіцерського складу до їх переходу в установленому порядку на військову службу за контрактом або звільнення з військової служби. Дія Положення також поширюється на військовослужбовців НГУ.

Іншим нормативним документом, який регламентує СБД НГУ, є Указ Президента України «Питання головного органу військового управління НГУ». Відповідно до його положень основними завданнями головного органу військового управління є: участь у забезпеченні реалізації державної політики з питань діяльності НГУ; організація виконання покладених на НГУ завдань та основних функцій; планування застосування оперативно-територіальних об'єднань НГУ, їх органів військового управління, забезпечення безпосереднього військового керівництва територіальними управліннями, з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами, вищими навчальними закладами, навчальними військовими частинами (центрами), базами, установами та закладами, що не входять до складу оперативно-територіальних об'єднань НГУ.

Нормативні документи Постанови Кабінету Міністрів України, а також положення, правила, інструкції та інші акти Кабінету Міністрів України мають вагоме значення для організації і регулювання діяльності НГУ.

Серед таких актів слід відмітити:

– правила застосування спеціальних засобів під час охорони громадського порядку, які визначають порядок застосування спеціальних засобів особовим складом поліції та іншими працівниками органів і установ внутрішніх справ, військовослужбовцями НГУ, які залучаються до охорони громадського порядку і громадської безпеки, боротьби зі злочинністю та перелік спеціальних засобів;

– Положення про Міністерство внутрішніх справ України, згідно з яким воно організовує та забезпечує високу бойову і мобілізаційну готовність та мобілізацію НГУ; вживає заходів до забезпечення силами і засобами НГУ охорони ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів, спеціальних вантажів і органів державної влади та дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні; забезпечує у межах повноважень, передбачених законом, ефективне використання сил і засобів НГУ під час

проведення АТО; організовує систему ПЗ військовослужбовців НГУ і забезпечує її функціонування;

– Постанову «Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб», яка встановлює структуру грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу, схеми посадових окладів осіб рядового і начальницького складу, умови оплати праці державних службовців та інших працівників бюджетної сфери;

– Постанову «Про затвердження переліку спеціальних вантажів, які підлягають охороні та обороні НГУ».

Міністр внутрішніх справ України затверджує Положення про органи військового управління оперативно-територіальних об'єднань НГУ, військові частини і підрозділи з охорони важливих державних об'єктів та спеціальних вантажів, військові частини і підрозділи з охорони дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні, з'єднання, військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку, підрозділи (загони) спеціального призначення, військові частини оперативного призначення, авіаційні військові частини, військові частини і підрозділи зв'язку, органи і підрозділи забезпечення НГУ. З метою виконання цих положень наказами МВС України затвержені:

– Положення про підрозділи (загони) спеціального призначення НГУ;

– Положення про орган військового управління оперативно-територіального об'єднання НГУ;

– Положення про військові частини і підрозділи з охорони дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в НГУ;

– Положення про авіаційні військові частини НГУ, що визначає призначення, основні завдання, функції, правовий статус авіаційних військових частин НГУ;

– Положення про військові частини і підрозділи з охорони важливих державних об'єктів та спеціальних вантажів НГУ;

– Положення про військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку НГУ;

– Положення про військові частини оперативного призначення НГУ, що визначає призначення;

– Інструкція про умови виплати грошового забезпечення та заохочення військовозобов'язаних та резервістів НГУ;

– Інструкція з організації оповіщення резервістів щодо їх виклику до військових частин НГУ для проходження підготовки, зборів тощо.

Головним фундаментальним документом, який містить керівні принципи, цільові настанови й методи забезпечення СБД НГУ є Концепція розвитку НГУ на період до 2020 р. (від 01.02.2017 р. № 100-р), відповідно до якої виникає нагальна потреба у продовженні нарощування здатності НГУ виконувати покладені на неї завдання, що відповідає пріоритетам державної політики, визначеним 16 абзацом 2 ч. 8 ст. Закону України «Про основи національної

безпеки України», 4 абзацом 1 ч. 6 ст. Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», а також Указами Президента України від 14.03.2016 р. № 92 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 04.03.2016 р. «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» та від 06.06.2016 р. № 240 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20.05.2016 р. «Про Стратегічний оборонний бюлетень України».

Метою Концепції є розбудова НГУ як мобільного, боездатного військового формування з правоохоронними функціями, здатного у взаємодії з іншими складовими сектору безпеки і оборони виконувати визначені правоохоронні й оборонні завдання з протидії загрозам національній безпеці.

Досягнення мети та розв'язання проблеми, відповідно до змісту Концепції, здійснюється шляхом виконання комплексу завдань і заходів за такими пріоритетними напрямками:

- оснащення військових частин та підрозділів НГУ новітнім та модернізованим озброєнням, військовою та спеціальною технікою, спеціальними засобами та обладнанням з урахуванням їх потреб;
- забезпечення розвитку системи бойової та спеціальної підготовки;
- удосконалення системи управління НГУ;
- реформування системи логістики (технічного та тилового забезпечення) відповідно до зростаючих потреб НГУ;
- узгодження системи кадрового відбору з новими завданнями НГУ, пов'язаними із суттєвими змінами у безпековому середовищі;
- відновлення інфраструктури НГУ та військових містечок, розгортання автономних військових баз з відповідною інфраструктурою для розташування військових частин і соціально-побутових об'єктів для військовослужбовців та членів їх сімей;
- удосконалення правових засад функціонування НГУ;
- удосконалення системи реабілітації та психологічної підтримки особового складу НГУ.

Відповідно до п. 30 Положення Про Міністерство внутрішніх справ України затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 25.10.2015 р. № 878 та з метою організації системи психологічного забезпечення в НГУ було прийнято наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08.12.2016 р. № 1285 «Про затвердження Положення про психологічне забезпечення в Національній гвардії України».

Це Положення є основним нормативним документом у діяльності психологів та визначає організацію, систему ПЗ в ГУ НГУ, територіальних управліннях, з'єднаннях, військових частинах (підрозділах), вищих військових навчальних закладах, навчальних військових частинах (центрах), базах, закладах охорони здоров'я та установах НГУ.

Наказ командувача НГУ від 31.03.2017 р. № 196, відповідно до якого затверджено «Інструкцію про порядок організації та здійснення професійно-психологічного відбору у НГУ», яка визначає порядок організації та проведення заходів ППВ в ГУ НГУ, територіальних управліннях, з'єднаннях, військових частинах (підрозділах), вищих військових навчальних закладах,

навчальних військових частинах (центрах), базах, закладах охорони здоров'я та установах НГУ, а також психологічного вивчення призовників, яких направляють для проходження строкової військової служби в НГУ та «Інструкцію про порядок організації та проведення вивчення соціально-психологічного клімату у військових колективах та психологічної оцінки надзвичайних подій у НГУ», яка визначає порядок організації та проведення вивчення СПК, соціометричних досліджень у військових колективах та психологічної оцінки надзвичайних подій у ГУ НГУ, територіальних управліннях, з'єднаннях, військових частинах (підрозділах), вищих військових навчальних закладах, навчальних військових частинах (центрах), базах, закладах охорони здоров'я та установах НГУ; регламентує діяльність підрозділів та посадових осіб психологічної служби НГУ, які їх здійснюють.

Ці інструкції складені з урахуванням діючих нормативно-правових наказів та актів:

– Закон України № 2694-ХІІ від 14.10.1992 р. «Про охорону праці» (зі змінами);

– Постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2000 р. № 1465 «Про затвердження Порядку проведення обов'язкових попередніх та періодичних психіатричних оглядів і переліку медичних психіатричних протипоказань щодо виконання окремих видів діяльності (робіт, професій, служби), що можуть становити безпосередню небезпеку для особи, яка проводить цю діяльність, або оточуючих» (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів № 726 від 25.05.2006 р. № 859 від 26.06.2007 р.);

– Постанова Кабінету Міністрів України від 06.11.1997 р. № 1238 «Про обов'язковий профілактичний наркологічний огляд і порядок його проведення» (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 1336 від 25.08.1998 р., № 1475 від 21.09.1998 р., № 26 від 25.05.2006 р., № 1658 від 29.11.2006 р., № 859 від 26.06.2007 р., № 459 від 16.06.2010 р.);

– наказ Міністерства охорони здоров'я України від 21.05.2007 р. № 246 «Про затвердження Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій», зареєстровано у Міністерстві юстиції України 23.07.2007 р. за № 846/14113 (із змінами, внесеними наказом Міністерства охорони здоров'я України від 14.02.2012 р. № 107);

– наказ Міністерства охорони здоров'я України від 28.11.1997 р. № 339 «Про вдосконалення системи профілактичних протиалкогольних та протинаркотичних заходів та обов'язкових профілактичних наркологічних оглядів» (із змінами, внесеними згідно із Наказами Міністерства охорони здоров'я № 14 від 30.01.1998 р., № 124/345 від 05.06.2000 р., № 379 від 27.07.2005 р., № 508 від 30.08.2007 р., № 175 від 27.02.2010 р., № 776 від 14.09.2010 р.);

– наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.2002 р. № 12 «Про затвердження Інструкції про проведення обов'язкових попередніх та періодичних психіатричних оглядів» (із змінами згідно з наказом МОЗ України № 1055 від 02.02.2010 р.);

– наказ Міністерства охорони здоров'я України і Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 23.09.1994 р. №263/121 «Про затвердження Переліку робіт, де є потреба у професійному доборі», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25.01.1995 р. за № 18/554 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства охорони здоров'я № 102/85 від 06.06.1995 р.);

– наказ Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 26.01.2005 р. № 15 «Перелік робіт з підвищеною небезпекою», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 15.02.2005 р. за № 232/10512;

– наказ Національного агентства України з питань державної служби і Міністерства охорони здоров'я України № 130/457 від 21.06.2012 р. «Про порядок надання медичного висновку у зв'язку з неможливістю виконання державним службовцем службових обов'язків за станом здоров'я»;

– наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 06.05.2009р. № 333 «Про затвердження Положення про проходження медичного огляду у Державній прикордонній службі України», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 26.06.2009 р. за № 570/16586 (із змінами, внесеними згідно з Наказами Адміністрації Державної прикордонної служби № 225 від 27.03.2010 р., № 450 від 14.06.2012 р.);

– наказ Міністерства оборони України № 402 від 14.08.2008 р. «Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в ЗСУ», затвердженого, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 17.11.2008 р. за № 1109/15800;

– наказ Міністерства внутрішніх справ України № 85 від 06.02.2001 р. «Порядок проведення військово-лікарської експертизи і медичного огляду військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу в системі МВС України», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22.02.2001 р. за № 165/5356;

– наказ Міністерства транспорту та зв'язку України № 240 від 29.04.2010 р. «Про затвердження Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій залізничного транспорту, метрополітенів та підприємств міжгалузевого промислового залізничного транспорту України», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16.07.2010 р. за № 537/17832;

– наказ Міністерства інфраструктури України № 733 від 30.11.2012 р. «Про внесення змін до Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій залізничного транспорту, метрополітенів та підприємств міжгалузевого промислового залізничного транспорту України», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 24.12.2012 р. за № 2149/22461.

Наказ командувача НГУ № 555 від 01.09.2017 р. «Про затвердження Інструкції з організації психологічного супроводу виконання СБЗ особовим складом НГУ», яка визначає порядок організації та проведення заходів психологічного супроводу виконання СБЗ особовим складом ГУ НГУ, територіальних управлінь, з'єднань, військових частин (підрозділів), НА НГУ, навчальних військових частин (центрів), баз, закладів охорони здоров'я та установ НГУ.

Наказом командувача НГУ № 188 від 04.04.2016 р. затверджено «Методичні рекомендації про засади побудови та порядок експлуатації психологічної смуги імітації екстремальних (бойових) умов СБД підрозділів НГУ».

Методичними рекомендаціями визначається порядок обладнання та експлуатації психологічної смуги як структурного елемента навчальних центрів та особливості використання її в навчально-виховному процесі з особовим складом НГУ.

Наказ командувача НГУ № 101 від 17.02.2017 р., затверджено Тимчасову програму психологічної реабілітації військовослужбовців НГУ в системі медичної реабілітації на базі медичного центру «Нові Санжари» НГУ, яка спрямована на реалізацію вимог Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», а також Положення про психологічне забезпечення в НГУ, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України № 1285 від 08.12.2016 р., зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 19.01.2017 р. за № 80/29948.

Ця програма розроблена відповідно до вимог Закону України «Про Національну поліцію», Закону України «Про правовий та соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей», Закону України «Основи законодавства про охорони здоров'я», Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні», Закону України «Про психіатричну допомогу», нормативно-правових актів у тому числі:

– протокольного рішення від 18.09.2014 р. № 03/1-01/347 за результатами наради керівників органів виконавчої влади щодо реабілітації учасників АТО на сході країни (соматичні, психіатричні захворювання), що відбулася 16.09.2014 р. в Адміністрації Президента України;

– розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.03.2015 р. № 369-р «Про затвердження плану заходів щодо медичної, психологічної, професійної реабілітації та соціальної адаптації учасників АТО»;

– наказу МВС № 1296 від 04.11.2003 р. «Про медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я системи МВС України» (зі змінами), зареєстрований в Міністерстві юстиції України 13.05.2004 р. за № 596/9195.

– наказу МВС № 1282 від 23.10.2015 р. «Про організацію роботи із соціальної підтримки осіб, які отримали інвалідність під час проведення АТО»

– інструкції «Про організацію медичної реабілітації та санаторно-курортного лікування в Міністерстві внутрішніх справ України», затвердженої наказом МВС від 04.11.2003 р. № 1296 зі змінами, внесеними наказом МВС від 11.12.2014 р. № 1340, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 31.12.2014 р. за № 1667/26444 та доручення МВС від 09.02.2015 р. № 5743/Чб «Про організацію виконання наказу МВС від 11.12.2014 р. № 1340 Про внесення змін до наказу МВС України від 04.11.2003 р. № 1296».

Ця програма визначає етапність медико-психологічної реабілітації, психологічного супроводження та адаптації військовослужбовців з'єднань, військових частин, підрозділів НГУ під час та після виконання ним обов'язків військової служби, службових обов'язків у зоні проведення ООС.

Актуальність розробленої програми обумовлена надзвичайно складними, екстремальними умовами, в яких зараз здійснюється службова діяльність військовослужбовців НГУ, передусім, той, хто залучався і продовжує залучатися до виконання завдань в зоні ООС.

З числа відібраних військовослужбовців на підставі оформлених документів на медичну реабілітацію оперативного-територіальні об'єднання (військові частини) формують групи кількістю 12–16 військовослужбовців та направляють до медичного центру «Нові Санжари».

Проведений аналіз сучасних нормативно-правових документів, які регламентують реалізацію психологічного забезпечення СБД НГУ, показав, що деякі напрямки психологічного супроводження СБД військовослужбовців НГУ потребують правового врегулювання. До таких напрямків слід віднести психологічну та психокорекційну роботу з військовослужбовцями віднесених до групи посиленої психологічної уваги та військовослужбовців, яким визначена служба без зброї; психологічну роботу, що проводять з членами сімей військовослужбовців та ін. Причина цього криється в тому, що психологічна служба НГУ знаходиться на етапі розбудови і характеризується відсутністю певної системи.

Таким чином, психологічна робота фахівців психологічної служби НГУ є досить різноплановою та різносторонньою, вона супроводжується великим фізичним та емоційним навантаженням, а з початком АТО (ООС) у Донецькій та Луганській областях ще й небезпечною для їх життя та здоров'я. Крім того, як зазначають фахівці в галузі ПЗ НГУ, однією з головних проблем в їх діяльності є велика кількість часу, яку психологи витрачають на «паперову роботу».

Проведений аналіз структури служб ПЗ сектору безпеки та оборони України і напрямків, за якими фахівці ПЗ здійснюють свою професійну діяльність, надав змогу прийти до висновку, що більшість напрямків ПЗ у різних відомствах схожі між собою.

Висвітлений у роботі закордонний досвід з питань ПЗ та охорони психічного здоров'я військовослужбовців дав змогу більш детально ознайомитися з особливостями організації та реалізації деяких заходів ПЗ. Ці заходи у майбутньому могли б бути прийняті до уваги українськими фахівцями та впроваджені в системи ПЗ сектору безпеки та оборони, з урахуванням демографічних особливостей, менталітету та українських традицій.

Сучасний розвиток психологічної служби НГУ йде шляхом розроблення та впровадження комп'ютерних технологій для ефективного здійснення заходів ПЗ СБД НГУ. Цей напрям розвитку дозволить підвищити продуктивність психологічної роботи, скоротити час виконання службових завдань, знизить кількість помилок, збільшить точність і стабільність операцій, які виконують фахівці підрозділів ПЗ НГУ.

Проведений аналіз сучасних нормативно-правових документів, що регламентують реалізацію ПЗ СБД НГУ, показав, що деякі напрямки психологічного супроводження СБД військовослужбовців НГУ потребують правового врегулювання. До таких напрямків слід віднести

психопрофілактичну роботу з військовослужбовцями, віднесених до групи посиленої психологічної уваги та військовослужбовцями, яким визначена служба без зброї; психологічну роботу, яку проводять з членами сімей військовослужбовців, чітку систему звітності фахівців за напрямками психологічного забезпечення та ін. Причина цього криється в тому, що психологічна служба НГУ знаходиться на етапі розбудови та потребує постійного удосконалення системи ПЗ.

Розділ 2

КОНЦЕПЦІЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ РОБОТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

2.1 Загальна структура моделі автоматизації психологічної служби Національної гвардії України

Основною тенденцією автоматизації управління професійною діяльністю є автоматизація планово-управлінських функцій на базі персональних електронно-обчислювальних машин (ЕОМ), установлених безпосередньо на робочих місцях психологів НГУ. Так, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.02.2017 р. № 100 «Про схвалення Концепції розвитку Національної гвардії на період до 2020 р.» визначено пріоритетним завданням ПЗ СБД НГУ впровадження новітніх технологій (комп'ютерна автоматизація) у систему психологічного супроводження СБД НГУ. Важливо зазначити, що використання інформаційних технологій відкриває психологам доступ до нових можливостей: підвищення ефективності роботи внаслідок збільшення швидкості обробки даних і отримання результатів тестування; підвищення «чистоти» експерименту внаслідок збільшення точності реєстрації результатів і недопущення помилок обробки вихідних даних; поширення досвіду роботи психологів вищої кваліфікації; систематичне накопичення, зберігання і передача по мережевих каналах великого об'єму інформації.

Однак у сфері психологічних досліджень автоматизовані системи управління використовують в недостатньому обсязі. Якщо для управління іншими ресурсами – технологічними або фінансовими – є великий вибір АСУ, то для управління «людським ресурсом» кількість таких систем істотно обмежена, адже існуючі системи автоматизованого управління орієнтовані на вирішення окремих специфічних завдань.

Таким чином, проблема переходу комп'ютерних технологій з допоміжних у сферу обов'язкових засобів психологічного дослідження (Плахотникова М. А., Вертакова Ю. В., 2019) набуває особливої актуальності.

На цей час на ринку представлено великий спектр різних програмних продуктів, що відповідають майже всім вимогам, які висувають представники різних професій для автоматизації їх діяльності. Однак трапляються ситуації, коли виникає потреба в автоматизації специфічних функцій користувачів. У таких випадках розробляють спеціальні АРМ професійного призначення (Плахотникова М. А., Вертакова Ю. В., 2019). Під час створення подібних програм необхідно урахувати:

- типові функції користувача;
- оцінку потреби у межах типових функцій;
- взаємодію з фахівцями суміжних галузей;
- професійні навички користувача;
- розробку програмного забезпечення для спеціальних технічних засобів.

Саме розуміння процесу автоматизації в системі психологічного забезпечення СБД НГУ потребує розгляду існуючих моделей організації та реалізації психологічної роботи; напрямків (складових) ПЗ, за якими психолог виконує професійну діяльність; загального змісту психологічної роботи фахівців ПЗ НГУ; нормативно-правової бази, що регулює як службово-бойову, так і професійну діяльність підрозділів ПЗ, а також формалізацію всіх аспектів діяльності психолога. Розгляд усіх без винятку складових ПЗ СБД НГУ дасть змогу більш цілеспрямовано і коректно розробити програмний продукт, що відповідав би вимогам сьогодення, які висувають до фахівців підрозділів ПЗ.

На цей час значного поширення набула концепція розподілених АСУ, спрямованих на локальну обробку інформації. Це дозволить організувати розподіл праці управлінського персоналу, здійснити контроль за діяльністю підлеглих та автоматизувати виконання ними своїх функцій.

З метою реалізації цієї ідеї необхідно створити для кожного рівня управління спеціалізовані АРМ на базі персональних комп'ютерів. На сьогодні поняття автоматизованого робочого місця усталене ще не остаточно. У цій роботі під поняттям «АРМ фахівця системи ПЗ» будемо розуміти сукупність інформаційно-програмно-апаратних ресурсів, що забезпечують обробку даних у реальному масштабі часу та автоматизацію управлінських функцій діяльності фахівців психологічної служби НГУ на всіх її рівнях. У цьому разі передбачається, що операції з накопичення, зберігання й опрацювання інформації покладають на обчислювальну техніку, а фахівець виконує вручну частину операцій, що потребують творчого підходу.

Автоматизоване робоче місце психолога є компонентом АСУ психологічної служби НГУ. Передбачається, що АРМ психолога працюватиме як автономно, так і в межах локальної комп'ютерної мережі. Однак ефективним режимом роботи АРМ є його функціонування в рамках локальної обчислювальної мережі, коли необхідно розподілити інформаційно-обчислювальні ресурси між кількома користувачами.

Для забезпечення діяльності органів управління системи ПЗ НГУ АСУ психологічної служби повинна мати трирівневу ієрархічну структуру (див. рис. 2.1) та включати:

- а) АРМ Головного управління НГУ (оперативний рівень);
- б) АРМ психологічної служби оперативно-територіальних об'єднань НГУ (оперативний та оперативно-тактичний рівні);
- в) АРМ психологічної служби військових частин і підрозділів НГУ (тактичний рівень).

Передбачаються такі типи АРМ фахівця психологічної служби на тактичному рівні (бригада, полк, окремих батальйон НГУ):

- АРМ заступника командира військової частини по роботі з особовим складом;
- АРМ начальника відділення ПЗ (начальника служби ПЗ);
- АРМ старшого офіцера (психолога) відділення ПЗ;
- АРМ офіцера (психолога) відділення ПЗ [відповідального виконавця (психолога)].

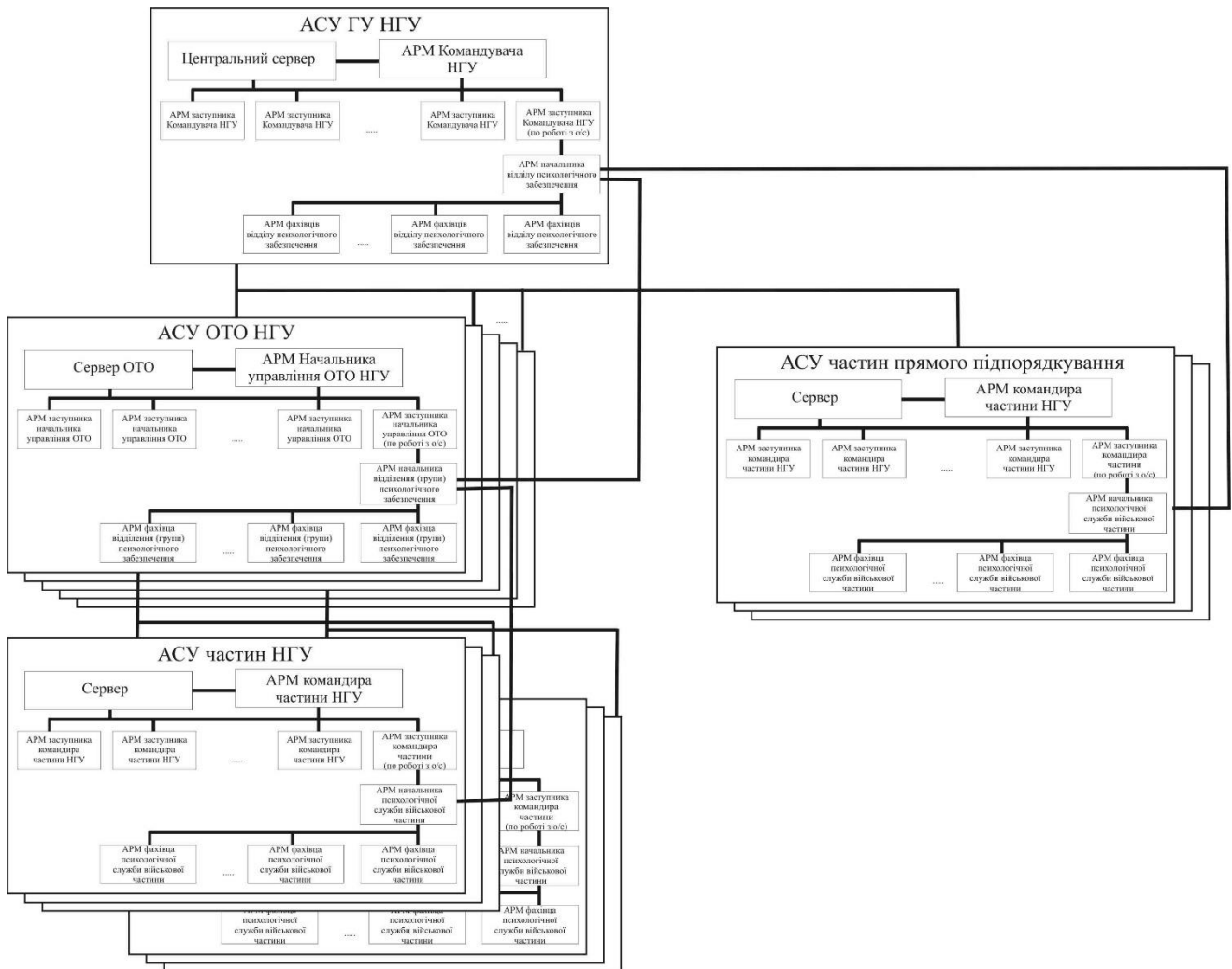

Рисунок 2.1 – Структура АСУ психологічної служби Національної гвардії України у загальній структурі АСУ НГУ

Відмітною особливістю АРМ оперативного та оперативно-тактичного рівнів, а також АРМ заступника командира частини по роботі з особовим складом є наявність у складі АРМ програмних засобів для контролю і координації діяльності підлеглих, де всю управлінську діяльність описують як сукупність процесів, для кожного з яких визначено дати початку і кінця, а також відповідальних виконавців.

Основна функціональна спрямованість АРМ фахівця психологічної служби НГУ має бути така:

- ППВ кандидатів на військову службу;
- професійно-психологічна підготовка військовослужбовців;
- вивчення СПК військового колективу;
- психологічний супровід СБД військовослужбовців;
- психологічна допомога (психологічна декомпресія, консультування, корекція, реабілітація та реадаптація);
- психопрофілактична робота з особовим складом.

З нашого погляду, АРМ психолога НГУ має забезпечувати організацію та координацію заходів психологічної роботи, а саме це:

- можливість швидкого групування, моніторингу й аналізу психологічної

інформації за результатами проведених заходів ПЗ СБД;

- опрацювання результатів психологічного вивчення особистості, облік психологічної інформації та її прив'язка до однієї особи (карта психологічного супроводження), підрозділу (набір критеріїв);

- зменшення часу і похибки під час обчислення результатів психологічного вивчення особистості;

- безперервне ведення психологами НГУ електронної документації, створення передумов для обміну психологічною інформацією без розкриття її змісту стороннім особам;

- ведення обліку щодо змін (моніторинг) ступеня впливу чинників, які мають негативний вплив на психоемоційний стан особового складу, СПК у військових колективах;

- здійснення швидкого й ефективного аналізу результатів з подальшим поданням раціональних рекомендацій командирам (начальникам), проведення індивідуального консультування;

- проведення об'єктивного аналізу своєї роботи, звітування перед вищим керівництвом (у межах визначеної періодичності звітування), контроль старшого за посадою психолога за діями підлеглих психологів;

- підрахунок та обґрунтування обсягу навантаження на психологів за напрямом практичної, консультативної роботи з особовим складом та членами їхніх сімей.

Автоматизоване робоче місце психолога НГУ повинно мати такі технічні можливості:

- імпортування й експортування різноманітної інформації із зовнішніх джерел (баз даних, програм Word, Excel, автоматизованих психодіагностичних комплексів, які розроблені науково-дослідним центром Національної академії НГУ);

- оперативний доступ до психологічної інформації у межах наданих рівнів доступу, розмежування рівнів доступу до системи, що забезпечує необхідну конфіденційність персональних даних;

- формування звітної інформації, її кодування й архівація та передача через захищені канали зв'язку НГУ;

- автоматизована прив'язка результатів заходів ПЗ до всіх об'єктів та суб'єктів щодо обсягу за тривалістю та кількістю охоплених проведеними заходами об'єктів, терміну виконання;

- адаптація до рівня підготовки користувача і специфіки виконуваних ним функцій;

- можливість швидкого навчання користувача основним прийомам роботи;

- надійність і простота обслуговування;

- «дружній» інтерфейс;

- можливість роботи у складі обчислювальної мережі;

- компактність розміщення і невисокі вимоги до умов експлуатації;

- мобільність;

- проста організація технічного обслуговування.

Для введення психологічної інформації та ознайомлення з нею пропонують такі рівні допуску:

- рівень 3 «максимальний» – повний доступ до психологічної інформації, персональних даних суб'єктів, конфіденційної інформації та інформації з обмеженим доступом;
- рівень 2 «повний» – обсяг доступу у межах психологічної інформації стосовно суб'єктів, на яких поширюється їх компетенція;
- рівень 1 «частковий» – обсяг доступу у межах психологічної інформації стосовно суб'єктів, на яких поширюється їх компетенція.

2.2 Концепція автоматизованого робочого місця психолога військової частини Національної гвардії України

АРМ психолога військової частини призначений для підвищення якості організації та координації заходів ПЗ з особовим складом НГУ, обліку психологічної інформації за результатами проведеної роботи, подальшого її моніторингу, аналізу, підготовки висновків з прогнозами щодо ефективного залучення особового складу до виконання СБЗ та його відновлення після їх виконання, перенаправлення до фахівців психологічного здоров'я після звільнення з військової служби, надання психологічної підтримки членам сімей військовослужбовців НГУ.

Концептуальні вимоги до АРМ психолога військової частини:

- дотримання вимог щодо збереження та використання інформації з обмеженим доступом «для службового користування», конфіденційної;
- своєчасний та повний обмін психологічною інформацією між суб'єктами проведення заходів ПЗ в НГУ;
- організація заходів ПЗ відповідно до вимог нормативно-правових актів;
- контроль за порушенням прав суб'єктами відносно особового складу, перевищення норм навантаження на суб'єктів ПЗ.

АРМ має забезпечувати зберігання та обробку даних з використанням бази даних, доступом до якої у межах психологічної служби однієї військової частини та щотижневого оновлення бази даних територіального управління й відділу ПЗ Головного управління НГУ.

Наприклад, АРМ повинна мати можливість витягнути із бази даних психологічну інформацію в межах психологічної картки одного суб'єкта та передати через установлені засоби зв'язку АРМ психолога іншої військової частини.

Узагальнену схему АРМ психолога НГУ подано на рисунку 2.2.

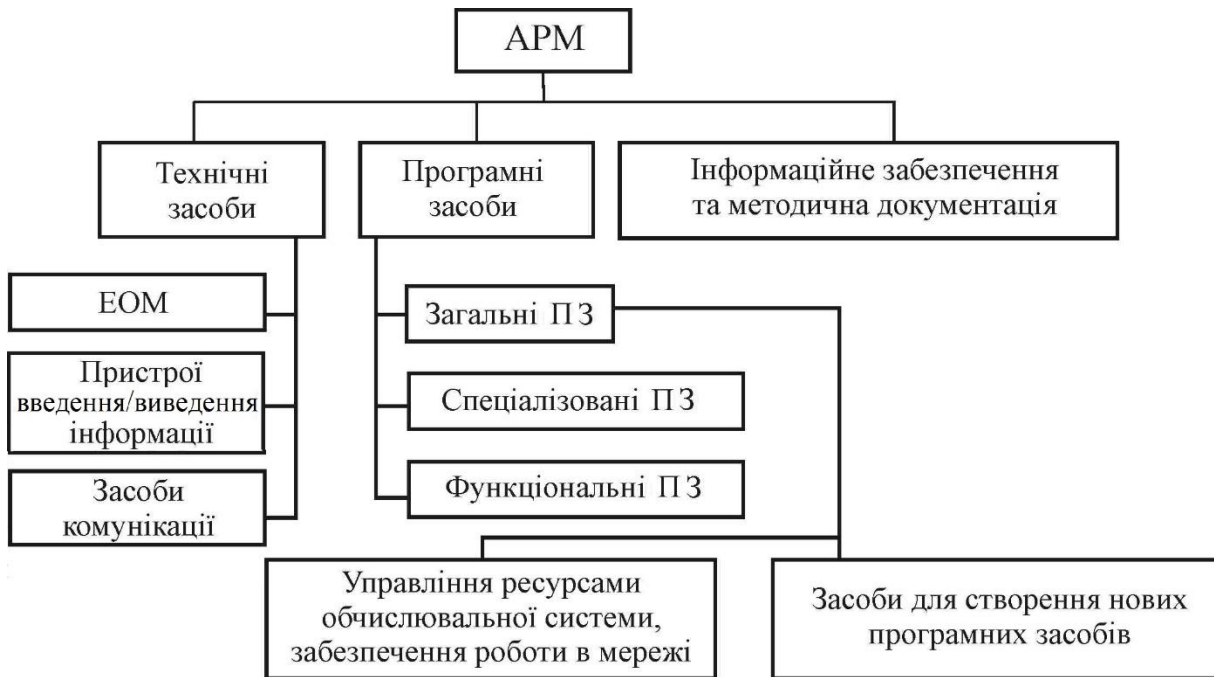

Рисунок 2.2 – Загальна схема автоматизованого робочого місця психолога НГУ

До складу функціонального програмного забезпечення АРМ психолога НГУ доцільно включити, як мінімум, такі програмні засоби:

- текстовий процесор;
- табличний процесор;
- особисту інформаційну систему (органайзер);
- система управління базами даних (СУБД) (для роботи з базами даних з усіх аспектів діяльності військового психолога, а також для отримання необхідної архівної та оперативної інформації);

- прикладні програмні продукти психологічного тестування;
- програму електронної пошти.

Специфіка АРМ психолога НГУ потребує розроблення спеціалізованого програмного забезпечення, яке повинно мати у своєму складі такі модулі як:

- модуль розмежування доступу;
- модуль відомостей про суб'єкти (психологів);
- модуль планування заходів ПЗ;
- карта психологічного супроводження об'єкта (військовослужбовця НГУ);

- модуль психологічного вивчення (ППВ);
- модуль професійно-психологічної підготовки;
- модуль психологічного супроводження виконання СБЗ;
- модуль психопрофілактичних заходів;
- модуль додаткової психологічної інформації та керівні документи.

Модуль розмежування доступу передбачає перевірку ідентифікації суб'єктів за їх логіном та паролем у подальшому розвитку за цифровими ключами, перевірки наявного рівня доступу у суб'єктів та надання доступу до інформації наступних модулів.

Модуль відомостей про суб'єкти (психологів) має містити інформацію про суб'єкти психологічної служби НГУ: рівень доступу, військову частину та посаду, на якій психолог проходить службу, напрямок ПЗ, за який він відповідає, військове звання та дата присвоєння, прізвище, ім'я та по батькові, дата народження, всі ступені освіти (назва навчального закладу, роки навчання та спеціальність) включно і курси підвищення кваліфікації, сімейний стан та дані про родину, контактні дані (номери телефонів, електронну пошту і профілі у соціальних мережах) та місце проживання, службова інформація (участь в АТО, перебування у резерві на вищу посаду, рейтинг).

Модуль планування заходів ПЗ з функцією календаря, на якому відмічені заходи ПЗ в НГУ на рік, місяць, день. Цей модуль має містити інформацію в хронологічній послідовності про заходи ПЗ у масштабах рівня доступу суб'єкта та відмітку про виконання.

Карта психологічного супроводження об'єкта (військовослужбовця НГУ). Карту формують шляхом внесення первинних даних про військовослужбовця (військове звання та дата присвоєння, прізвище, ім'я та по батькові, дата народження, всі ступені освіти (назва навчального закладу, роки навчання та спеціальність), сімейний стан та дані про родину, контактні дані (номери телефонів, електронну пошту і профілі у соціальних мережах) та місце проживання), узагальнення психологічної інформації за основними напрямками ПЗ, протягом усього періоду проходження служби. Основним ключем її формування є ідентифікаційний код громадянина.

Модуль психологічного вивчення (ППВ) у вигляді журналу, в якому ведуть запис щодо накопичення результатів психологічного вивчення об'єкта з моменту призову до виключення зі списків військової частини. Інформація для цього модуля повинна завантажуватись з автоматизованих психодіагностичних комплексів, розроблених науково-дослідним центром (НДЦ) СБД НА НГУ, та зберігатися індивідуально для кожного. Як результат необхідно формування довідки установленого зразка, яка передається до кадрового органу.

Модуль професійно-психологічної підготовки у вигляді журналу, в якому ведуть облік психологічної інформації за результатами участі об'єкта у заходах професійно-психологічної підготовки, бойової та спеціальної підготовки.

Модуль психологічного супроводження виконання службово-бойових завдань, які виконував об'єкт, у вигляді журналу, в якому ведуть облік психотравмуючих подій, що мали вплив на нього, яку допомогу або підтримку отримував, хто і яким чином його супроводжував.

Модуль психопрофілактичних заходів, що проводили із об'єктом та їх результати: у складі групи посиленої психологічної уваги, реабілітації, направлення на позачергові огляди лікарів-психіатрів, розлади поведінки, обстеження та лікування у спеціалізованих медичних установах.

Модуль додаткової психологічної інформації, яку отримали від суб'єктів, інших посадових осіб НГУ та інших фахівців і керівні документи.

Мінімальна конфігурація технічних засобів АРМ, а саме головної складової ЕОМ така:

– процесор із тактовою частотою від 1,4 ГГц;

- оперативна пам'ять об'ємом не менше 1 Гб;
- відеокарта та монітор з роздільною здатністю не менше 1024x768, не менше 15 дюймів;
- клавіатура, маніпулятор типу «миша», web-камера;
- вільний дисковий простір не менше ніж 100 Гб.

Таким чином, основною тенденцією автоматизації діяльності психологічної служби НГУ є автоматизація планово-управлінських функцій на базі розподілених АРМ. Створення ефективних професійних АРМ психолога НГУ дасть змогу підвищити ефективність і продуктивність діяльності фахівців та скоротити чисельність персоналу. В цьому разі підвищуються швидкість оброблення інформації та її достовірність, що необхідно для ефективного планування й управління, поширення досвіду роботи психологів вищої кваліфікації; здійснюється систематичне накопичення, зберігання і передача по мережевих каналах великих об'ємів інформації.

Для реалізації автоматизації діяльності психологічної служби НГУ необхідними є створення моделі організації та реалізації психологічної роботи, обґрунтування основних напрямів ПЗ, типових функцій та формалізація всіх аспектів діяльності психолога НГУ.

Запропоновано трирівневу ієрархічну структуру АСУ психологічної служби НГУ: оперативний, оперативно-тактичний, тактичний рівні. Визначено типи АРМ фахівця психологічної служби НГУ на тактичному рівні (бригада, полк, окремий батальйон НГУ): начальника відділення (служби) ПЗ, старшого офіцера (психолога) відділення ПЗ, офіцера (психолога) відділення ПЗ [відповідального виконавця (психолога)].

Сформульовано функціональні та технічні вимоги до АРМ фахівця психологічної служби НГУ. Розроблено загальну структуру АРМ і визначено склад загального та спеціального програмного забезпечення.

Розділ 3

РОЗРОБЛЕННЯ ПЛОТНОГО ПРОЄКТУ АВТОМАТИЗОВАНОГО РОБОЧОГО МІСЦЯ ПСИХОЛОГА ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

3.1 Структура баз даних та їх логічний взаємозв'язок в автоматизованому робочому місці психолога військової частини Національної гвардії України

Для функціонування локального АРМ психолога військової частини необхідна така інформація, що зберігається у базі даних (Мейер М., 1987; Атре Ш., 1983):

- загальні анкетні відомості про військовослужбовців частини НГУ;
- загальні анкетні відомості про психолога;
- загальні відомості про плани роботи психологічної служби (річні, піврічні, кварталні, місячні та добові);
- загальні відомості про заходи психологічної роботи, що проведені у підрозділах військової частини; всі заходи психологічної роботи структуровані у відповідні журнали обліку з указанням виконавця та терміну виконання;
- результати комп'ютерного психологічного і психофізіологічного обстеження за різні терміни (показники діагностичних шкал, виражені у конкретних фізичних величинах, передбачених кожною методикою).

В АРМ психолога військової частини використовують три локальних бази даних типу MS Access:

- БД військової частини (ARM_psiх.mdb);
- БД психологів військової частини (ARMPsiхF.mdb);
- БД планування заходів психологічної служби військової частини (ARM_pspi.mdb).

БД військової частини (ARM_psiх.mdb) містить в собі два блоки таблиць: блок загальних даних військовослужбовців, який складається з п'яти таблиць з відомостями про військовослужбовців та блок журналів психологічних заходів, який складається з 10 таблиць (рис. 3.1).

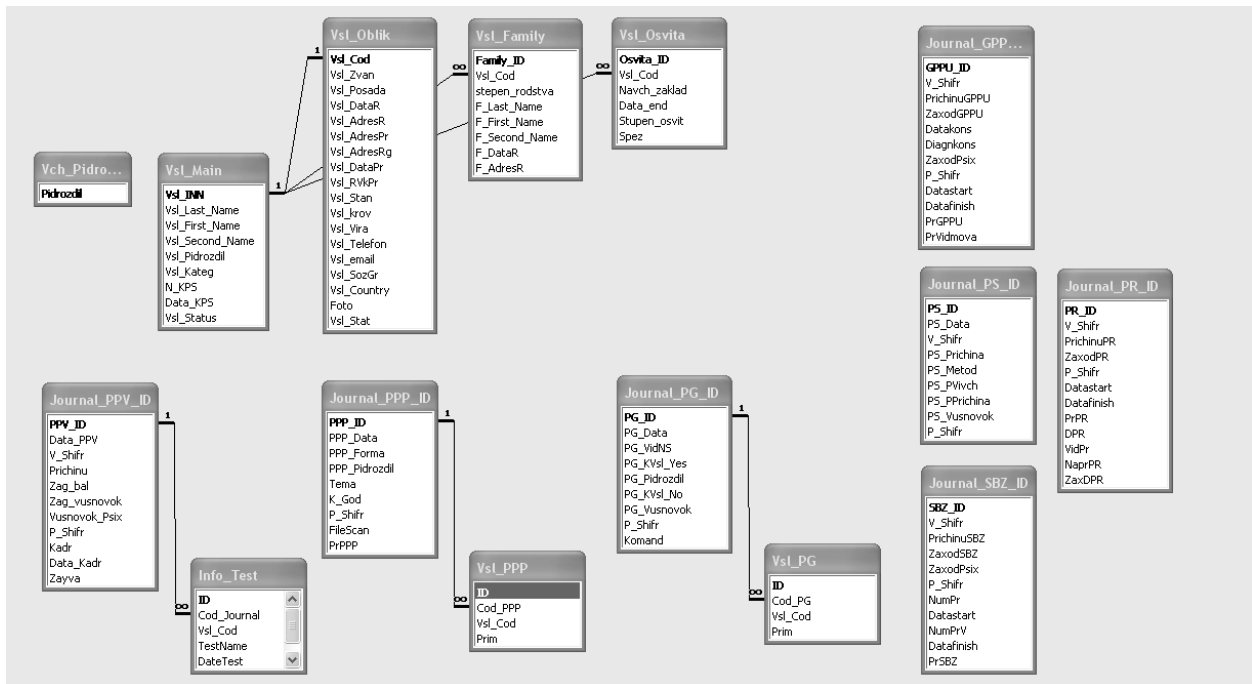

Рисунок 3.1 – Схема таблиц у БД військової частини та їх взаємозв'язок

Основною таблицею блоку загальних даних військовослужбовців військової частини є таблиця із загальними відомостями про карту психологічного супроводження (КПС) військовослужбовців – Vsl_Main. Додаткові таблиці уточнених даних військовослужбовців: Vsl_Oblik (облікові дані військовослужбовців), Vsl_Osvita (дані про освіту військовослужбовців) та Vsl_Family (дані про родинні зв'язки військовослужбовців). Між основною таблицею Vsl_Main та таблицею облікових даних військовослужбовців Vsl_Oblik створюється зв'язок за типом «один до одного», а до інших таблиць Vsl_Osvita, Vsl_Family – зв'язки за типом «один до багатьох». Така схема дозволяє автоматично контролювати й обробляти зміну й видалення пов'язаних полів.

Таблиця Vch_Pidrozdil зберігає структуру військової частини та назви підрозділів частини. Ця таблиця використовується для ідентифікації належності військовослужбовця до відповідного підрозділу військової частини.

Наступний блок таблиці бази відповідатиме набору журналів обліку психологічних заходів:

- журнал обліку заходів ПЗ з військовослужбовцями, які зараховані до групи посиленої психологічної уваги (таблиця Journal_GPPU_ID);
- журнал обліку руху матеріалів з результатами ППВ та психодіагностичного моніторингу (таблиця Journal_PPV_ID зі зв'язаною таблицею Info_Test за типом «один до багатьох»);
- журнал обліку заходів ПЗ з військовослужбовцями, яким визначена служба без зброї (таблиця Journal_SBZ_ID);
- журнал обліку заходів ПЗ з військовослужбовцями, які направлені на психологічну реабілітацію (таблиця Journal_PR_ID);

– журнал обліку заходів з професійно-психологічної підготовки військовослужбовців (таблиця Journal_PPP_ID зі зв'язаною таблицею Vsl_PPP за типом «один до багатьох»);

– журнал обліку заходів з психологічного супроводження військовослужбовців (таблиця Journal_PS_ID);

– журнал обліку оцінки психологічної готовності особового складу до виконання завдань служби зі зброєю (таблиця Journal_PG_ID зі зв'язаною таблицею Vsl_PG за типом «один до багатьох»).

Усі сім таблиць журналів обліку психологічних заходів є самостійними та не зв'язаними між собою.

Розглянемо загальну структуру кожної таблиці окремо.

Таблиця Vsl_Main

Таблиця містить загальну інформацію про КПС військовослужбовця. Ця таблиця має поле Vsl_INN, яке є лічильником та індивідуальним кодом військовослужбовця для його ідентифікації. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.2.

Имя поля	Тип данных	Описание
Vsl_INN	Текстовый	Код військовослужбовця (Індивідуальний податковий номер)
Vsl_Last_Name	Текстовый	Прізвище військовослужбовця
Vsl_First_Name	Текстовый	Імя
Vsl_Second_Name	Текстовый	По батькові
Vsl_Pidrozdil	Текстовый	Назва підрозділу, у якому служить військовослужбовець
Vsl_Kateg	Числовой	Категорії в/сл (0-Офіцер; 1-В/сл за контрактом; 2- В/сл срочної служ
N_KPS	Числовой	Номер КПС
Data_KPS	Дата/время	Дата КПС
Vsl_Status	Числовой	статус військовослужбовця (0 - у списку; 1 - перевений в іншу части

Рисунок 3.2 – Структура таблиці Vsl_Main

Таблиця Vsl_Oblik

Таблиця містить повну інформацію про облікові дані військовослужбовця. Поле Vsl_Cod – код зв'язку певного запису з кодом військовослужбовця і відповідним записом у таблиці Vsl_Main за типом «один до одного». Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.3.

Имя поля	Тип данных	Описание
Vsl_Cod	Текстовый	Ідентифікаційний номер військовослужбовця, що присвоюється Державною податковою інспекцією
Vsl_Zvan	Числовой	Звання, що відповідає дійсності
Vsl_Posada	Текстовый	Посада, яку обіймає військовослужбовець
Vsl_DataR	Дата/время	Дата народження
Vsl_AdresR	Текстовый	Місце народження
Vsl_AdresPr	Текстовый	Адреса проживання, відповідно до паспортних даних
Vsl_AdresRg	Текстовый	Адреса реєстрації, відповідно до паспортних даних
Vsl_DataPr	Дата/время	Дата призову відповідно до особової справи, військового квитка, посвідчення військовослужбовця
Vsl_RVPr	Текстовый	Назва районного військового комісаріату, яким був призваний військовослужбовець
Vsl_Stan	Числовой	Семейний стан
Vsl_krov	Числовой	Група крові військовослужбовця (1-I+; 2-I; 3-II+;4-II-;5-III+;6-III- ;7-IV+; 8-IV-)
Vsl_Vira	Числовой	Яку віру сповідує військовослужбовець (1-Православя; 2-Католицизм; 3-Іслам; 4-Буддизм; 5-Протестан
Vsl_Telefon	Текстовый	Номер діючого мобільного телефону 1
Vsl_email	Текстовый	Електронна пошта
Vsl_SozGr	Текстовый	номер телефону за яким закріплений аккаунт
Vsl_Country	Текстовый	Громадянство військовослужбовця
Foto	Текстовый	Назва файлу фото військовослужбовця
Vsl_Stat	Числовой	Пол військовослужбовця (0 - чоловіча стать, 1 - жіноча стать)

Рисунок 3.3 – Структура таблиці Vsl_Oblik

Таблиця Vsl_Osvita

Таблиця містить інформацію про освіту військовослужбовця – тип освіти, назва навчального закладу, рік його закінчення та спеціальність. Поле Vsl_Cod – код зв'язку певного запису з кодом військовослужбовця і відповідним записом у таблиці Vsl_Main за типом «один до багатьох». Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.4.

Имя поля	Тип данных	Описание
Dsvita_ID	Счетчик	
Vsl_Cod	Текстовый	Идентификационный номер военнослужащего, что присвоеноюється Державною податковою інспекцією
Navch_zaklad	Текстовый	Назва навчального закладу
Data_end	Текстовый	Дата закінчення навчального закладу
Stupen_osvit	Числовой	Тип освіти (1-базова середня (9-класів); 2-повна середня(11-класів); 3-середня-спеціальна (училище);
Spez	Текстовый	Спеціальність

Рисунок 3.4 – Структура таблиці Vsl_Osvita

Таблиця Vsl_Family

Таблиця містить інформацію про родинні зв'язки військовослужбовця – загальні відомості про родину. Поле Vsl_Cod – код зв'язку певного запису з кодом військовослужбовця і відповідним записом у таблиці Vsl_Main за типом «один до багатьох». Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.5.

Имя поля	Тип данных	Описание
Family_ID	Счетчик	
Vsl_Cod	Текстовый	Идентификационный код военнослужащего
stepen_rodstva	Числовой	Степень родства (1-мати, 2-батько, 3-брат, 4-сестра,
F_Last_Name	Текстовый	Прізвище
F_First_Name	Текстовый	І'мя
F_Second_Name	Текстовый	По батькові
F_DataR	Текстовый	Дата народження
F_AdresR	Текстовый	Адреса народження

Рисунок 3.5 – Структура таблиці Vsl_Family

Таблиця Vch_Pidrozdil

Таблиця містить назву структурних підрозділів військової частини, які формуються психологом с рівнем доступу 2. Назва тільки цих підрозділів буде доступною під час формування записів у журналах та формуванні КПС військовослужбовців. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.6.

Имя поля	Тип данных	Описание
Pidrozdil	Текстовый	Назва підрозділу

Рисунок 3.6 – Структура таблиці Vch_Pidrozdil

Таблиця Journal_GPPU_ID

Таблиця містить інформацію про проведені психологами заходи ПЗ з військовослужбовцями, які зараховані до ГППУ. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.7.

Имя поля	Тип данных	Описание
GPPU_ID	Числовой	
V_Shifr	Текстовый	Идентификационный номер войсковослужбовца, що присвоюється Державною податковою інспекцією
PrichinuGPPU	Числовой	Причини зарахування до ГППУ
ZaxodGPPU	Числовой	Напрямы психопрофілактики
Datakons	Дата/время	Дата консультації медичних працівників
Diagnkons	Текстовый	Діагноз та рекомендації
ZaxodPsix	Числовой	Заходи роботи психолога
P_Shifr	Текстовый	Идентификационный номер психолога, що присвоюється Державною податковою інспекцією
Datastart	Дата/время	Дата зарахування до ГППУ
Datafinish	Дата/время	Дата виключення з ГППУ
PrGPPU	Логический	Признак наличия в списке ГППУ (истина - находится, ложь - не находится)
PrVidmova	Логический	Признак відмови від здійснення психокорекційних заходів

Рисунок 3.7 – Структура таблиці Journal_GPPU_ID

Таблиця Journal_PG_ID

Таблиця містить інформацію про проведені психологами заходи ПЗ з оцінки психологічної готовності особового складу до виконання завдань служби зі зброєю. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.8.

Имя поля	Тип данных	Описание
PG_ID	Счетчик	
PG_Data	Дата/время	Дата перевірки ПГ
PG_VidMS	Числовой	Вид несення служби ввійськовослужбовцем (0 - добовий наряд; 1 - Варта; 2 - Патрулювання)
PG_KVsl_Yes	Числовой	Кількість військовослужбовців, які виконують завдання зі зброєю
PG_Pidrozdil	Текстовый	Підрозділ, від якого привлекаються військовослужбовці на службу
PG_KVsl_No	Числовой	Кількість військовослужбовців, яких рекомендовано відсторонити від виконання завдань служби
PG_Vusnovok	Текстовый	Висновок відповідно до захода ПГ
P_Shifr	Текстовый	Идентификационный номер психолога, що присвоюється Державною податковою інспекцією
Komand	Текстовый	назва файлу скана конспекта проведення заняття ППП

Рисунок 3.8 – Структура таблиці Journal_PG_ID

Таблиця Vsl_PG

Таблиця містить інформацію про військовослужбовців, яких рекомендовано відсторонити від виконання завдань служби зі зброєю та термін відсторонення. Поле Vsl_PG – код зв'язку певного запису з кодом заходу у таблиці журналу Journal_PG_ID. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.9.

Имя поля	Тип данных	Описание
ID	Счетчик	
Cod_PG	Числовой	Код зв'язку з таблицею ПГ журналу
Vsl_Cod	Текстовый	Код військовослужбовця, який відсторонений від несення служби зі зброєю
Prim	Текстовый	Примітка психолога

Рисунок 3.9 – Структура таблиці Vsl_PG

Таблиця Journal_PPP_ID

Таблиця містить інформацію про проведені психологами заходи ПЗ з професійно-психологічної підготовки військовослужбовців. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.10.

Имя поля	Тип данных	Описание
PPP_ID	Счетчик	
PPP_Data	Дата/время	дата проведення ППП
PPP_Forma	Числовой	форма проведення ППП (0 - ПТЗ; 1 - ПЛ; 2 - ПТ)
PPP_Pidrozdil	Текстовый	Підрозділ, з яким проводиться ППП
Tema	Поле МЕМО	тема заняття ППП
K_God	Числовой	кількість годин заняття ППП
P_Shifr	Текстовый	Ідентифікаційний номер психолога, що присвоюється Державною податковою інспекцією
FileScan	Текстовый	назва файлу скана комплекта проведення заняття ППП
PrPPP	Числовой	Признак проведення захода ППП (0 - проведений, 1 - перенесений, 2 - не проведений)

Рисунок 3.10 – Структура таблиці Journal_PPP_ID

Таблиця Vsl_PPP

Таблиця містить інформацію про військовослужбовців, які приймали участь у занятті з професійно-психологічної підготовки. Поле Vsl_PPP – код зв'язку певного запису з кодом входу у таблиці журналу Journal_PPP_ID. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.11.

Имя поля	Тип данных	Описание
ID	Счетчик	
Cod_PPP	Числовой	Код зв'язку з таблицею ППП журналу
Vsl_Cod	Текстовый	Код військовослужбовця, який був присутній на заході ППП
Prim	Текстовый	Примітка психолога

Рисунок 3.11 – Структура таблиці Vsl_PPP

Таблиця Journal_PPV_ID

Таблиця містить інформацію про проведені психологами заходи ППВ та психодіагностичного моніторингу. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.12.

Имя поля	Тип данных	Описание
PPV_ID	Числовой	
Data_PPV	Дата/время	Дата проведення ППВ
V_Shifr	Текстовый	Ідентифікаційний номер військовослужбовця, що присвоюється Державною податковою інспекцією
Prichinu	Числовой	причини проходження ППВ військовослужбовцем (кандидатом)
Zag_bal	Числовой	Загальний бал за психодіагностичними методиками, які пройшов кандидат
Zag_vusnovok	Текстовый	Загальний висновок по кандидату, після проходження ППВ
Vusnovok_Psich	Числовой	Висновок психолога
P_Shifr	Текстовый	Ідентифікаційний номер психолога, що присвоюється Державною податковою інспекцією
Kadr	Текстовый	Прізвище, працівника кадрового органу, хто отримав довідку
Data_Kadr	Дата/время	Дата отримання довідки
Zayva	Текстовый	Назва файлу скана заяви

Рисунок 3.12 – Структура таблиці Journal_PPV_ID

Таблиця Info_Test

Таблиця містить інформацію про результати психодіагностичних тестів військовослужбовців, які проводили у рамках заходів ППВ та психодіагностичного моніторингу. Поле Cod_Journal – код зв'язку певного запису з кодом входу у таблиці журналу Journal_PPV_ID. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.13.

Имя поля	Тип данных	Описание
ID	Счетчик	
Cod_Journal	Числовой	Код зв'язку з таблицями журналів
Vsl_Cod	Текстовый	Ідентифікаційний номер військовослужбовця, що присвоюється Державною податковою інспекцією
TestName	Числовой	Номер психодіагностичного тесту
DateTest	Дата/время	Дата проведення психодіагностичного тесту
ValueTest	Текстовый	Значення шкал психодіагностичного тесту

Рисунок 3.13 – Структура таблиці Info_Test

Таблиця Journal_PR_ID

Таблиця містить інформацію про проведені психологами заходи ПЗ з військовослужбовцями, які направлені на психологічну реабілітацію. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.14.

Имя поля	Тип данных	Описание
PR_ID	Числовой	
V_Shifr	Текстовый	Ідентифікаційний номер військовослужбовця, що присвоюється Державною податковою і
PrichinuPR	Числовой	Причини направлення на психологічну реабілітацію
ZaxodPR	Числовой	Програма відновлення військовослужбовця
P_Shifr	Текстовый	Ідентифікаційний номер психолога, що присвоюється Державною податковою інспекцією
Datastart	Дата/время	Дата направлення на психологічну реабілітацію
Datafinish	Дата/время	Дата повернення з психологічної реабілітації
PrPR	Логический	Признак наличия на реабілітації (истина - находится, ложь - не находится)
DPR	Логический	Признак необходимости психологічної реабілітації за програмою декомпресії
VidPr	Числовой	Від психологічної реабілітації
NaprPR	Числовой	Напряма психологічної реабілітації
ZaxDPR	Числовой	Заходи психологічної реабілітації за програмою декомпресії

Рисунок 3.14 – Структура таблиці Journal_PR_ID

Таблиця Journal_PS_ID

Таблиця містить інформацію про проведені психологами заходи ПЗ з психологічного супроводження військовослужбовців. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.15.

Имя поля	Тип данных	Описание
PS_ID	Счетчик	
PS_Data	Дата/время	дата проведення ПС
V_Shifr	Текстовый	Ідентифікаційний номер військовослужбовця, що присвоюється Державною податковою і
PS_Prichina	Числовой	Причина проведення захода ПС
PS_Metod	Числовой	Метод проведення захода ПС
PS_Pvivch	Логический	Признак необходимости поглибленого вивчення
PS_PPrichina	Числовой	Причина поглибленого вивчення
PS_Vusnovok	Текстовый	Висновок відповідно до захода ПС
P_Shifr	Текстовый	Ідентифікаційний номер психолога, що присвоюється Державною податковою інспекцією

Рисунок 3.15 – Структура таблиці Journal_PS_ID

Таблиця Journal_SBZ_ID

Таблиця містить інформацію про проведені психологами заходи ПЗ з військовослужбовцями, яким визначена служба без зброї. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.16.

Имя поля	Тип данных	Описание
SBZ_ID	Числовой	
V_Shifr	Текстовый	Ідентифікаційний номер військовослужбовця, що присвоюється Державною податковою і
PrichinuSBZ	Числовой	Причини зарахування до СБЗ
ZaxodSBZ	Числовой	Заходи, що плануються
ZaxodPsix	Числовой	Заходи роботи психолога
P_Shifr	Текстовый	Ідентифікаційний номер психолога, що присвоюється Державною податковою інспекцією
NumPr	Текстовый	Номер наказу командира
Datastart	Дата/время	Дата зарахування до СБЗ
NumPrV	Текстовый	Номер наказу командира
Datafinish	Дата/время	Дата виключення з СБЗ
PrSBZ	Логический	Признак наличия в списке СБЗ (истина - находится, ложь - не находится)

Рисунок 3.16 – Структура таблиці Journal_SBZ_ID

База даних психологів військової частини (ARMPsihF.mdb) містить в собі також два блоки таблиць: блок загальних даних психологів, який складається з чотирьох таблиць з відомостями про військовослужбовців та блок додаткової інформації, який складається з двох таблиць (див. рис. 3.17).

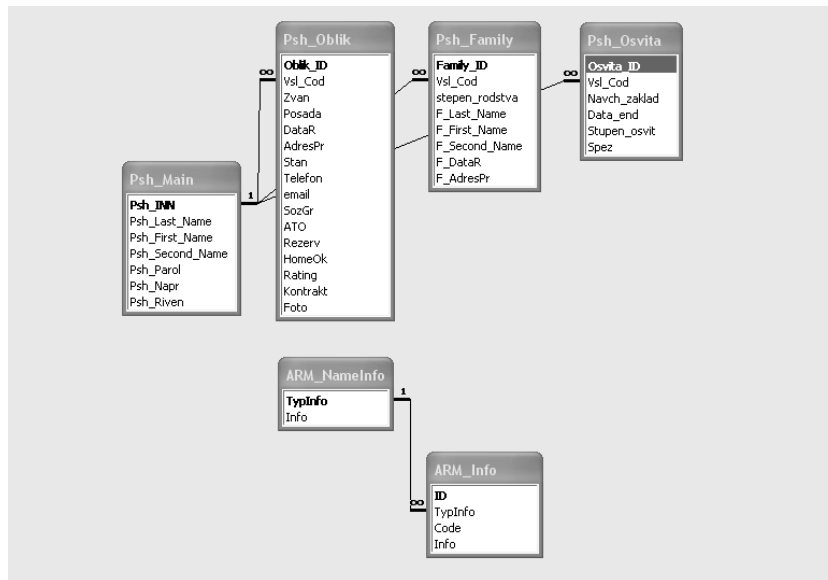

Рисунок 3.17 – Схема таблиц у базі даних психолога військової частини та їх взаємозв'язок

Основною таблицею блоку загальних даних психологів військової частини є таблиця із загальними відомостями про психологів військової частини – Psh_Main. Додаткові таблиці уточнених даних психологів: Psh_Oblik (облікові дані психологів), Psh_Osvita (дані про освіту психологів) та Psh_Family (дані про родинні зв'язки психологів). Між основною таблицею Psh_Main та таблицями Psh_Oblik, Psh_Osvita, Psh_Family створюються зв'язки за типом «один до багатьох». Така схема дозволяє автоматично контролювати й обробляти зміну й видалення пов'язаних полів.

Наступний блок таблиці бази відповідатиме додатковій інформації та складається з основної таблиці ARM_NameInfo та таблиці ARM_Info, яка зв'язана з основною за типом «один до багатьох».

Таблиця Psh_Main

Таблиця містить загальну інформацію про психолога військової частини. Ця таблиця має поле Psh_INN, яке є лічильником та індивідуальним кодом психолога для його ідентифікації. Крім того, у полі Psh_Riven зберігається рівень доступу цього психолога. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.18.

Имя поля	Тип данных	Описание
Psh_INN	Текстовый	Код психолога (Индивидуальный налоговый номер)
Psh_Last_Name	Текстовый	Прізвище психолога
Psh_First_Name	Текстовый	Імя психолога
Psh_Second_Name	Текстовый	По батькові психолога
Psh_Parol	Текстовый	Пароль психолога
Psh_Napr	Текстовый	Напрямок психолгічного забезпечення
Psh_Riven	Числовой	Рівень допуску

Рисунок 3.18 – Структура таблиці Psh_Main

Таблиця Psh_Oblik

Таблиця містить повну інформацію про облікові дані психолога військової частини. Поле Vsl_Cod – код зв'язку певного запису з кодом психолога і відповідним записом у таблиці Psh_Main. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.19.

Имя поля	Тип данных	Описание
Oblik_ID	Счетчик	
Vsl_Cod	Текстовый	Идентификационный номер, що присвоюється Державною податковою інспекцією
Zvan	Текстовый	Військове звання фактичне (дата присвоєння)
Posada	Текстовый	Посада, яку обіймає психолог (дата призначення)
DataR	Дата/время	Дата народження
AdresPr	Текстовый	Адреса проживання
Stan	Текстовый	Сімейний стан
Telefon	Текстовый	Номер діючого мобільного телефону <;>
email	Текстовый	Електронна пошта <;>
SozGr	Текстовый	Всі аккаунти в соцмережах через <;>
ATO	Текстовый	Участь в АТО
Rezerv	Текстовый	Перебування у резерві на вищу посаду
HomeOk	Текстовый	Забезпеченість житлом
Rating	Текстовый	Рейтинг психолога
Kontrakt	Текстовый	Контракт
Foto	Текстовый	Фото

Рисунок 3.19 – Структура таблиці Psh_Oblik

Таблиця Psh_Osvita

Таблиця містить інформацію про освіту психолога – тип освіти, назва навчального закладу, рік його закінчення та спеціальність. Поле Vsl_Cod – код зв'язку певного запису з кодом психолога і відповідним записом у таблиці Psh_Main за типом «один до багатьох». Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.20.

Имя поля	Тип данных	Описание
Osvita_ID	Счетчик	
Vsl_Cod	Текстовый	
Navch_zaklad	Текстовый	Навчальний заклад
Data_end	Текстовый	Дата/рік закінчення
Stupen_osvit	Текстовый	Освітня ступінь
Spez	Текстовый	Спеціальність

Рисунок 3.20 – Структура таблиці Psh_Osvita

Таблиця Psh_Family

Таблиця містить інформацію про родинні зв'язки психолога – загальні відомості про родину. Поле Vsl_Cod – код зв'язку певного запису з кодом психолога і відповідним записом у таблиці Psh_Main за типом «один до багатьох». Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.21.

Имя поля	Тип данных	Описание
Family_ID	Счетчик	
Vsl_Cod	Текстовый	
stepen_rodstva	Текстовый	Ступень родства (1-мати, 2-батько, 3-брат, 4-сестра, 5-дружина, 6-чоловік, 7-діти, 8-інші)
F_Last_Name	Текстовый	Прізвище, імя та побатькові
F_First_Name	Текстовый	Прізвище, імя та побатькові
F_Second_Name	Текстовый	Прізвище, імя та побатькові
F_DataR	Дата/время	Дата народження
F_AdresPr	Текстовый	Адреса проживання

Рисунок 3.21 – Структура таблиці Psh_Family

Таблиця ARM_NameInfo

Таблиця містить заголовки текстової інформації, яка використовується у процесі роботи автоматизованого робочого місця. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.22.

Имя поля	Тип данных	Описание
TypInfo	Текстовый	Код информации для АРМ "Психолог"
Info	Текстовый	Справочная информация (Заголовок строки параметров)

Рисунок 3.22 – Структура таблиці ARM_NameInfo

Таблиця ARM_Info

Таблиця містить саму текстову інформацію, яка використовується у процесі роботи автоматизованого робочого місця. Поле TypInfo – код зв'язку певного запису з кодом заголовка груп текстової інформації у таблиці ARM_NameInfo за типом «один до багатьох». Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.23.

Имя поля	Тип данных	Описание
ID	Счетчик	
TypInfo	Текстовый	Код информации для АРМ "Психолог"
Code	Числовой	Номер значения информации для АРМ "Психолог"
Info	Текстовый	Справочная информация

Рисунок 3.23 – Структура таблиці ARM_Info

База даних планування заходів психологічної служби військової частини (ARM_pspl.mdb) містить в собі шість таблиць з заходами психологічної служби відповідно за рік, півріччя, квартал, місяць та добу (рис. 3.24).

Рисунок 3.24 – Схема таблиць у базі даних планування заходів психологічної служби військової частини та їх взаємозв'язок

Таблиця P1pr

Таблиця містить типові розділи плану заходів психологічної служби військової частини. Поля god та kod є унікальним комбінованим ключовим полем. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.25.

	Имя поля	Тип данных	Описание
🔑	god	Текстовый	рік
🔑	kod	Числовой	код
	Nazv	Текстовый	назва виду заходу

Рисунок 3.25 – Структура таблиці P1rg

Таблиця P1r

Таблиця містить планові заходи психологічної служби військової частини на рік, його термін виконання, відповідального за цей захід та відмітка про виконання. Поля god та k є унікальним комбінованим ключовим полем. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.26.

	Имя поля	Тип данных	Описание
🔑	god	Текстовый	рік
🔑	k	Счетчик	для ключевого поля счетчик
	km	Числовой	тип мероприятия p1rg
	NN	Числовой	номер за пп в подразделах
	kd	Текстовый	код заходу
	kod2	Числовой	для кода заходу номер за порядком всего
	nazv	Поле МЕМО	назва заходу
	term	Текстовый	термін виконання
	vid	Текстовый	відповідальні
	vuk	Логический	виконання
	vuk_t	Текстовый	примітка для виконання
	pp	Логический	для переносу даних

Рисунок 3.26 – Структура таблиці P1r

Таблиця P1_pr

Таблиця містить планові заходи психологічної служби військової частини на півріччя, його термін виконання, відповідального за цей захід та відмітка про виконання. Поля god, pr та k є унікальним комбінованим ключовим полем. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.27.

	Имя поля	Тип данных	Описание
🔑	god	Текстовый	рік
🔑	pr	Числовой	півріччя 1 або 2
🔑	k	Счетчик	для ключевого поля счетчик
	kd	Текстовый	код заходу
	km	Числовой	тип мероприятия
	NN	Числовой	номер за пп
	nazv	Поле МЕМО	назва заходу
	term	Текстовый	термін виконання
	vid	Текстовый	відповідальні
	vuk	Логический	виконання
	vuk_t	Текстовый	примітка для виконання
	pp	Логический	для переносу даних

Рисунок 3.27 – Структура таблиці P1_pr

Таблиця P1_kv

Таблиця містить планові заходи психологічної служби військової частини на квартал, його термін виконання, відповідального за цей захід та відмітка про виконання. Поля god, kv та k є унікальним комбінованим ключовим полем. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.28.

Имя поля	Тип данных	Описание
god	Текстовый	рік
kv	Числовой	квартал
k	Счетчик	для ключевого поля счетчик
kd	Текстовый	код заходу
km	Числовой	тип мероприятия
NN	Числовой	номер за пп
nazv	Поле МЕМО	назва заходу
term	Текстовый	термін виконання
vid	Текстовый	відповідальні
vuk	Логический	виконання
vuk_t	Текстовый	примітка для виконання
pp	Логический	для переносу даних

Рисунок 3.28 – Структура таблиці P1_kv

Таблиця P1m

Таблиця містить планові заходи психологічної служби військової частини на місяць, його термін виконання, відповідального за цей захід та відмітка про виконання. Поля god, mm та k є унікальним комбінованим ключовим полем. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.29.

Имя поля	Тип данных	Описание
god	Текстовый	рік
mm	Числовой	місяць
k	Числовой	для ключевого поля счетчик
kd	Текстовый	код мероприятия
km	Числовой	тип мероприятия
kod2	Числовой	додаткове поле
NN	Числовой	номер
nazv	Поле МЕМО	назва заходу
term	Текстовый	термін
vid	Текстовый	відповідальний
vuk	Логический	виконання
vuk_t	Текстовый	примітка для виконання
pp	Логический	для копіювання

Рисунок 3.29 – Структура таблиці P1m

Таблиця P1d

Таблиця містить планові заходи психологічної служби військової частини на добу, його термін виконання, відповідального за цей захід та відмітка про виконання. Поля god, vid та k є унікальним комбінованим ключовим полем. Структура полів таблиці наведена на рисунку 3.30.

Имя поля	Тип данных	Описание
data	Текстовый	дата
vid	Текстовый	виконавець
kod	Числовой	для індекса
dat	Дата/время	дата
kd	Текстовый	код заходу
sn	Числовой	завдання Від старшого начальника 1 , іншк 0
tup	Текстовый	'р' -за планом 'о' - оперативна вказівка
ch_n	Текстовый	година від 9.00
ch_z	Текстовый	година до 13.25
nazv	Поле MEMO	назва заходу
vuk	Логический	відмітка про виконання
vuk_t	Текстовый	примітка для виконання

Рисунок 3.30 – Структура таблиці Pld

Таким чином, наведена структура таблиць задовольняє вимоги поставлених завдань, а також вимоги оптимального зберігання досить великих масивів інформації та організації швидкого доступу до них.

3.2 Розроблення програмної частини модулів автоматизованого робочого місця психолога військової частини Національної гвардії України

Програмний продукт «Автоматизоване робоче місце психолога військової частини Національної гвардії України» (АРМ психолога) версії 1.0 призначений для підвищення якості організації та координації заходів ПЗ з особовим складом НГУ, обліку психологічної інформації за результатами проведеної роботи, подальшого її моніторингу, аналізу, підготовки висновків з прогнозами щодо ефективного залучення особового складу до виконання СБЗ та його відновлення після їх виконання, перенаправлення до фахівців психологічного здоров'я після звільнення з військової служби, надання психологічної підтримки членам сімей військовослужбовців НГУ.

Програмний продукт «АРМ психолога» складається з:

а) програми, що виконується, ARM.exe, яка реалізовує можливості автоматизації щоденної роботи психологів військової частини щодо планування, виконання та зберігання результатів заходів ПЗ; крім того, програма дозволяє здійснювати друкування та конвертування інформації;

б) каталогу Data, який містить три робочі бази даних ARM_psix.mdb, ARMPsihF.mdb, ARM_pspl.mdb, одна база даних для обміну річним планом; крім того, у каталозі знаходяться окремі каталоги:

– Dovidki_PPV, в якому зберігаються автоматично сформовані довідки військовослужбовців після проходження ППВ в форматі *.doc з відповідною назвою файлу;

– Intervu, в якому зберігаються автоматично сформовані інтерв'ю військовослужбовців під час заповнення картки психологічного супроводження (КПС) в форматі *.txt з відповідною назвою файлу;

– Journals, в якому зберігаються за бажанням психолога перелік заходів з 7 журналів за будь-який термін часу в форматі *.doc;

- KPS, в яких зберігаються за бажанням психолога сформовані картки КПС військовослужбовців в форматі *.doc;

- Psh_Foto, в якому зберігаються за бажанням психолога фотографії психологів частини у форматі *.jpg;

- Vsl_Foto, в якому автоматично зберігаються фотографії військовослужбовців частини у форматі *.jpg з відповідною назвою файлу;

- Zayvu_PPV, в якому автоматично зберігаються скани заяв військовослужбовців частини у форматах *.jpg, *.bmp з відповідною назвою файлу;

в) каталогу шаблонів Template, який містить зразки картинок та шаблони семи журналів, КПС військовослужбовців та психологів, довідки 4-х типів та інші шаблони звітів; усього 22 файли;

г) каталогу Довідкові дані, який містить довідники, керівні документи та навчально-методичні посібники у відповідник каталогах; усього 41 файл у форматі *.pdf.

Каталог Data є основним каталогом, в якому зберігається вся робоча інформація психологічної служби військової частини та підлягає відправці для контролю вищестоящому керівництву.

Програмний комплекс «АРМ психолога» функціонує в середовищі Microsoft Windows і вимагає установлення ADO фірми Microsoft для роботи з базами даних. Цей компонент входить у стандартну поставку Microsoft Office.

Програма працює в режимі двох рівнів доступу (начальник служби ПЗ та психологи служби ПЗ). Кожному психологу надають індивідуальний код, який надасть змогу зайти у програму та працювати в ній. Цей код буде фіксуватися (відображатися) під час занесення заходів ПЗ в електронні журнали.

Усі модулі, які описані у пункті 2.2 знайшли реалізацію в АРМ психолога військової частини НГУ та відображені у головному вікні.

Головне вікно АРМ психолога складається із основного меню (1), зони актуальної дати та поточного часу (2), зони інформації щодо загальної кількості військовослужбовців у базі даних військової частини за категоріями (3), зони інформації щодо загальної кількості військовослужбовців, зарахованих до ГППУ з певних причин (4), зони планування заходів ПЗ на добу та місяць (5) та зони обліку КПС (6).

Зона інформації щодо загальної кількості військовослужбовців у БД військової частини за категоріями (3) та зона інформації щодо загальної кількості військовослужбовців, зарахованих до ГППУ з певних причин (4), формується автоматично залежно від тієї інформації, що внесена психологом у ході роботи та збережена у БД АРМ психолога.

Зона планування заходів ПЗ на добу та місяць (5) також заповнюються автоматично відповідно до планів окремо взятого психолога, що формуються у модулі «Планування». Крім того, відображаються в зоні заходи тільки для конкретного психолога, який на цей час працює в АРМ. Для психолога з рівнем доступу 2 можна відображати плани усіх підлеглих психологів.

Зона обліку КПС (6) формується психологом всіх рівнів доступу та містить основні дані військовослужбовців – звання, прізвище, ім'я, по батькові,

шифр військовослужбовця та його категорію. Шифр військовослужбовця є інформація, що ідентифікує його під час роботи з АРМ психолога.

Зовнішній вигляд пунктів основного меню наведено на рисунку 3.31.

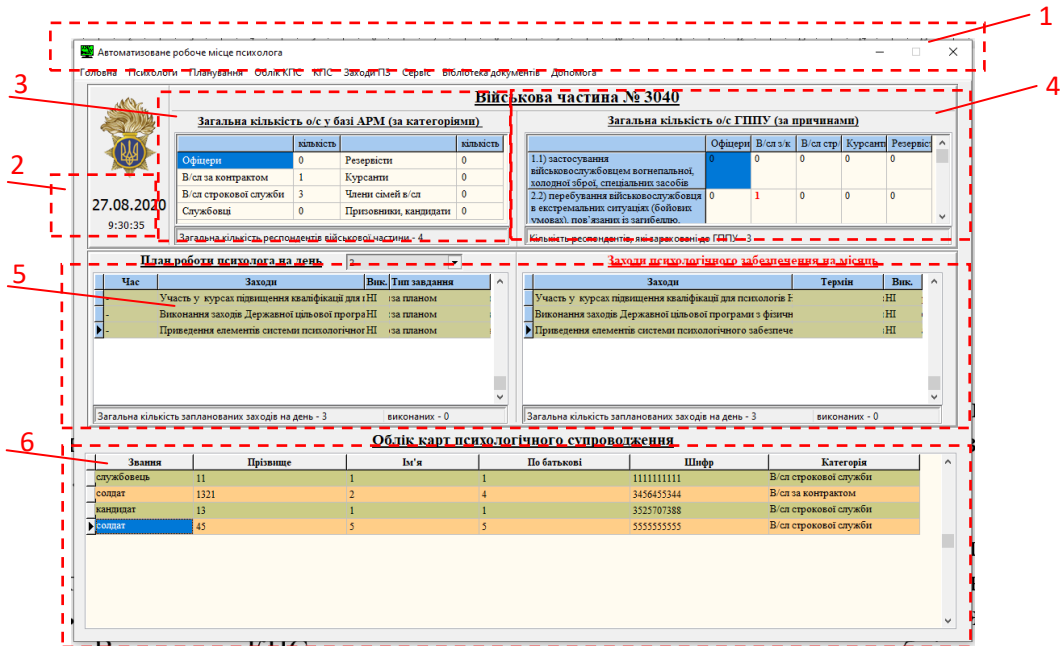

Рисунок 3.31 – Зовнішній вигляд основного вікна автоматизованого робочого місця психолога

Опис пунктів основного меню

1. Головна.

Дозволяє відобразити та передати управління основному вікну АРМ психолога (рис. 3.32), де розміщена найактуальніша (запропонована) інформація, з якою працює психолог за умови, що вкладка, на якій знаходиться користувач, не відкрита в іншому вікні. В цьому разі всі відкриті панелі та вікна завершують свою роботу.

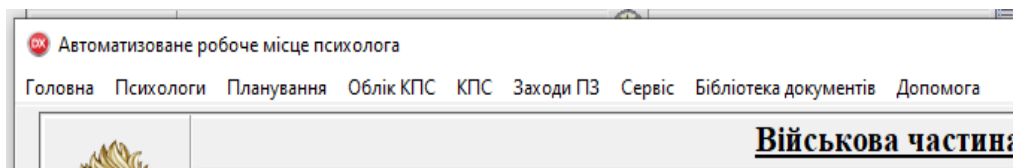

Рисунок 3.32 – Зовнішній вигляд меню головного вікна АРМ психолога

2. Психологи.

Дозволяє працювати з модулем психологів. У цьому модулі маємо можливість формувати, коректувати та видаляти дані про психологів військової частини, розраховувати навантаження кожного психолога. Крім того, маємо можливість конвертувати у формат *.doc, зберігати та друкувати стислу інформацію про психологів військової частини відповідно до їх рейтингу та повну КПС психолога, включно з його навантаженням.

3. Планування.

Дозволяє працювати з різними планами роботи психологічної служби військової частини: плани на рік, півріччя, квартал, місяць та на добу. Маємо можливість формувати, коригувати плани, відслідковувати виконання заходів та відповідних до його виконання.

4. Облік карти психологічного супроводження.

Дозволяє працювати з базою КПС військовослужбовців – вносити, видаляти, коригувати загальні дані про респондентів (рис. 3.33). Цей пункт меню містить три пункти підменю – «Додати» запис, «Редагувати» запис, «Видалити» запис, які працюють з переліком КПС. Крім того, є підпункт, який дозволяє здійснювати пошук КПС респондентів.

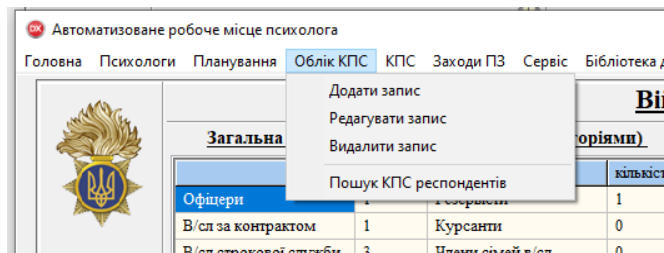

Рисунок 3.33 – Зовнішній вигляд пункту меню «Облік КПС»

Облік КПС/Пошук КПС респондентів

Цей підпункт меню дозволяє вибрати прізвище військовослужбовця із списку частини та автоматично знайти його поточний запис, який пов'язаний із КПС.

5. Карта психологічного супроводження.

Дозволяє працювати з КПС військовослужбовця – переглядати та редагувати (рис. 3.34). Видалення КПС проводиться шляхом видалення запису в обліку КПС («Облік КПС/Видалити запис»).

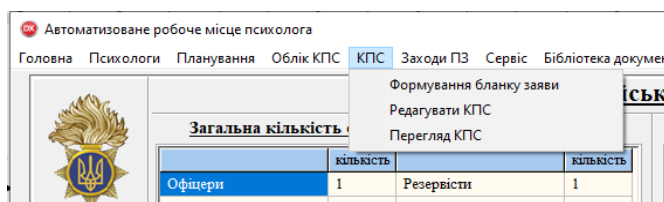

Рисунок 3.34 – Зовнішній вигляд пункту меню «КПС»

«Облік КПС/Формування бланку заяви»

Під час заповнення КПС необхідно мати заяву від військовослужбовця, яка фіксує згоду військовослужбовця на проходження ППВ.

6. Заходи психологічного забезпечення.

Цей пункт меню дозволяє вести облік всіх заходів ПЗ. Зовнішній вигляд меню приведений на рисунку 3.35. Він складається з чотирьох пунктів. Фактично кожний пункт меню пов'язаний із конкретним журналом ПЗ, що відповідають за той чи інший напрямок ПЗ. Під час вибору будь-якого пункту меню відкривається дочірнє вікно та йому передається управління для додавання, перегляду або редагування проведеного заходу.

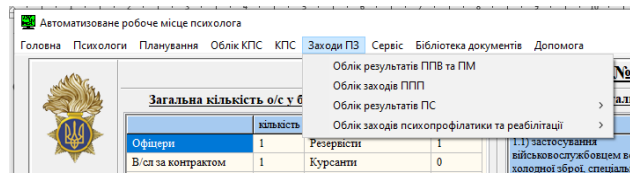

Рисунок 3.35 – Зовнішній вигляд пункту меню «Заходи ПЗ»

Заходи ПЗ/Облік результатів ППВ та ПМ

Цей підпункт меню дозволяє відкрити вікно журналу «Облік руху результатів ППВ та ПМ». За допомогою інструментів АРМ психолога є можливість додати, переглянути або редагувати заходи ППВ та психологічного моніторингу (ПМ).

Заходи ПЗ/Облік заходів ППП

Цей підпункт меню дозволяє відкрити вікно журналу «Облік заходів з професійно-психологічної підготовки (ППП) військовослужбовця». За допомогою інструментів АРМ психолога є можливість додати, переглянути або редагувати заходи ППП.

Заходи ПЗ/Облік результатів ПС

Цей підпункт меню має два пункти субменю (рис. 3.36), які дозволяють вести відповідні журнали ПЗ.

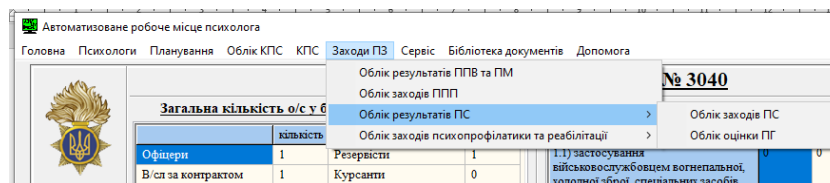

Рисунок 3.36 – Зовнішній вигляд пункту субменю «Заходи ПЗ/Облік результатів ПС»

Заходи ПЗ/Облік результатів ПС/Облік заходів ПС

Цей підпункт субменю дозволяє відкрити вікно журналу «Облік заходів психологічного супроводження (ПС) військовослужбовця». За допомогою інструментів АРМ психолога є можливість додати або переглянути заходи ПС.

Заходи ПЗ/Облік результатів ПС/Облік оцінки ПГ

Цей підпункт субменю дозволяє відкрити вікно журналу «Облік оцінки психологічної готовності (ПГ) особового складу до виконання завдань служби зі зброєю». За допомогою інструментів АРМ психолога є можливість додати, переглянути або редагувати заходи щодо оцінки ПГ.

Заходи ПЗ/Облік заходів психопрофілактики та реабілітації

Цей підпункт меню має три пункти субменю (рис. 3.37), які дозволяють вести відповідні журнали ПЗ.

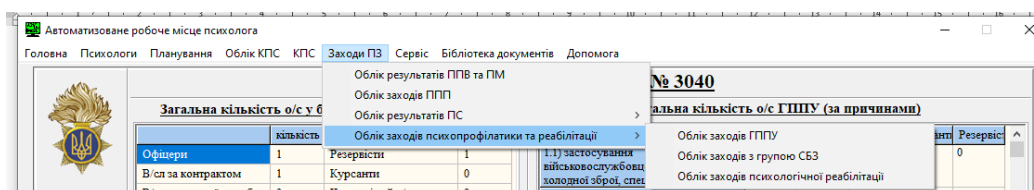

Рисунок 3.37 – Зовнішній вигляд пункту субменю «Заходи ПЗ/Облік заходів психопрофілактики та реабілітації»

Заходи ПЗ/Облік заходів психопрофілактики та реабілітації/Облік заходів ГППУ

Цей підпункт субменю дозволяє відкрити вікно журналу «Облік заходів ПЗ з військовослужбовцями, які зараховані до групи посиленої психологічної уваги (ГППУ)». За допомогою інструментів АРМ психолога є можливість додати, переглянути або редагувати заходи психопрофілактики.

Заходи ПЗ/Облік заходів психопрофілактики та реабілітації/Облік заходів з групою СБЗ

Цей підпункт субменю дозволяє відкрити вікно журналу «Облік заходів ПЗ з військовослужбовцями, яким визначена служба без зброї (СБЗ)». За допомогою інструментів АРМ психолога є можливість додати, переглянути або редагувати заходи психопрофілактики.

Заходи ПЗ/Облік заходів психопрофілактики та реабілітації/Облік заходів психологічної реабілітації

Цей підпункт субменю дозволяє відкрити вікно журналу «Облік заходів ПЗ з військовослужбовцями, які направлені на психологічну реабілітацію (ПР)». За допомогою інструментів АРМ психолога є можливість додати, переглянути або редагувати заходи психопрофілактики.

7. Сервіс.

Пункт меню дозволяє провести налаштування АРМ психолога для конкретної частини, вибрати зручні параметри роботи психологів та управляти списком частини (рис. 3.38). Всі військовослужбовці, які на цей час не значаться в списку частини, але раніше проходили службу в ній, зберігаються в архіві респондентів військової частини із зазначенням причини виключення.

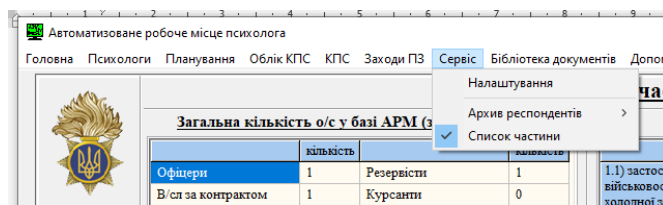

Рисунок 3.38 – Зовнішній вигляд пункту меню «Сервіс»

Сервіс/Налаштування

Дозволяє провести налаштування АРМ психолога для конкретної частини: задати номер військової частини та сформувати структуру частини – задати назву кожного підрозділу. Крім того, є можливість вибрати зручні параметри роботи психологів – режим пошуку БД АПДК та довідкової інформації.

Сервіс/Архів респондентів

Дозволяє відобразити перелік військовослужбовців, які були відраховані з військової частини за будь-яких причин та отримати інформацію про них (див. рис. 3.39). Як критерій відображення респондентів можуть бути такі причини: архів усіх респондентів, переведені до іншої військової частини, звільнені, непридатні, загиблі та інші.

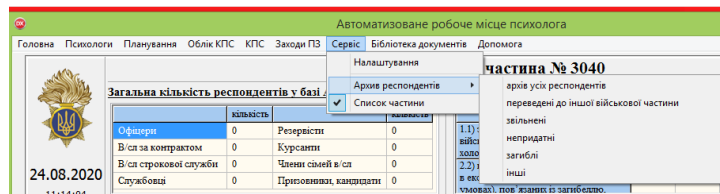

Рисунок 3.39 – Зовнішній вигляд пункту меню «Сервіс/Архів респондентів»

Сервіс/Список частини

Дозволяє відобразити та використовувати для проведення заходів ПЗ тільки військовослужбовців, які знаходяться у списку частини.

8. Бібліотека документів.

Цей пункт меню програми дозволяє в будь-який момент мати основні документи, які регламентують роботу психологів військової частини – зокрема довідники, навчальні посібники, монографії, накази, постанови та інші керівні документи.

9. Допомога.

Цей пункт меню складається з двох підпунктів (рис. 3.40) – «Допомога» та «Про програму».

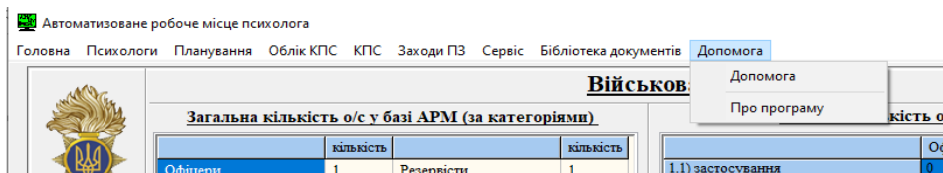

Рисунок 3.40 – Зовнішній вигляд пункту меню «Допомога»

Допомога/Допомога

Виводиться допоміжна інформація, що стає у пригоді користувачу цієї програми.

Допомога/Про програму

Виводиться інформація про програму, стан обчислювальних ресурсів і координати розробників.

Таким чином, у розділі запропонована та розроблена структура бази даних для функціонування локального АРМ психолога військової частини, в якій буде зберігатися вся необхідна інформація: загальні анкетні відомості про військовослужбовців частини НГУ; про психолога; загальні відомості про плани роботи психологічної служби (річні, піврічні, квартальні, місячні та добові); загальні відомості про заходи психологічної роботи, що проведені у підрозділах військової частини. Запропоновано, що у АРМ психолога військової частини використовують три локальних БД типу MS Access.

Розроблений програмний продукт «Автоматизоване робоче місце психолога військової частини Національної гвардії України» (АРМ психолога) версії 1.0 призначений для підвищення якості організації та координації заходів ПЗ з особовим складом НГУ, обліком психологічної інформації за результатами проведеної роботи, подальшого її моніторингу, аналізу, підготовки висновків щодо ефективного залучення особового складу до виконання СБЗ та його відновлення після їх виконання, надання психологічної підтримки членам сімей військовослужбовців НГУ.

Розділ 4

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНОГО РОБОЧОГО МІСЦЯ ПСИХОЛОГА ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Порядок установки

Для установки (інсталяції) програми на комп'ютер необхідно запустити архів, що саморозпаковується, ARM_0.exe, у цьому разі на екрані з'явиться вікно вилучення ARM (рис. 4.1).

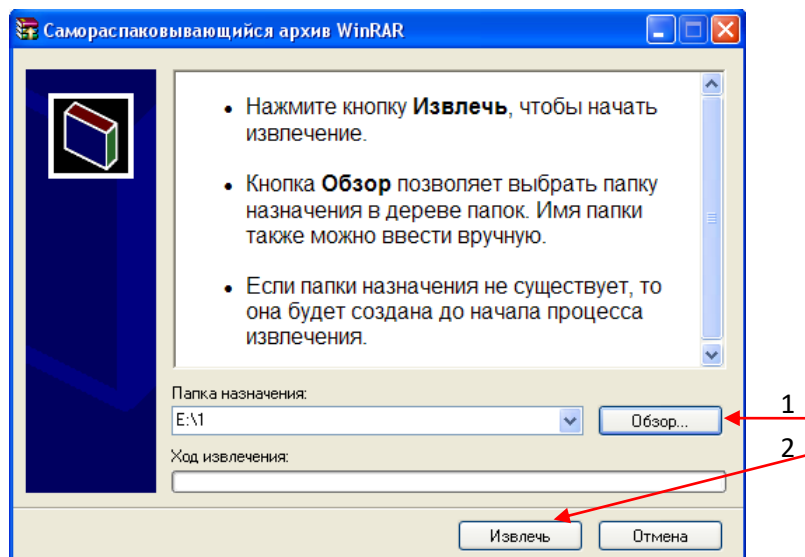

Рисунок 4.1 – Вікно вилучення автоматизованого робочого місця психолога

В цьому вікні необхідно обрати папку, де буде установлений АРМ, для цього натисніть кнопку «Обзор» (п.1). Для установлення АРМ натисніть кнопку «Извлечь» (п.2). Під час розпакування програма на поточному диску створить каталог ARM_0 і запише до нього всю необхідну інформацію.

Для використання АРМ необхідна його авторизація. Для цього треба відкрити робочу папку АРМ (рис. 4.2) та запустити програму активації АРМ – AUTORIS_ARM.

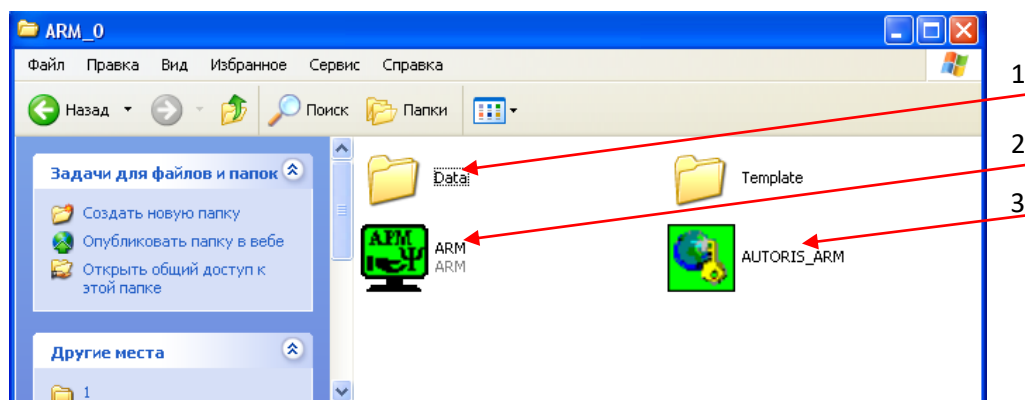

Рисунок 4.2 – Робоча папка автоматизованого робочого місця психолога

Після запуску на екрані з'явиться вікно активації АРМ (рис. 4.3), потім необхідно виконати такі дії:

- надіслати код установки (п.1) до Національної академії Національної гвардії України на електронну пошту;
- одержати код активації;
- ввести його в поле «Код активації» програми AUTORIS_ARM (п. 2);
- натиснути кнопку «Прийняти» (п. 3).

Рисунок 4.3 – Вікно активації автоматизованого робочого місця психолога

Правила та порядок роботи

Для правильної та коректної роботи програмного продукту, слід перевірити правильність установленної дати та часу на вашій ПЕОМ. Будь-яка зміна дати та часу може призвести до порушень та збоїв у роботі з АРМ психолога. За коректну дату та час відповідає безпосередньо фахівець, що працює за комп'ютером.

Для відображення актуальної інформації, що міститься в АРМ слід своєчасно заносити та заповнювати проведені заходи у програму, адже в більшості випадків дата проведення того чи іншого заходу буде відповідати даті занесення заходу в АРМ. Для запуску АРМ запусить файл ARM.EXE (п. 2). Під час першого запуску АРМ у базі даних психологів є тільки один запис: Користувач – 2, Пароль – 2. Цей запис має рівень допуску 2, тому начальник служби (відділення) ПЗ або особа, яка виконує його обов'язки з рівнем допуску «2», входить в АРМ як користувач 2 та редагує цей запис під свої дані:

- запусить АРМ;
- увійдуть в систему, як користувач «2», пароль «2»;
- за допомогою відповідного пункту в головному меню запусить модуль «Психологи»;
- перейдуть в режим «Розгорнуто»;
- установить фотокартку;
- послідовно натиснуть кнопки «Редагувати запис та введуть всю необхідну облікову інформацію щодо себе»;

– натисніть кнопку «Додати запис» та додайте в БД записи психологів служби (відділення) ПЗ, необхідно увести лише код психолога, пароль установити простий наприклад «1», пароль заповнений за всіма правилами уведення паролю кожен психолог введе самостійно під час першого входу в АРМ.

За необхідності (відпустки, відрядження, тощо) фахівець з рівнем доступу начальника відділення (служби) ПЗ може надавати права іншому фахівцю відділення (служби) ПЗ, що буде виконувати його посадові обов'язки на час відсутності, шляхом передачі йому паролю для входу в систему АРМ.

УВАГА! Особистий пароль встановлює кожний психолог самостійно, має містити від 6 до 20 літер та цифр, мати хоча б одну велику та одну маленьку літери.

Кожен психолог під час першого входу в АРМ під своїм кодом аналогічно вносить в БД всю свою облікову інформацію.

Далі необхідно ввести в БД номер військової частини та найменування підрозділів (рис. 4.4):

- вибрати пункт меню «Сервіс/Налаштування» (п. 1);
- оберіть «Підрозділи в/ч» (п. 2);
- натисніть кнопку «Редагувати номер в/ч» (п. 3) та введіть відповідний номер;
- натисніть кнопку «Додати запис» (п. 5) та введіть у вікно, що з'явилося, назву підрозділу.

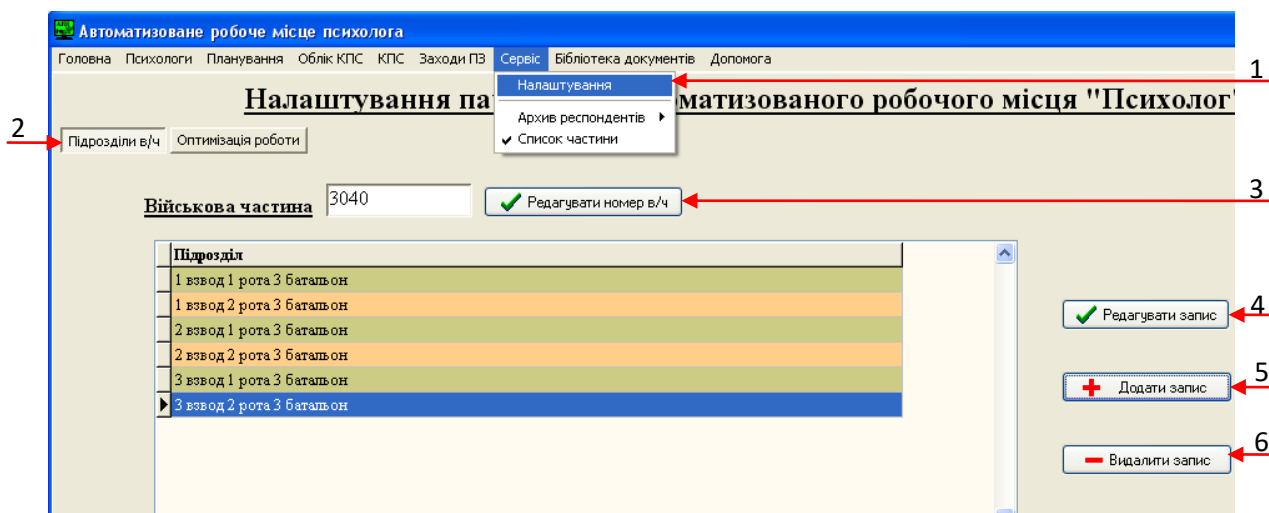

Рисунок 4.4 – Введення в базу даних номеру військової частини та найменування підрозділів

Назви підрозділів можна додавати і пізніше, але до того як додавати записи респондентів в облік КПС.

Вийдіть з АРМ та увійдіть під своїм кодом, щоб всі функції АРМ були доступні. АРМ готовий для роботи.

Перед початком роботи ознайомтесь з інструкцією користувача – Інструкція_користувача_АРМ.doc.

Порядок передачі інформації до вищих ланок управління

За доступ до інформації, що знаходиться в АРМ, та за її передачу (розповсюдження), а також за розголошення паролю для входу в АРМ, відповідають фахівці відділень (служб) ПЗ.

Для передачі інформації до вищих ланок управління необхідно упакувати папку «Data», тобто створити її архів та надіслати цей архів або через захищений канал зв'язку, або за допомогою носія інформації (наприклад CD-диску) через пошту.

Створити архів можна, наприклад, за допомогою програмного продукту WinRAR. Якщо на комп'ютері він не встановлений, то можна його запустити з робочої папки АРМ, де встановлена демонстраційна версія. Після запуску WinRAR (рис. 4.5) необхідно за допомогою панелі 2 вибрати робочу папку АРМ, в робочій папці за допомогою панелі 3 вибрати папку «Data» (якщо усе зроблено правильно, вона підсвітиться синім кольором) та натиснути кнопку 3 – «Добавить».

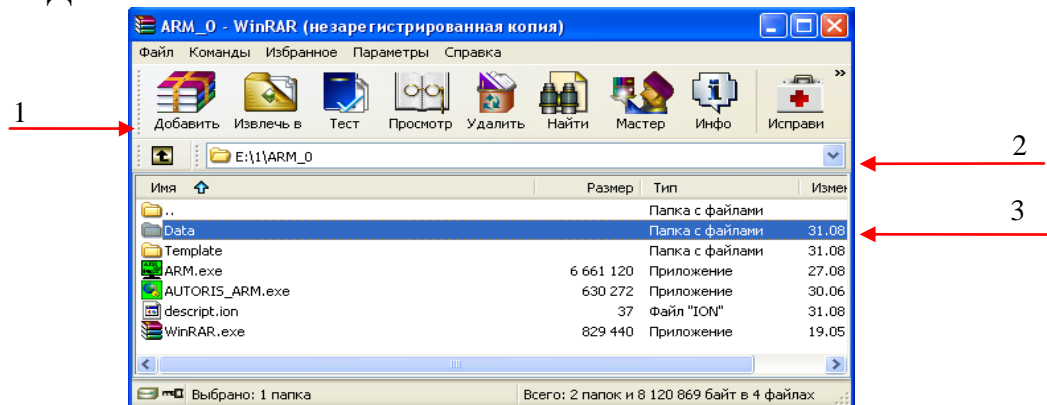

Рисунок 4.5 – Створення архіву папки «Data» за допомогою програмного продукту WinRAR

У вікні параметрів архіву (рис. 4.6) необхідно установити курсор на панелі 1 у кінці слова Data та додати до назви архіву номер військової частини та дату формування архіву (число, місяць, останні дві цифри року без крапок), наприклад – Data_3040_210720.rar. Натисніть кнопку 2 – ОК, створений архів розміщується в робочій папці АРМ. Далі архів передають до вищих ланок управління встановленим порядком.

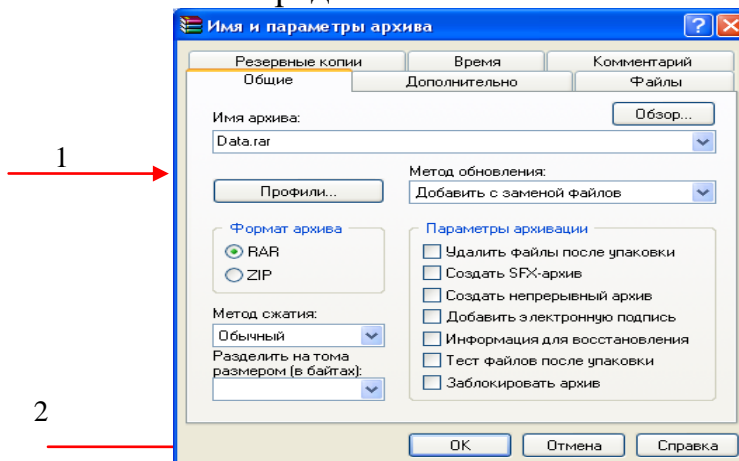

Рисунок 4.6 – Встановлення найменування архіву

Відділ психологічного забезпечення ГУ НГУ

Для апробації АРМ психолога пропонуємо задіяти фахівців психологічної служби військових частин Східного та Північно-Київського ОТО, де координацію та взаємодію з питань користування АРМ будуть здійснювати фахівці НДЦ НА НГУ (військові частини Східного ОТО).

У дні професійної підготовки або ж за окремими наказами (розпорядженнями) мають організувати та провести практичні заняття щодо особливостей роботи АРМ психолога та його функціональних можливостей з фахівцями ПЗ, що будуть залучатися до апробації програмного продукту.

Після позитивного результату апробації АРМ психолога необхідно прибрати у фахівців ПЗ функції заповнення паперової документації, що дублюється в АРМ психолога.

Під час апробації АРМ психолога розглянути можливість щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності підрозділів ПЗ, з урахуванням можливостей АРМ [часткове скасування деяких нормативно-правових актів або їх розділів (пунктів, звітів, тощо)].

Вирішити питання щодо внесення змін до «Інструкції про порядок організації та здійснення професійно-психологічного відбору у НГУ» а саме: надавати до відділу комплектування кадрів довідку на кандидата лише із психологічною характеристикою, без результатів психологічного тестування та без реєстрації в нетаємному діловодстві, щоб не надавати гриф «ДСК», так як на її реєстрацію витрачається інколи багато часу. Результати тестування зберігаються та відображаються в карті психологічного супроводження, в автоматизованих психодіагностичних комплексах та автоматизованому робочому місці психолога. Цю інформацію за вимогою (необхідністю) можна буде роздрукувати у будь-який зручний момент.

У разі зміни місця проходження військової служби військовослужбовцем НГУ офіцер-психолог додає довідку з АРМ психолога у повному обсязі.

Вирішити питання з фахівцями ТЗІ та секретної частини щодо установа програми продукту на захищені ПЕОМ та як сукупна інформація, яка відображається в АРМ є конфіденційна. Установлення програми забезпечення АРМ на комп'ютери, що не мають доступу до мережі «Інтернет».

Установити строки фахівцям відділень (служб) ПЗ для створення КПС (перенесення інформації з друкованих варіантів КПС) в автоматизованому робочому місці психолога, з розрахунку 15–20 хв на одну КПС, з урахуванням службового навантаження на фахівців. Надати можливість (не забороняти) фахівцям відділень (служб) ПЗ для залучення підготовлених (довіреніх) військовослужбовців до виконання цієї роботи.

Налагодити взаємодію з відділом кадрів та відділом обліку особового складу щодо надання своєчасної та актуальної інформації фахівцям відділень (служб) ПЗ про військовослужбовців (службовців) військової частини для занесення її в КПС (перевід до іншого підрозділу (частини), звільнення, отримання звань, посади, зміни сімейного стану, тощо).

Визначити строки подачі звітної інформації для фахівців відділень (служб) ПЗ. Контроль за проведеними заходами та інформації, що занесена до АРМ фахівцями ПЗ, здійснювати за допомогою АРМ психолога, використовуючи рівень допуску 3 «максимальний». Для цього необхідно зайти у АРМ під логіном «3» та паролем «3».

Для перегляду, необхідно розпакувати отриманий від військової частини архів за допомогою архіватора WinRAR (рис. 4.7). Для цього вказуємо шлях до місця знаходження архіву (п. 2), обираємо за допомогою «миші» необхідний архів (п. 3) та натискаємо кнопку «Извлечь» (п. 1).

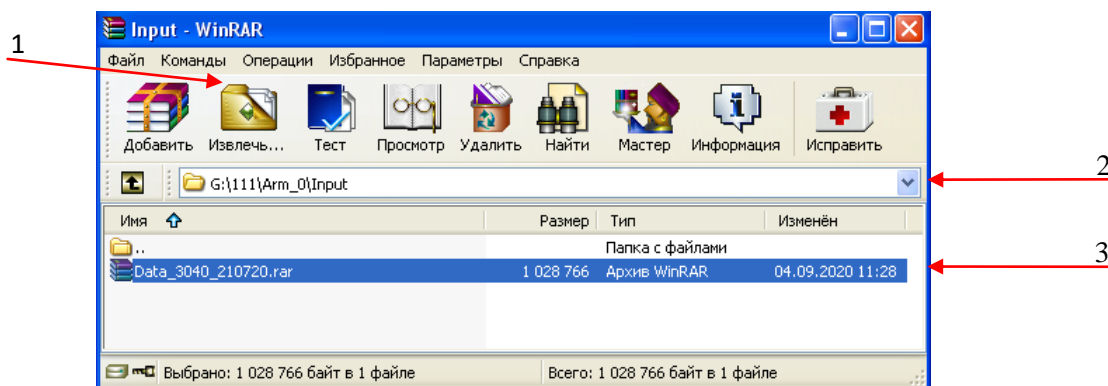

Рисунок 4.7 – Вікно архіватора WinRAR

У вікні, що з'явилося (рис. 4.8), натискаємо кнопку «ОК». Інформація з архіву буде розпакована в папку «Data», що розміщується там, де і сам архів.

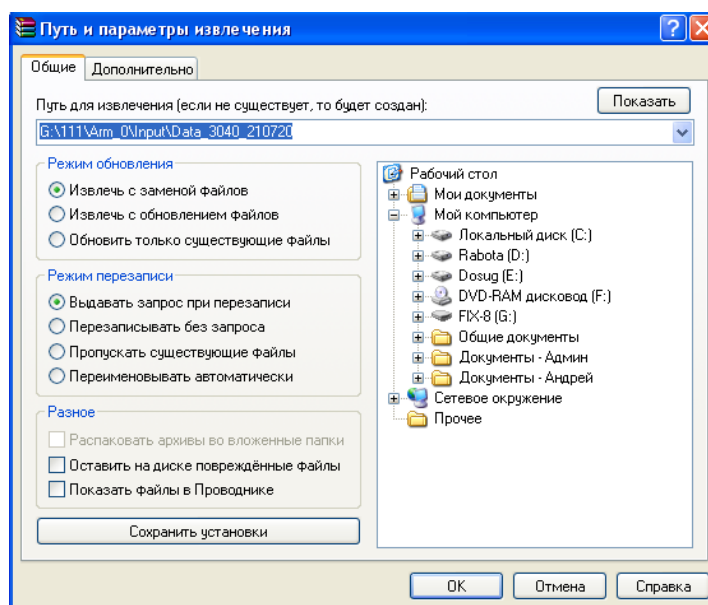

Рисунок 4.8 – Вікно розпаковки архіву

Для підключення бази даних, отриманої від підпорядкованої військової частини, необхідно у головному меню АРМ психолога вибрати «Сервіс/Підключити базу даних» (див. рис. 4.9).

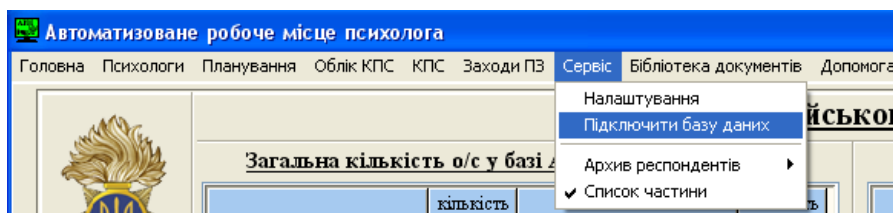

Рисунок 4.9 – Головне меню АРМ

Далі у вікні вибору файлу БД (рис. 4.10) треба вибрати натиснути на поле (п. 1), вибрати папку, де розміщується необхідна база даних (п. 2), вибрати файл «ARM_psiх» (п. 3) та натиснути кнопку «Відкрити» (п. 4).

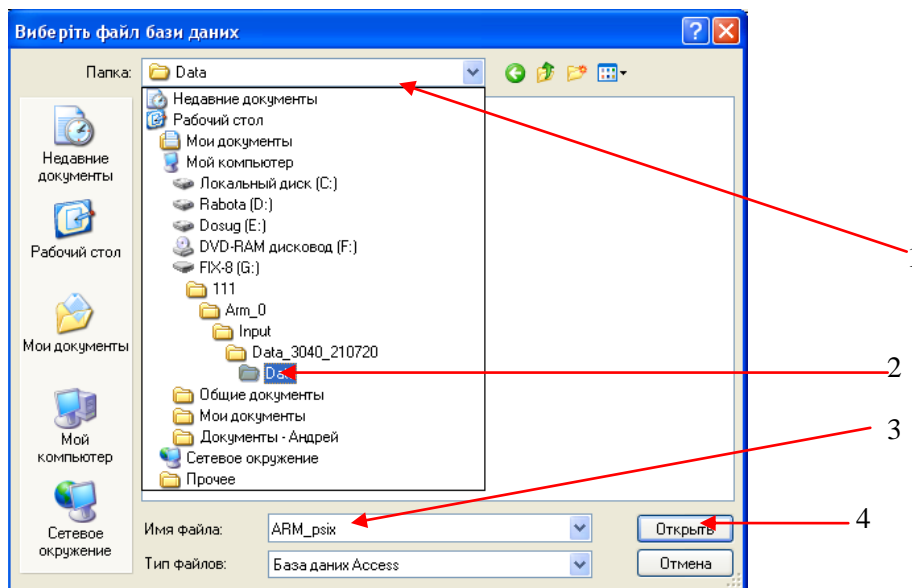

Рисунок 4.10 – Вікно вибору файлу бази даних підпорядкованої частини

Після підключення БД підпорядкованої військової частини вся інформація буде доступна для перегляду.

Фахівцям підрозділів ПЗ

За попередньою домовленістю з відділом ПЗ ГУ НГУ або ж зміні в «Інструкції про порядок організації та здійснення професійно-психологічного відбору у НГУ» надавати до відділу кадрів довідку на кандидата лише із психологічною характеристикою, без результатів психологічного тестування та без реєстрації в нетаємному діловодстві, щоб не надавати гриф «ДСК», так як на її реєстрацію витрачається інколи багато часу. Результати тестування зберігаються та відображаються в карті психологічного супроводження, в автоматизованих психодіагностичних комплексах та автоматизованому робочому місці психолога. Цю інформацію за вимогою (необхідністю) можна буде роздрукувати в будь-який зручний момент.

Налагодити взаємодію з відділом кадрів та відділом обліку особового складу щодо надання своєчасної та актуальної інформації фахівцям відділень (служб) ПЗ про військовослужбовців (службовців) військової частини, для занесення її в КПС (перевід до іншого підрозділу (частини), звільнення, отримання звань, посади, зміни сімейного стану, тощо).

Таким чином, розроблені практичні рекомендації щодо використання АРМ психолога військової частини НГУ, які допоможуть фахівцям системи ПЗ НГУ удосконалити систему психологічної роботи у військах шляхом її автоматизації.

Рекомендації щодо встановлення програми та порядку роботи в АРМ психолога нададуть можливість коректно та правильно установити програмний продукт. Рекомендації щодо передачі інформації до вищих ланок управління допоможуть фахівцям системи ПЗ своєчасно та швидко сформувавши так званий звіт за проведені заходи та інформацію, що є в АРМ того чи іншого фахівця відділення (служби) ПЗ.

Рекомендації щодо процесу апробації АРМ психолога у військових частинах допоможуть розробникам удосконалити програмне забезпечення та виправити помилки у роботі АРМ психолога, фахівцям ГУ НГУ швидко та якісно впровадити програмний продукт, а підпорядкованим фахівцям ПЗ ефективно, у подальшому використовувати цю програму в повсякденній діяльності.

ВИСНОВКИ

Психологічна робота фахівців психологічної служби НГУ є досить, різноплановою та різносторонньою, вона супроводжується великим фізичним та емоційним навантаженням, а з початком АТО (ООС) у Донецькій та Луганській області ще й небезпечною для їх життя та здоров'я. Крім того, як зазначають фахівці в галузі ПЗ НГУ, однією з головних проблем в їх діяльності є велика кількість часу, яку психологи витрачають на «паперову роботу» (формування та реєстрацію довідок, складання різного роду звітів, в яких досить часто дублюється службова інформація або взагалі завдання, що стоять перед офіцерами-психологами, не стосуються його функціональних обов'язків).

Проведений аналіз структури служб ПЗ, сектору безпеки та оборони України і напрямків, за якими фахівці ПЗ здійснюють свою професійну діяльність, надав змогу прийти до висновку, що більшість напрямків ПЗ у різних відомствах досить схожі, проте мають свої відмінності.

Висвітлений у роботі закордонний досвід з питань ПЗ та охорони психічного здоров'я військовослужбовців дав нам змогу більш детально ознайомитися з особливостями організації та реалізації деяких заходів ПЗ. Ці заходи у майбутньому могли б бути прийняті до уваги українськими фахівцями та впроваджені в системи ПЗ сектору безпеки та оборони з урахуванням демографічних особливостей, менталітету та українських традицій.

Сучасний розвиток психологічної служби НГУ йде шляхом розроблення та впровадження комп'ютерних технологій для ефективного здійснення заходів ПЗ СБД НГУ. Цей напрям розвитку дозволить підвищити продуктивність психологічної роботи, скоротити час виконання службових завдань, знизить кількість помилок, збільшить точність і стабільність операцій, які виконують фахівці підрозділів ПЗ НГУ.

Проведений аналіз сучасних нормативно-правових документів, які регламентують реалізацію ПЗ СБД НГУ, показав, що деякі напрямки психологічного супроводження СБД військовослужбовців НГУ потребують правового врегулювання. До таких напрямків слід віднести психопрофілактичну роботу з військовослужбовцями, що віднесені до групи посиленої психологічної уваги, та військовослужбовцями, яким визначена служба без зброї; психологічну роботу, що проводять з членами сімей військовослужбовців, чітку систему звітності фахівців за напрямками ПЗ та ін. Причина цього криється в тому, що психологічна служба НГУ знаходиться на етапі розбудови та потребує постійного удосконалення системи ПЗ.

Основною тенденцією автоматизації діяльності психологічної служби НГУ є автоматизація планово-управлінських функцій на базі розподілених АРМ. Створення ефективних професійних АРМ психолога НГУ дасть змогу підвищити ефективність і продуктивність діяльності фахівців та скоротити чисельність персоналу. В цьому разі підвищуються швидкість обробки інформації та її достовірність, що необхідно для ефективного планування й управління, поширення досвіду роботи психологів вищої кваліфікації;

здійснюється систематичне накопичення, зберігання і передача по мережевих каналах великих об'ємів інформації.

Для реалізації автоматизації діяльності психологічної служби НГУ необхідними є створення моделі організації та реалізації психологічної роботи, обґрунтування основних напрямів ПЗ, типових функцій та формалізація всіх аспектів діяльності психолога НГУ.

Запропоновано трирівневу ієрархічну структуру АСУ психологічної служби НГУ: оперативний, оперативно-тактичний, тактичний рівні. Визначено типи АРМ фахівця психологічної служби НГУ на тактичному рівні (бригада, полк, окремий батальйон НГУ): начальника відділення (служби) ПЗ, старшого офіцера (психолога) відділення ПЗ, офіцера (психолога) відділення ПЗ [відповідального виконавця (психолога)].

Сформульовано функціональні та технічні вимоги до АРМ фахівця психологічної служби НГУ. Розроблено загальну структуру АРМ і визначено склад загального та спеціального програмного забезпечення.

Запропонована та розроблена структура БД для функціонування локального АРМ психолога військової частини, в яких буде зберігатися вся необхідна інформація: загальні анкетні відомості про військовослужбовців частини НГУ; загальні анкетні відомості про психолога; загальні відомості про плани роботи психологічної служби (річні, піврічні, квартальні, місячні та добові); загальні відомості про заходи психологічної роботи, що проведені у підрозділах військової частини. Запропоновано, що в АРМ психолога військової частини використовують три локальні БД типу MS Access. Розроблений програмний продукт «Автоматизоване робоче місце психолога військової частини Національної гвардії України» версії 1.0.

Розроблені практичні рекомендації щодо використання АРМ психолога військової частини НГУ у повсякденній діяльності, які допоможуть фахівцям системи ПЗ НГУ удосконалити систему психологічної роботи у військах шляхом її автоматизації. Крім того, розроблені рекомендації нададуть можливість коректно та правильно установити програмний продукт та провести апробацію АРМ психолога у військових частинах, допоможуть розробникам удосконалити програмне забезпечення та виправити помилки у роботі АРМ психолога.

Слідуючим етапом досліджень стосовно АРМ буде впровадження АРМ у військових частинах НГУ фахівцями відділень (служб) ПЗ.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Автоматизований психодіагностичний комплекс визначення професійної придатності кандидатів на військову службу у внутрішні війська МВС України і навчання у вищих військових навчальних закладах МВС України : монографія / І. В. Воробйова та ін. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2012. 297 с.
2. Александров Д. О., Левенець О. А. Психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності працівників міліції : навч.-метод. посіб. Київ : НАВС, 2015. 120 с.
3. Алещенко В. І. Психологічне забезпечення миротворчої діяльності військовослужбовців Збройних Сил України : монографія. Харків : ХУПС, 2008. 342 с.
4. Атре Ш. Структурный подход к организации баз данных. Москва : Финансы и статистика, 1983. 320 с.
5. Балабанов И. Т. Анализ и планирование финансов хозяйствующего субъекта. Москва : Финансы и статистика, 1994. 138 с.
6. Бандурка О. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. Юридическая психология : монография. Харьков : Титул, 2006. 750 с.
7. Барко В. І., Ірхін Ю. Б., Морозова Т. Р., Никифорчук Д. Й. Психологічне супроводження оперативно-розшукової діяльності в органах внутрішніх справ : навч. посіб. Київ : Київський нац. ун-т внутр. справ, ДП «Друкарня», 2007. 321 с.
8. Барко В. І. Психологія управління персоналом ОВС (проактивний підхід) : монографія. Київ : Ніка-Центр, 2003. 448 с.
9. Варій М. Й. Морально-психологічний стан військ, його оцінка та підтримка на високому рівні : монографія. Львів : ВВП ДУ «ЛП», 1996. 311 с.
10. Ващенко І. В. Конфлікти: сучасний стан, проблеми та напрямки їх вирішення в органах внутрішніх справ. Харків : ОВС, 2002. 255 с.
11. Вендров А. М. Проектирование программного обеспечения экономических систем. Москва : Наука, 2000. 34 с.
12. Гайдамакин Н. А. Автоматизированные информационные системы, базы и банки данных. Москва : Наука, 2002. 47 с.
13. Горбенко Д. А. Сучасний стан та особливості функціонування служби психологічного забезпечення МВС України. *Юридична психологія*. 2017. № 1. С. 200–210. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urpp_2017_1_21 (дата звернення: 19.06.2021).
14. Гребенюк Г. С. Психологічні основи становлення саморегуляції у навчально-професійній діяльності майбутніх рятувальників : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : спец. 19.00.07. Київ, 2007. 27 с.
15. Гречушкина Е. Мультипсихометр. Использование информационных технологий в психолого-педагогическом сопровождении подготовки офицерских кадров. 2011. URL: http://www.multipsycometr.ru/articles/articles_32.html (дата обращения: 03.07.2021).

16. Експрес-опитувальник «Деадаптивність»: розроблення, апробація, психометричні показники / І. І. Приходько та ін. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2017. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadrn_2017_3_8 (дата звернення: 03.07.2021).

17. Жильцова В. А., Мараковский З. Г., Островский Н. П. Основы военного профессионального психологического отбора : метод. пособие. Москва : Воен. изд-во, 2005. 463 с.

18. Злепко С. М. Методи і засоби психофізіологічного відбору кандидатів на службу за контрактом в Збройні Сили України : монографія. Вінниця : Вид-во ВНТУ, 2010. 203 с.

19. Інструкція про порядок організації та здійснення професійно-психологічного відбору у НГУ : наказ командувача № 196 від 31.03.2017 р. 2017. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1169-17#n13> (дата звернення: 03.07.2021).

20. Інструкція про порядок проведення обов'язкових попередніх та періодичних психіатричних оглядів у системі МВС України : наказ Міністерства внутрішніх справ України № 1296 від 04.11.2003. 2003. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0603-04> (дата звернення: 07.03.2021).

21. Кантарь И. Л. Автоматизированные рабочие места управленческого аппарата. Москва : МГУ, 2008. 410 с.

22. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 р., № 322 – VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 1971. № 50. Ст. 375.

23. Колесніченко О. С. Засади бойової психологічної травматизації військовослужбовців : монографія. Харків : ФОП Бровін О. В., 2018. 488 с.

24. Колесніченко О. С. Визначення травматичності бойового досвіду та психологічна діагностика стійкості військовослужбовців Національної гвардії України до травматизації бойовим досвідом : метод. рек. Харків : НА НГУ, 2017. 63 с.

25. Колесніченко О. С. Засади психологічної травматизації військовослужбовців Національної гвардії України : монографія. Харків : ФОП Бровін О. В., 2018. 488 с.

26. Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., Приходько І. І. Методика оцінки травматичності бойового досвіду у військовослужбовців – учасників бойових дій. *Причорноморські психологічні студії*. 2017. Вип. 1. С. 54–61.

27. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)* від 28.06.1996 р. 2018. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 03.07.2021).

28. Корольчук В. М. Психологія стресостійкості особистості : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01 / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2009. 511 с.

29. Корольчук М. С. Психофізіологія працездатності корабельних спеціалістів в екстремальних умовах : дис. ... д-ра психол. наук 19.00.02. Київ, 1997. 406 с.

30. Кудерміна О. І. Психологія суб'єкта правоохоронної діяльності: акмеологічний вимір : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.06. Київ, 2014. 35 с.
31. Лефтеров В. О. Особистісно-професійний розвиток фахівців екстремальних видів діяльності : дис... д-ра наук : 19.00.09 / Університет цивільного захисту України. Харків, 2008. 408 с.
32. Матеюк О. А. Психологічний вплив командира на підлеглих у військово-професійній діяльності : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.09 / Національна академія держ. прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2006. 437 с.
33. Медведєв В. С. Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ (теоретичні та прикладні аспекти) : монографія. Київ : НАВСУ, 1997. 190 с.
34. Мейер М. Теория реляционных баз данных. Москва : Мир, 1987. 608 с.
35. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Автоматизированные рабочие места. Москва : Дело, 1994. 213 с.
36. Методичні рекомендації про засади побудови та порядок експлуатації психологічної смуги імітації екстремальних (бойових) умов службово-бойової діяльності підрозділів НГУ : наказ командувача НГУ № 188 від 04.04.2016 р. 2016. URL: http://ngu.gov.ua/sites/default/files/nakaz_akr_2017.pdf (дата звернення: 03.07.2021).
37. Особливості функціонування механізмів психологічного захисту у рятувальників в умовах екзистенціальної загрози : монографія / О. А. Олійников та ін. Харків : НУЦЗУ, 2011. 151 с.
38. Оніщенко Н. В. Екстрена психологічна допомога постраждалим в умовах надзвичайної ситуації: теоретичні та прикладні аспекти : монографія. Харків : Видавництво «Право», 2014. 584 с.
39. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 14.11.2017 № 2206 – VIII. 2017. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>. (дата звернення: 03.07.2021).
40. Осьодло В. І. Психологія професійного становлення офіцера : монографія. Київ : ПП «Золоті Ворота», 2012. 463 с.
41. Охременко О. Р. Психологічні закономірності адаптації особистості до особливих умов діяльності : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.09. Київ, 2005. 28 с.
42. Панок В. Г. Психологічна служба : підручник. Київ : Ніка-Центр, 2016. 362 с.
43. Перелигіна Л. А., Ситник М. Ю. Професійний стрес пожежних-рятувальників і медичних працівників в екстремальних умовах діяльності. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2013. Вип. 13. С. 205–214.
44. Питання головного органу військового управління Національної гвардії України: Указ Президента України від 28.03.2014 р., № 346/2014. 2014. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/346/2014> (дата звернення: 03.07.2021).

45. Плахотникова М. А., Вертакова Ю. В. Информационные технологии в менеджменте : учебник и практикум для СПО. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Юрайт, 2019. 326 с.

46. Положення про діяльність органів військово-лікарської експертизи в системі МНС : наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи № 591 від 31.08.2007. 2007. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1044-07> (дата звернення: 03.07.2021).

47. Положий Б. С. Стрессы социальных изменений и расстройства психического здоровья. *Обозрение института психиатрии и медицинской психологии им. В. М. Бехтерева*. 1996. № 1-2. С. 136–149.

48. Порядок проведення військово-лікарської експертизи і медичного огляду військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу в системі МВС України : наказ Міністерства внутрішніх справ України № 85 від 06.02.2001. 2001. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0559-17> (дата звернення: 03.07.2021).

49. Потапчук Є. М. Теорія та практика збереження психічного здоров'я військовослужбовців : монографія. Хмельницький. 2004. 322 с.

50. Прикладна психологія службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку : підручник / І. І. Приходько та ін. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2012. 26 с.

51. Приходько І. І. Засади психологічної безпеки персоналу екстремальних видів діяльності : монографія. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2013. 745 с.

52. Приходько І. І. Розробка психодіагностичного інструментарію визначення психологічної безпеки особистості фахівців екстремальних видів діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. Вип. 2 (1). С. 312–322.

53. Приходько І. І. Психологічні особливості службово-бойової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України при проведенні антитерористичної операції. *Вісник Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2015. № 2 (33). С. 35–39.

54. Приходько І. І. Сучасна система психологічного забезпечення професійної діяльності фахівців екстремального профілю в Україні. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2017. Вип. 22. С. 214–227.

55. Про вдосконалення системи профілактичних протиалкогольних та протинаркотичних заходів та обов'язкових профілактичних наркологічних оглядів : наказ Міністерства охорони здоров'я України № 1303 (z0233-18) від 23.10.2017. 2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0586-97> (дата звернення: 03.07.2021).

56. Про військовий обов'язок та військову службу : Закон України від 25.03.1992 р. № 2232 – XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 385.

57. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо проходження військової служби у Збройних Силах України іноземцями та

особами без громадянства : Закон України від 06.10.2015 р., № 716 – VIII. 2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/716-19> (дата звернення: 03.07.2021).

58. Про внесення змін до Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій залізничного транспорту, метрополітенів та підприємств міжгалузевого промислового залізничного транспорту України : наказ Міністерства інфраструктури України № 733 від 30.11.2012 р. 2012. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0537-10> (дата звернення: 03.07.2021).

59. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави : Закон України від 19.06.2003 р., № 975IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 46. Ст. 366.

60. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р., № 889VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.

61. Про деякі питання організації психологічного забезпечення у Національній гвардії України : наказ командувача НГУ № 196 від 31.03.2017 р. Київ : ІВЦ НГУ, 2017. 70 с.

62. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 р., № 551-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999 р. № 22–23. Ст. 197.

63. Про запобігання корупції : Закон України № 1700-VII від 14.10.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

64. Про затвердження Інструкції з організації оповіщення резервістів щодо їх виклику до військових частин Національної гвардії України для проходження підготовки, зборів : наказ МВС України від 09.04.2014 р. № 300. 2014. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0471-14> (дата звернення: 03.07.2021).

65. Про затвердження Інструкції з організації психологічного супроводу виконання СБЗ особовим складом НГУ : наказ командувача НГУ № 555 від 01.09.2017. Київ : ІВЦ НГУ, 2017. 34 с.

66. Про затвердження Інструкції про проведення обов'язкових попередніх та періодичних психіатричних оглядів : наказ Міністерства охорони здоров'я України № 1303 (z0233–18) від 23.10.2017. 2017. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0094-02> (дата звернення: 03.07.2021).

67. Про затвердження Інструкції про умови виплати грошового забезпечення та заохочення військовозобов'язаних та резервістів Національної гвардії України : наказ МВС України від 04.06.2014 р., № 639. 2014. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0851-14> (дата звернення: 22.11.2017).

68. Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення : Закон України від 09.08.2017 р. № 842. 2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/842-2008-%D0%BF> (дата звернення: 03.07.2021).

69. Про затвердження Переліку робіт, де є потреба у професійному доборі : наказ Міністерства охорони здоров'я № 102/85 від 06.06.1995 р. 1995. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0018-95> (дата звернення: 05.09.2021).

70. Про затвердження переліку спеціальних вантажів, які підлягають охороні та обороні Національною гвардією України : Постанова Кабінету

Міністрів України від 13.08.2014 р. № 338. 2014. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/338-2014-%D0%BF> (дата звернення: 05.09.2021).

71. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції державної системи професійної орієнтації населення : розпорядження Кабінету Міністрів України № 92-р від 08.02.2017 р. 2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/150> – 2010 – %D1%80 (дата звернення: 05.09.2021).

72. Про затвердження плану заходів щодо медичної, психологічної, професійної реабілітації та соціальної адаптації учасників АТО : розпорядження Кабінету Міністрів України № 359 – р від 31.03.2015 р. 2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/359-2015-%D1%80> (дата звернення: 05.09.2021).

73. Про затвердження Положення про військові частини і підрозділи з охорони дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні Національної гвардії України : наказ МВС України № 713 від 22.07.2014 р. 2014. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0934-14> (дата звернення: 05.09.2021).

74. Про затвердження Положення про військові частини оперативного призначення Національної гвардії України : наказ МВС України № 566 від 16.06.2014 р. 2014. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0730> – 14 (дата звернення: 05.09.2021).

75. Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України : наказ Міністерства оборони України № 402 від 14.08.2008 р. 2008. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1109> – 08 (дата звернення: 05.09.2021).

76. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р., № 878. 2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF/paran177#n177> (дата звернення: 05.09.2021).

77. Про затвердження Положення про орган військового управління оперативно-територіального об'єднання Національної гвардії України: наказ МВС України № 681 від 16.07.2014 р. 2014. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0890> – 14 (дата звернення: 05.09.2021).

78. Про затвердження Положення про організацію психологічного забезпечення діяльності Державної прикордонної служби України : наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України № 829 від 06.10.2008 р. 2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1068-08#Text> (дата звернення: 05.09.2021).

79. Про затвердження Положення про підрозділи (загони) спеціального призначення Національної гвардії України : наказ МВС України № 651 від 9 липня 2014 р. 2014. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0864> – 14 (дата звернення: 05.09.2021).

80. Про затвердження Положення про проходження медичного огляду у Державній прикордонній службі України : наказ Адміністрації Державної

прикордонної служби України № 333 від 06.05.2009 р. 2009. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0570-09> (дата звернення: 05.09.2021).

81. Про затвердження Положення про психологічне забезпечення в Національній гвардії України : наказ МВС № 1285 від 08.12.2016. 2016. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0080-17> (дата звернення: 05.09.2021).

82. Про затвердження Положення про психологічне забезпечення в Національній гвардії України : Постанова Кабінету Міністрів України № 1285 від 08.12.2016. 2016. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0080-17> (дата звернення: 05.09.2021).

83. Про затвердження Положення про Психологічну службу Збройних Сил України: наказ Генерального штабу Збройних Сил України № 317 від 04.12.2014. 2014. URL: https://mil.univ.kiev.ua/files/162_362923550.pdf (дата звернення: 05.09.2021).

84. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів щодо психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції : Постанова Кабінету Міністрів № 497 від 12.07.2017 р. 2003. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/497-2017-%D0%BF/paran7#n7> (дата звернення: 05.09.2021).

85. Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських Міністерство внутрішніх справ України» : наказ МВС України № 88 від 06.02.2019. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1068-08#Text> (дата звернення: 05.09.2021).

86. Про затвердження Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій залізничного транспорту, метрополітенів та підприємств міжгалузевого промислового залізничного транспорту України : наказ Міністерства транспорту та зв'язку України № 240 від 29.04.2010 р. 2010. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0537-10> (дата звернення: 05.09.2021).

87. Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку: Постанова Ради Міністрів УРСР № 49 від 27.02.1991 р. 2000. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/49-91-%D0%BF> (дата звернення: 05.09.2021).

88. Про затвердження Програми психопрофілактичної роботи з особовим складом органів та підрозділів внутрішніх справ України на 2013–2017 рр. : рішення колегії МВС України від 18.01.2013 р. № 1КМ/1.

89. Про затвердження та апробацію Тимчасової програми психологічної реабілітації військовослужбовців Національної гвардії України в системі медичної реабілітації на базі медичного центру «Нові Санжари» Національної гвардії України : наказ командувача НГУ № 101 від 17.02.2017 р. 2017. URL: <http://ngu.gov.ua/laws/show/z0080-17> (дата звернення: 05.09.2021).

90. Про медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я системи МВС України : наказ МВС № 1296 від 04.11.2003 р. 2003. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0596-04> (дата звернення: 05.09.2021).

91. Про Національну гвардію України : Закон України № 876 – VII від 13.03.2014 р. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 17. Ст. 594.

92. Про Національну поліцію : Закон України № 580 – VIII від 02.07.2015 р. *Голос України*. 2015. № 142.

93. Про обов'язковий профілактичний наркологічний огляд і порядок його проведення : Постанова Верховної Ради України № 1238 від 06.11.1997 р. 2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1238> – 97 – %D0%BF (дата звернення: 05.09.2021).

94. Про організацію медичної реабілітації та санаторно-курортного лікування в Міністерстві внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України № 1340 від 11.12.2014 р. 2014. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0601> – 04 (дата звернення: 05.09.2021)..

95. Про охорону праці : Постанова Верховної Ради № 1465 від 27.09.2000 р. 2007. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1465> – 2000 – %D0%BF/ed20120229 (дата звернення: 05.09.2021).

96. Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України : Указ Президента України № 1153/2008 від 10.12.2008 р. 2008. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008> (дата звернення: 05.09.2021).

97. Про порядок надання медичного висновку у зв'язку з неможливістю виконання державним службовцем службових обов'язків за станом здоров'я : наказ Національного агентства України з питань державної служби № 130/457 від 21.06.2012 р. 2012. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1195> – 12 (дата звернення: 05.09.2021).

98. Про психіатричну допомогу : Закон України від 19.12.2017 р. № 2249 – VIII 2018. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1489> – 14 (дата звернення: 05.09.2021).

99. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 22.05.2018 р. № 2442 – VIII. 2018. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2011> – 12/page (дата звернення: 05.09.2021).

100. Про соціальні послуги : Закон України від 07.12.2017 № 2229 – VIII. 2017. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/966> – 15 (дата звернення: 05.09.2021).

101. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : закон України від 24.03.1999 р. № 548 – XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 194.

102. Про схвалення Концепції розвитку Національної гвардії на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.02.2017 р. № 100-р. 2017. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/100> – 2017 – %D1%8 (дата звернення: 05.09.2021).

103. Про схвалення Концепції розвитку НГУ на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.02.2017 р. № 100. 2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-2017-%D1%80> (дата звернення: 05.09.2021).

104. Професійно-психологічний тренінг військовослужбовців Національної гвардії України : монографія / О. С. Колесніченко та ін. Харків : НА НГУ, 2016. 281 с.
105. Профілактика самогубств серед військовослужбовців Національної гвардії України: посібник / О. С. Колесніченко та ін. Харків : НА НГУ, 2016. 117 с.
106. Психологічна готовність військовослужбовців Національної гвардії України до службово-бойової діяльності поза межами пункту постійної дислокації: монографія / О. С. Колесніченко та ін. Харків : НА НГУ, 2016. 335 с.
107. Психологічна готовність до ризику військовослужбовців Національної гвардії України: монографія / О. С. Колесніченко та ін. Харків : НА НГУ, 2017. 308 с.
108. Психологічний супровід військовослужбовців, які виконують службово-бойові завдання в екстремальних умовах : метод. рек. / уклад. Я. В. Мацегора, І. В. Воробйова, О. С. Колесніченко, І. І. Приходько. Харків : НА НГУ, 2015. 68 с.
109. Психологія екстремальної діяльності : навч. посіб. / І. І. Приходько та ін. Харків : НА НГУ, 2016. 571 с.
110. Психогігієна професійної діяльності працівників ОВС : навч.-метод. посіб. / І. М. Слюсар та ін. Донецьк : Донбасс Інформ-Ресурси, 2010. 264 с.
111. Сафін О. Д. Психологія управлінської діяльності командира : навч. посіб. Хмельницький, ПВУ, 1997. 149 с.
112. Сиврикова Н. Использование информационных технологий в психологических исследованиях. 2014. URL: <http://gisap.eu/ru/node/34547> (дата обращения: 05.09.2021).
113. Стасюк В. В. Система соціально-психологічного забезпечення функціонування аеромобільних військових підрозділів в умовах збройних конфліктів : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.05 / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2005. 24 с.
114. Теорія та практика психологічної допомоги : навч. посіб. / В. І. Пасічник та ін. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2011. 250 с.
115. Стасюк В. В. Психологія локальних війн та збройних конфліктів. Київ : НАОУ, 2006. 567 с.
116. Тімченко О. В. Основи психологічного забезпечення діяльності МНС : підручник. Харків : Вид-во УЦЗУ, 2009. 217 с.
117. Тімченко О. В. Професійний стрес працівників органів внутрішніх справ України (концептуалізація, прогнозування, діагностика та корекція) : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.06 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2003. 35 с.
118. Хайрулін О. М. Динаміка емпіричного дослідження психологічної профілактики професійного вигорання військовослужбовців Державної прикордонної служби України. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2013. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_1_17 (дата звернення: 05.09.2021).

119. Хайрулін О. М. Психологія професійного вигорання військовослужбовців : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2015. 220 с.
120. Цимбалюк В. І. Проблеми та перспективи удосконалення законодавства щодо інформаційного забезпечення правоохоронних органів. 2020. URL: <https://www.sworld.com.ua/simpoz9/30.pdf> (дата звернення: 05.09.2021).
121. Яковенко С. І. Теорія і практика психологічної допомоги потерпілим від катастроф (на прикладі пост чорнобильської ситуації) : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01. Київ, 1998. 34 с.
122. Appenzeller G. N., Warner C. H., Grieger T. Postdeployment health reassessment: a sustainable method for brigade combat teams. *Mil Med.* 2007; 172: 1017–1023.
123. Bleich A., Chen E., Levy A. Conflictual areas in the interaction between the Israeli adolescent and compulsory military service--a possible source of crisis situations. *Isr J Psychiatry Relat Sci.* 1986; 23 (1): 29–37.
124. Combat duty in Iraq and Afghanistan, mental health problems, and barriers to care. C. W. Hoge et al. *J Med.* 2004; 351: 13–22.
125. Department of the Army. Combat and Operational Stress Control. Washington, DC: DA; 2006. Field Manual 4-02.51.
126. Hoge C. W., Auchterlonie J. L., Milliken C. S. Mental health problems, use of mental health services, and attrition from military service after returning from deployment to Iraq or Afghanistan. *JAMA.* 2006; 295: 1023–1032.
127. Motty Safrai. «In the Spirit of the Army Lies Victory : The Beginnings of Military Psychology in the IDF», *Psychological Tsavait.* Issue 3, 2004. P. 53–105.
128. Posttraumatic stress disorder and depression in battle-injured soldiers. T. A. Grieger et al. *Am J Psychiatry.* 2006; 163: 1777–1783.
129. Trauma-related symptoms in veterans of Operation Desert Storm: a 2-year follow-up. S. M. Southwick et al. *Am J Psychiatry.* 1995; 152: 1150–1155.
130. US Department of the Army. 2004 Army Transformation Roadmap. Washington, DC: DA; July 2004.
131. US Department of the Army. Combat Stress Control in a Theater of Operations: Tactics, *Techniques, and Procedures.* Washington, DC: HQDA; 1998. Field Manual 8-51, Change 1.
132. US Department of the Army. *Neuropsychiatry and Mental Health.* Washington, DC: DA; June 18, 1959. Army Regulation 40-216.
133. Uzi Ben-Shalom and Shaul Fox, «Military Psychology in the IDF: A Perspective on Continuities and Change», Manuscript, Bar-Ilan University, 2006.

ДЛЯ ПОДАТК

ДЛЯ ПОДАТОК

ДЛЯ ПОДАТОК

Наукове видання

Байда Максим Степанович
Приходько Ігор Іванович
Колесніченко Олександр Сергійович та ін.

**ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ
РОБОТИ ПСИХОЛОГА ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ**

Монографія

Редактор *С. І. Мартиненко*
Коректура *О. І. Тищенко*
Комп'ютерне складання і верстання *А. О. Теплової*

Формат паперу 60×84/16. Ум. друк. арк. 6,34. Тираж 30 прим. Зам. № 1093.

Видавець і виготовлювач Національна академія Національної гвардії України

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 4794 від 24.11.2014 р.

пл. Захисників України, 3, м. Харків, 61001